

ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมใน
โรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

THE OPIONIONS OF TEACHER AND STUDENTS TOWARD THE
ROLES MONKS TEACHING MORALITY IN THE SCHOOLS,
SAMPRAN DISTRICT, NAKHONPATHOM PROVINCE

พระครูวรดิตถาณยุต (สังเวย คเวสโก)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๕๔

ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมใน
โรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

พระครูวรดิตถานุยุต (สังเวช คเวสโก)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**THE OPIONIONS OF TEACHER AND STUDENTS TOWAARDS THE
ROLES MONKS TEACHING MORALITY IN THE SCHOOLS,
SAMPRAN DISTRICT, NAKHONPATHOM PROVINCE**

PHRAKRUWORADITHANUYUTH (SANGWEI GAVESAKO)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

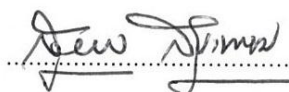
ประธานกรรมการ

(พระวิสุทธิภักทธาตา, ดร.)

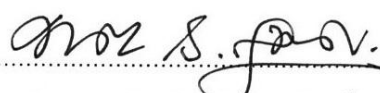
กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ทองวิทย์ แก้วศรี)

กรรมการ

(ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม)

กรรมการ

(อาจารย์พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา)

กรรมการ

(ผศ.ดร.โกนิฐฐ์ ศรีทอง)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม

ประธานกรรมการ

อาจารย์พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา กรรมการ

ผศ.ดร.โกนิฐฐ์ ศรีทอง

กรรมการ

วิทยานิพนธ์ : ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมใน
โรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม

ผู้วิจัย : พระครูวรดิตถานุยุต (สังเวช คเวสโก)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: ผศ.ดร. สุรพล สุยะพรหม, พธ.บ., M.A., Ph.D. (Pol. Sc.)

: พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, ประโยค ๑ – ๒, น.ธ.เอก,
พธ.บ.(เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง), ศศ.ม.(พัฒนาสังคม)

: ผศ.ดร.โกนิญจ์ ศรีทอง, ป.ธ.๗, พธ.บ., M.A.(Soc.),Ph.D.

วันสำเร็จการศึกษา :

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ศึกษาวิจัยโดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูและนักเรียนในโรงเรียนอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม จำนวน ๓๓๕ คน ซึ่งใช้วิธีการการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม โดยมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .๙๕๘๘ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (t-test)

ผลการศึกษา พบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๓ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในด้านการเตรียมการสอน อยู่ในระดับ ปานกลาง ค่าเฉลี่ย ๓.๔๕ ส่วนด้านการดำเนินการสอน อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๓ และการวัดผลและการประเมินผลอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒

สำหรับนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒ และเมื่อ

พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษาในด้านการเตรียมการสอน อยู่ในระดับ มากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๓.๕๖ ส่วนด้านการดำเนินการสอน อยู่ในระดับ ปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๗ และการวัดผลและการประเมินผลอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๒

ครูและนักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนศีลธรรม ในด้านการเตรียมการสอน ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนด้านการดำเนินการสอนและวัดผลและประเมินผล ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ พบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ได้แก่ จำนวนครูพระสอนศีลธรรมที่ไม่เพียงพอ การเดินทางของครูพระสอนศีลธรรม การจัดเวลาในการเรียนการสอน จัดทำแผนการเรียนการสอน ค่าตอบแทน รวมไปถึงสื่อการเรียนการสอนและการพัฒนาสื่อการสอนของครูพระสอนศีลธรรมที่ยังไม่ทันสมัย ได้แก่ การเพิ่มจำนวนพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา การจัดเวลาเรียนให้เหมาะสม การจัดประชุมร่วมกันของครูพระสอนศีลธรรมและผู้บริหาร โรงเรียน การเพิ่มค่าตอบแทน การจัดหาสื่อและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ทันสมัย ครูพระสอนศีลธรรมมีปัญหาในเรื่องการควบคุมดูแลเด็ก เพราะใจดีเกินไป

Thesis Title : The opinions of teachers and Students towards the Roles Monks Teaching Morality in the schools, Sampran District, Nakhonpathom Province

Researcher : Phrakhruworaditthanuyut (Sangwei Gawesako)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Thesis Supervisory Committee

: Asst. Prof. Dr.Surapon Suyaprom, B.A., M.A., Ph.D.(Pol. Sc.)

: Phrakhrusangharak Kiettisak Kittipanyo, B.A., (1st Class), M.A. (Social Development)

: Asst. Prof. Dr.Konit Srithong, Pali VII, B.A., M.A., Ph.D (Soc.)

Date of Graduation : March 31, 2012

ABSTRACT

The main objectives of this research were (1) to study the opinions of teachers and students the toward roles of monks teaching Dhamma studies in the schools, , Sampran District, Nakhonpathom Province, (2) to study the comparison of teachers and students toward the roles of monks teaching Dhamma studies in the schools, , Sampran District, Nakhonpathom Province, and (3) to study the problems and suggestions to improve the roles of monks teaching Dhamma studies in the schools, , Sampran District, Nakhonpathom Province. The survey research was carried out in this study.

The survey Research and employed in the research A group of samples for this research consisted of 335 teachers and students in the schools, , Sampran District, Nakhonpathom Province, being drawn by stratified random sampling technique. The instrument for data collection in this research was questionnaire comprising check-list, rating scale and opened end question with the reliability value equal to 0.9588 The program for social science research was employed for data analysis. The statistics used for it are frequencies, percentage, average means and standard deviation. To test the hypotheses, t-test was used.

The research results

1.The overall opinions of teachers toward roles of monks teaching Dhamma studies in the schools, Sampran District, Nakhonpathom Province. were found at high level ($X= 3.53$). Having considered by each aspect, it was also rated at the high levels at all aspects ranking from the most to the least in terms of means such as teaching preparation ($X= 3.45$), while teaching performance in the high ($X= 3.53$) as measurement and evaluation ($X= 3.62$) respectively.

2.The overall opinions of students toward roles of monks teaching Dhamma studies in the schools, Sampran District, Nakhonpathom Province were found at high levels ($X= 3.62$). Having considered by each aspect, it was also rated at the highest levels at all aspect ranking from the most to the least in terms of means such as teaching preparation ($X= 3.56$) while teaching performance in the high levels at ($X= 3.47$), measurement and evaluation was found to be highest level ($X= 3.82$).

3.On comparing the opinions of teachers and students toward roles of monks teaching Dhamma studies in the schools, Sampran District, Nakhonpathom Province, it was found that teachers had statistical different opinions toward roles of monks teaching Dhamma studies in teaching preparation aspect from those of students at 0.05, while teaching performance, measurement and evaluation did not differ.

4.Regarding to the problems and suggestions to improve roles of monks teaching Dhamma studies in the schools, Sampran District, Nakhonpathom Province, it was found that were inadequate number of monks teaching Dhamma studies, learning time management and lesson plan making, less incentive, teaching materials and development of learning materials were not up to date, there was no unity in measurement and evaluation. Suggestions for improvement were noted as follows : Increasing the numbers of monks teaching Dhamma studies, transportation for monks teaching Dhamma studies should be provided, Managing time schedule, there should be meeting between monks teaching Dhamma studies and school administrators, more incentive, new teaching materials and media should provided.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือจากหลายฝ่าย ซึ่งผู้วิจัยขอระบุนาม เพื่อเป็นการแสดงความขอบคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณ ผศ.ดร.สุพล สุยะพรหม ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผศ.ดร.โกนิญฐ์ ศรีทอง พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ให้คำแนะนำในการศึกษาค้นคว้า และตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณพระราชวิริยาลังการ เจ้าอาวาสวัดไร่ขิง พระอารามหลวง เจ้าคณะอำเภอพุทธมณฑล รองประธานกรรมการบริหารหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ณ วัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐม ที่ให้การอุปถัมภ์สนับสนุนมาโดยตลอด ขอกราบขอบพระคุณ พระวิสุทธิภัทรธาดา ประธานกรรมการบริหารหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ และพระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ผศ. ผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ วัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐม ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำปรึกษา

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ๕ ท่าน คือ พระมหาสม กลฺยาณ,ดร., พระมหาโยตะ ปยุตโต อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณิต อาจารย์วันชัย สุขตาม ที่กรุณาตรวจเครื่องมือเพื่อใช้ในการวิจัย

ขออนุโมทนาคุณอาจารย์และเจ้าหน้าที่หน่วยวิทยบริการ ณ วัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐมทุกรูป/คน ที่ได้อำนวยความสะดวกทุกประการตลอดมา

ขออนุโมทนานายเกื้อกุล ศรีสวัสดิ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดท่าพูด, นางสุปราณี อยู่ฤกษ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดปรีดารามวิทยาคม นายองอาจ ตรีชั้น ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา, นายสุวิทย์ อันใจกล้า ผู้อำนวยการโรงเรียน ภ.ป.ร.ราชวิทยาลัย, นายชำนาญ ทัดมาลี ผู้อำนวยการ โรงเรียนวัดดอนหวาย ที่ได้อนุเคราะห์ให้เก็บข้อมูลนักเรียนเพื่อทำการวิจัย

เหนือสิ่งอื่นใดแรงบันดาลใจที่สำคัญยิ่งก็คือคุณบิดาและมารดาของผู้วิจัย ผู้ให้ทั้งชีวิตและจิตวิญญาณ ทำให้ได้เจริญงอกงามในพระพุทธศาสนา ได้ทำคุณต่อประเทศชาติและพระพุทธศาสนา ขอโน้มบอุชาพระคุณท่านทั้งสอง

พระครูวรจิตตานุยุต

๓๑ มีนาคม ๒๕๕๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๓)
กิตติกรรมประกาศ	(๕)
สารบัญตาราง	(๘)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๕
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ	๖
บทที่ ๒ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดเห็น	๘
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์	๑๔
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	๓๘
๒.๔ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๖๕
๒.๕ โรงเรียนในอำเภอสามพราน	๖๘
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔๙
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๙๐
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๙๑
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๙๑
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๙๑
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๙๒
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๙๕
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๙๖

สารบัญ(ต่อ)

บทที่ ๔	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๙๗
๔.๑	ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๙๘
๔.๒	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม	๙๙
๔.๓	ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม	๑๐๙
๔.๔	ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม	๑๑๖
๔.๕	สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย	๑๒๐
บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๑๒๒
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๑๒๒
๕.๒	อภิปรายผลการวิจัย	๑๒๖
๕.๓	ข้อเสนอแนะ	๑๓๐
บรรณานุกรม		๑๓๒
ภาคผนวก		๑๓๙
แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย		๑๕๐
ประวัติผู้วิจัย		๑๕๖

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๔.๑	จำนวน และคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๙๘
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของครูและนักเรียน ที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐมโดยภาพรวม	๙๙
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อ บทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัด นครปฐม ด้านคุณธรรมและจริยธรรม	๑๐๐
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของครู ที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัด นครปฐม (๑) การเตรียมการสอน	๑๐๑
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อ บทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัด นครปฐม (๒) ด้านการดำเนินการสอน	๑๐๒
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อ บทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัด นครปฐม (๓) ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน	๑๐๓
๔.๗	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อ บทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม	๑๐๔
๔.๘	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อ บทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ด้านคุณธรรมและจริยธรรม	๑๐๕
๔.๙	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัด นครปฐม (๑) การเตรียมการสอน	๑๐๖
๔.๑๐	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อ	

ตารางที่	หน้า
๔.๑๑	บทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม (๒) ด้านการดำเนินการสอน
๔.๑๒	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม (๓) ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน
๔.๑๓	เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม จำแนกตามสถานภาพ
๔.๑๔	เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม จำแนกตามเพศ
๔.๑๕	เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม จำแนกตามโรงเรียนที่สังกัด
๔.๑๖	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) โดยภาพรวม
๔.๑๗	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการเตรียมการสอน
๔.๑๘	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการดำเนินการสอน
๔.๑๙	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียน
๔.๒๐	แสดงปัญหา อุปสรรคต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ตามความคิดเห็นของครู
๔.๒๑	แสดงข้อเสนอแนะต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ตามความคิดเห็นของครู
๔.๒๒	ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ตามความคิดเห็นของนักเรียน
๔.๒๓	แสดงข้อเสนอแนะต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ตามความคิดเห็นของนักเรียน

สารบัญแผนภาพ		
แผนภาพที่		หน้า
๒.๑	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๙๐
๔.๑	แสดงสรุปองค์ความรู้จากงานวิจัย	๑๒๐

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักโดยใช้ระบบย่อคำ ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา. (ไทย) = วินัยปิฎก มหาวิภังค์ (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา.	(บาลี)	=	สุตตนต์ปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิภควคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิภควรรค	(ภาษาไทย)
อง.จก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคตตรนิกาย	จักกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตุต.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคตตรนิกาย	สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)

พระอภิธัมมปิฎก

อภิ.วิ. (ไทย) = อภิธรรมปิฎก วิภังค์ (ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักการอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีใช้ระบบระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ขุ.ธ.(บาลี) ๒๕/๓๒๑ - ๓๒๒/๗๒ หมายความว่า การอ้างอิงนั้นระบุถึง สุตตนต์ปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมปทปาติ ฉบับภาษาบาลี พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๒๑-๓๒๒ หน้าที่ ๗๒ ส่วนพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย จะระบุ เล่ม / ข้อ / หน้า/ เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๒๑ - ๓๒๒/๑๓๓ หมายความว่า ระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๒๑ - ๓๒๒ หน้าที่ ๑๓๓ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โลกในยุคปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์ ที่มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้สถานการณ์ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการบริหารงานของภาครัฐในทุกภูมิภาคของโลกมีการเปลี่ยนแปลงไปมากและเป็นไปอย่างรวดเร็ว กว้างขวาง จึงจำเป็นที่แต่ละประเทศจะต้องเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง และเตรียมความพร้อมที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ทุกประเทศทั่วโลกมีการติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร มีการร่วมมือและแข่งขันกัน ทั้งด้านธุรกิจ การค้า อุตสาหกรรม การศึกษา และด้านอื่นๆ อย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง รวมถึงสภาพของสังคม โดยเฉพาะในสังคมไทยที่ได้รับการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน

สภาพสังคมที่ผ่านมานั้น เยาวชน ได้รับวัฒนธรรมใหม่ ๆ จากต่างประเทศ หรือทางตะวันตก ทำให้เยาวชนกล้าแสดงออกมามากขึ้น หากแสดงออกมาทางที่ดีก็น่ายินดี และสรรเสริญ นำชื่นชมยินดี แต่ส่วนมากมักจะแสดงออกในทางไม่ค่อยเหมาะสม เช่น แสดงความรักกันในที่สาธารณะ ดื้อรั้นไม่ค่อยเชื่อฟังคำสั่งสอน คำตักเตือนของพ่อแม่ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และไม่มีความพร้อม ที่จะรับเอาสิ่งที่ดี ไม่สอดคล้องกับค่านิยม ทศนคติของคนไทยที่คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ เมื่อเยาวชนรับสิ่งที่ผิดต่อค่านิยมทางศีลธรรมอันดีแล้ว ก็ย่อมส่งเสริมให้เกิดปัญหาด้านอื่น ๆ ติดตามมา ซึ่งเยาวชนในวันนี้ย่อมเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้า เป็นอนาคตของชาติ หากตกเป็นทาสของสิ่งเลวร้ายมั่วสุมเสพสิ่งเสพติดเหล่านี้ ก็จะทำให้เยาวชนเสียคุณภาพไป เด็กเป็นแก้วตาดวงใจของพ่อแม่เป็นอนาคตของชาติจึงควรให้ความสำคัญในการอบรมในสิ่งที่ดี โดยหาแนวทางส่งเสริมด้านคุณธรรมที่จะนำชีวิตไปสู่หนทางที่ดี โดยใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเข้ามาหล่อหลอมอบรมบ่มนิสัยให้เป็นคนดี ดังนั้น ศาสนาพุทธซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติไทย และมีหลักธรรมที่จะนำมาอบรมทำเยาวชนให้เป็นคนดีในสังคมได้ จึงสมควรอย่างยิ่งที่หลายฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือสถาบันพระพุทธศาสนา ซึ่งถือว่าเป็นสถาบันนำทางจริยธรรม ควรนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาอบรมให้แก่เยาวชนอย่างจริงจังเพื่อตัดไฟแต่ต้นลมก่อนที่จะสายเกินไป

โดยนัยนี้ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จึงถือกำเนิดขึ้นและเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๖ โดยข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ระหว่างกระทรวงวัฒนธรรมกับกระทรวงศึกษาธิการ ในการสนับสนุนงบประมาณให้พระภิกษุสงฆ์เข้าสอนในโรงเรียนทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา ซึ่งระยะแรกรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณให้กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม จำนวน ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท เพื่ออุดหนุนเป็นค่านิตยภัตถวายพระที่

เข้าสอนในสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา ทั้งส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค จำนวน ๘๐๐ รูป โดยมีวัตถุประสงค์แรกเริ่มคือ ๑) เพื่อจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ ทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา ๒) เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ๓) เพื่อปลูกฝังให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการพัฒนาคูณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมได้ดำเนินการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มาตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๘-๒๕๕๐ โดยแรกเริ่มรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณให้จำนวน ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท เพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายถวายพระสอนธรรมในโรงเรียนที่เข้าไปสอนในสถานศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษาทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ประมาณ ๖๐๐ รูป ภายหลังต่อมาจากการที่กระทรวงวัฒนธรรมได้ทำข้อตกลงความร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการ และมีการประชุมร่วมกัน พบว่ากระทรวงศึกษาธิการมีความต้องการพระสอน ฯ ไปสอนในโรงเรียนเฉพาะที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ไม่น้อยกว่า ๕๘,๐๗๓ รูป โดยเฉพาะโรงเรียนวิถิพุทธ ซึ่งมีอยู่จำนวนมากกว่า ๑๐,๐๐๐ แห่ง^๑

ต่อมา กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม จึงได้วิเคราะห์เหตุผลความจำเป็นและบริบทที่เกี่ยวข้องทุกด้าน แล้วจึงได้มีแนวคิดที่จะขยายพระสอนศีลธรรมให้เข้าไปสอนโรงเรียน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของกระทรวงศึกษาธิการ ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ คือ ๑ ตำบลต่อ ๑ พระสอนศีลธรรมโดยจะขยายเพิ่มขึ้นอีก ๔,๐๐๐ รูปเป็นการนำร่อง จากนั้นได้เสนอของบประมาณกลางจากรัฐบาลเพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายของพระสอนศีลธรรมจำนวน ๔,๐๐๐ รูป รูปละ ๒,๐๐๐ บาทต่อเดือน และเป็นค่าดำเนินการจัดทำหนังสือ อุปกรณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอน การติดตามประเมินผลโครงการเพื่อให้สาธารณชนทั่วประเทศเห็นความสำคัญของพระสงฆ์ โดยมุ่งเน้นประโยชน์ที่จะได้รับ คือ ผู้เรียนได้แก่ เด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา และมีเป้าหมายเพิ่มจำนวนพระสอนศีลธรรมให้มากขึ้นเป็น ๒๐,๐๐๐ รูป เพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่ตามเป้าหมาย

ในปีงบประมาณ ๒๕๕๑ กรมการศาสนาได้เปลี่ยนบทบาทการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ดำเนินการมาแต่เดิมไปสนับสนุนกิจกรรมคุณธรรมอื่นๆ โดยได้อนุญาตงานพร้อมงบประมาณให้กระทรวงศึกษาธิการรับดำเนินการ และได้มอบให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยรับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มาดำเนินการจัดเข้าในพันธกิจ

^๑กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๘.

ประเภทงานให้บริการวิชาการแก่ชุมชน โดยได้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๕ หน่วยงาน ดังนี้

๑. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีพระสงฆ์ที่มีความพร้อมและมีพระที่สอนอยู่ในสถานศึกษาต่าง ๆ อยู่แล้ว

๒. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการมีศึกษานิเทศก์ และสถานศึกษา / โรงเรียนที่มีความต้องการพระสอนศีลธรรม

๓. กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม มีวัฒนธรรมจังหวัดซึ่งเป็นผู้ดูแลโครงการ พระสอนศีลธรรม มาแต่เริ่มแรก

๔. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีผู้อำนวยการพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นผู้ ส่งเสริมพระสอนศีลธรรม ที่เข้าไปทำการสอนในโรงเรียน

๕. ภาคคณะสงฆ์ทั้ง ๑๘ ภาค มีเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัดซึ่งปกครองดูแลพระสอน ศีลธรรมทั่วประเทศ

อย่างไรก็ตาม จากการดำเนินงานพบว่า สถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ มีความต้องการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า ๕๘,๐๗๓ รูป จากการสำรวจพบว่าโรงเรียนวิถิพุทธ จำนวน ๑๐,๐๐๐ กว่าโรงเรียน มีความต้องการพระสงฆ์ ไปให้ความรู้แก่นักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้น งบประมาณ ๒๕๔๘ จึงได้เพิ่มจำนวนพระสอน ศีลธรรมให้ครอบคลุมสถานศึกษาทั่วประเทศ ในอัตราส่วนพระ ๑ รูป ต่อ ๑ ตำบล โดยจะขยาย เพิ่มอีก ๔,๐๐๐ รูป เป็นการนำร่อง และได้เสนอของบประมาณกลางจากรัฐบาลเพื่ออุดหนุน เพื่อ เป็นค่าใช้จ่ายของพระรูปละ ๒,๐๐๐ บาทต่อเดือน รวมเป็นเงิน ๘๖,๐๐๐,๐๐๐ บาทต่อปี และ งบประมาณอีกจำนวนหนึ่งเพื่อการจัดทำหนังสือ อุปกรณ์การเรียนการสอน การพัฒนาศักยภาพ การสอน การติดตามประเมินผล

ตลอดระยะเวลาของการดำเนินโครงการพระสอนศีลธรรม คือ ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๘-๒๕๕๑ ได้มีการพัฒนาโดยลำดับ อาทิ การได้รับอนุมัติงบกลางจากคณะรัฐมนตรี เพื่อ อุดหนุนโครงการพระสอนศีลธรรม จากครั้งที่ ๑ เมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๘ จำนวน ๔,๐๐๐ รูป ครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๘ จำนวน ๖,๐๐๐ รูป และครั้งที่ ๓ เมื่อ วันที่ ๒๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้อนุมัติเพิ่มเป็นจำนวน ๑๐,๐๐๐ รูป อีกทั้งปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้รับ อนุมัติเป็น ๒๐,๐๐๐ รูป เช่นกันในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๑ คณะรัฐมนตรี ได้มีมติเมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ให้โอนงบประมาณโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไปตั้งที่กระทรวงศึกษาธิการ พร้อมทั้งมอบหมายให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ

การดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ เพื่อสนับสนุนให้พระมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ศีลธรรม ในโรงเรียนด้วยการ ๑) สอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาให้กับโรงเรียนทุกระดับ ๒) เป็น วิทยากรบรรยายหัวข้อธรรมต่างๆ ช่วยครูสอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ๓) เป็นผู้นำในการ

ทำกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา ๔) จัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมให้กับนักเรียน ๕) ส่งเสริมการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ พระสงฆ์นับว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ เพราะท่านเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย หนึ่งในพุทธบริษัทซึ่งถือว่าเป็นองค์หลัก เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนา ด้วยเพราะพระสงฆ์สาวกส่วนใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควร เป็นผู้ควรแก่การคำนับ ควรแก่การต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การกราบไหว้ เป็นเพื่อนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก มีปณิธานในการเผยแผ่ และไม่เพียงแต่ท่านจะอบรมสั่งสอนหลักธรรมให้แก่พุทธศาสนิกชนเท่านั้น ท่านยังสามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมด้วย

จากการแสดงบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประจำสำนักศาสนศึกษาในเขตอำเภอสามพราน นครปฐม มีประเด็นที่น่าสนใจศึกษา คือ เพื่อต้องการจะทราบความคิดเห็นของครูแต่ละโรงเรียน ที่มีต่อการแสดงบทบาทของพระสอนศีลธรรมเป็นอย่างไร เพื่อต้องการทราบความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อวิธีการในการถ่ายทอดในการจัดกิจกรรมว่ามีความเหมาะสมเพียงไรและต้องการศึกษาถึงความเหมาะสมของหลักสูตร ตามความคิดเห็นของพระที่สอนศีลธรรมว่ามีความเหมาะสมเพียงไรกับบุคลิกภาวะของนักเรียน

จากการที่ผู้วิจัยมีประสบการณ์ในการสอน และการทำงานด้านการให้การศึกษามาเป็นเวลาหลายปี ได้ประสบกับปัญหาในการทำงานหลายอย่าง ทั้งปัญหาจากผู้สอนเองและปัญหาจากตัวนักเรียน ปัญหาเกี่ยวกับเวลาและสถานที่ที่ทำการสอน ซึ่งมีทั้งด้านที่ควรปรับปรุงส่งเสริมและด้านที่ควรแก้ไข ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาวิจัยเพื่อทราบความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อการแสดงบทบาท ต่อวิธีการถ่ายทอดหลักธรรมของพระสอนศีลธรรม และความคิดเห็นต่อเนื้อหาวิชาศีลธรรมที่จัดสอนในโรงเรียน เพื่อที่จะใช้เครื่องมือในการพัฒนาและปรับปรุงตัวเองของบุคลากรประการหนึ่ง และเพื่อเสนอเป็นแนวทางในการศึกษาพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนศีลธรรม ให้สอดคล้องกับยุคปฏิรูปการศึกษาต่อไปในอนาคต โดยที่ผู้วิจัยหวังว่า การวิจัยครั้งนี้จะเป็นการจุดประเด็นในการสร้างสายสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบ้าน (ชุมชน) วัด และโรงเรียน และเป็นจุดที่ตรงประเด็นที่สุด ที่จะเข้าไปเผยแผ่หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเข้าสู่ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ จะทำการศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม โดยมุ่งศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียน ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาความหมาย แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ในการจัดการเรียน จำนวน ๓ ด้าน ประกอบด้วย (๑) การเตรียมการสอน (๒) การดำเนินการสอน (๓) การวัดผลและประเมินผล

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

๑) ตัวแปรต้น ได้แก่ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ เพศ และโรงเรียนที่สังกัด

๒) ตัวแปรตาม ได้แก่ บทบาทพระสอนศีลธรรมจำนวน ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านการเตรียมการสอน ด้านการดำเนินการสอน และ ด้านการวัดผลและการ

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ครูและนักเรียนในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม โดยศึกษาทั้งหมด ๕ โรงเรียน จำนวน ๒,๖๑๕ คน

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านสถานที่ พื้นที่ในการวิจัย คือ โรงเรียนในอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม จำนวน ๕ โรงเรียน คือ โรงเรียนปรีดารามวิทยาคม โรงเรียน ภ.ป.ร.ราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา โรงเรียนสามพราณวิทยา และโรงเรียนวัดท่าพุด

๑.๓.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา ตั้งแต่เดือนมิถุนายน ถึง เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ รวม ๗ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล มีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

๑.๒.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม มีอย่างไรบ้าง

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๑ ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ในด้านการเตรียมการสอนแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ในด้านการดำเนินการสอนแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ในด้านการวัดผลและประเมินผลแตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกทางด้านความรู้สึก ความเชื่อและการตัดสินใจต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยอาศัยความรู้ การรับรู้ประสบการณ์

ครู หมายถึง ครูที่สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม จำนวน ๕ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนปรีดารามวิทยาคม โรงเรียน ภ.ป.ร.ราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา โรงเรียนสามพราณวิทยา และโรงเรียนวัดท่าพูด

นักเรียน หมายถึง นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม จำนวน ๕ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนปรีดารามวิทยาคม โรงเรียน ภ.ป.ร.ราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา โรงเรียนสามพราณวิทยา และโรงเรียนวัดท่าพูด

บทบาท หมายถึง ภาระหน้าที่ของครูพระสอนศีลธรรมที่ให้ความรู้ธรรมะ เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระสอนศีลธรรม หมายถึง พระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ เป็นครูอาจารย์เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนให้แก่นักเรียน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้หมายถึงพระสอนศีลธรรม โรงเรียนในอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม

โรงเรียน หมายถึงโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม จำนวน ๕ โรงเรียน คือ โรงเรียนปรีดารามวิทยาคม โรงเรียน ภ.ป.ร.ราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา โรงเรียนสามพราณวิทยา และโรงเรียนวัดท่าพูด

ความสามารถในการสอน หมายถึง คุณสมบัติเฉพาะของบุคคลในที่นี้หมายถึงครูพระสอนธรรมศึกษาที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ในการทำงานหรือการเรียน ทั้งในแง่ของวิชาการและการดำเนินชีวิต เพื่อให้ผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดเรื่องราวหรือประสบการณ์สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการทำงานและการดำเนินชีวิตได้

การเตรียมการสอน หมายถึง วิธีการหรือขั้นตอนและกระบวนการต่าง ๆ ในการรวบรวมเนื้อหาบทเรียน รวมทั้งการเตรียมความพร้อมของผู้สอน เพื่อให้ผู้สอนมีความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งจะทำให้การสอนดำเนินไปอย่างราบรื่น

การดำเนินการสอน หมายถึง อากัปกริยาในการสอน สีลาการพูด การเขียนลักษณะท่าทางที่แสดงออก การใช้ภาษาที่งดงามสละสลวยถูกต้องตามหลักภาษาไทย

การวัดผลและการประเมินผล หมายถึง การประเมินความสามารถของผู้เรียนก่อนหรือหลัง ที่ได้ผ่านการเรียนมาแล้ว นอกจากนี้การวัดผลและการประเมินผลยังสามารถสะท้อนกลับไปยังผู้สอนด้วยว่า ผู้สอนสามารถทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจสิ่งที่เรียนมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เพื่อให้ผู้สอนได้มีโอกาสนำศักยภาพการสอนให้ดีขึ้นต่อไป

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบาทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๑.๗.๒ ทำทราบผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและต่อบาทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำทราบถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ต่อบาทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาในเรื่องศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม โดยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวข้องรวมถึงงานด้านการวิจัยต่างที่สอดคล้องกัน ตามลำดับต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดเห็น
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
- ๒.๔ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- ๒.๕ โรงเรียนในอำเภอสามพราณ
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดเห็น

๒.๑.๑ ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็น

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็น มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้หลายท่าน ดังนี้

กมลรัตน์ หล้าสูงษ์^๑ ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นเพียงการแสดงออกที่เกิดจากความรู้สึกภายในต่าง ๆ ซึ่งความรู้สึกภายในนั้นอาจเป็นเพียงเจตคติหรือความเชื่อหรือความนิยม หรือถ้าจะกล่าวในลักษณะของพฤติกรรมในแง่ของจิตวิทยา ก็กล่าวได้ว่าเจตคติ ความเชื่อ ความนิยมเป็นพฤติกรรมภายในที่ไม่มีผู้ใดสังเกตหรือทราบได้ นอกจากตัวของเขาผู้นั้น แต่ความคิดเห็นพฤติกรรมภายนอกที่ผู้อื่นสามารถสังเกตหรือทราบได้อย่างชัดเจนดังนั้นคนที่มีความเชื่อหรือความนิยมอย่างหนึ่ง แต่ถ้าเขาไม่แสดงความคิดเห็นออกมาก็จะไม่มีผู้ใดทราบได้เลยว่าเขามีเจตคติหรือความเชื่อหรือความนิยมเช่นใด^๑

กฤษฎี มหาวิรุฬห์ ได้กล่าวว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกด้านความรู้สึกต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นความรู้สึกเชื่อถือที่ไม่อยู่บนความแน่นอน หรือความจริงแต่ขึ้นอยู่กับจิตใจบุคคลจะแสดงออกโดยมีข้ออ้างหรือการแสดงเหตุผลสนับสนุนหรือปกป้องความคิดเห็นนั้น ความ

^๑กมลรัตน์ หล้าสูงษ์, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗๔-๑๗๕.

คิดเห็นบางอย่างเป็นผลของการแปลความหมายของข้อเท็จจริง ซึ่งขึ้นกับคุณสมบัติประจำตัวของแต่ละบุคคล เช่นพื้นความรู้ ประสบการณ์ในการทำงานสภาพแวดล้อม และมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ การแสดงความคิดเห็นนี้ อาจได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากคนอื่น ๆ ก็ได้^๒

จำลอง เงินดี ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในลักษณะที่ไม่ลึกซึ้งเหมือนทัศนคติ ความคิดเห็นนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นการแสดงออกของทัศนคติก็ได้ สังเกตและวัดได้จากคนแต่มีส่วนที่แตกต่างไปจากทัศนคติตรงที่ทัศนคตินั้นจำตัวอาจจะตระหนักหรือไม่ตระหนักก็ได้^๓

พหมาส ธีรเวคิน ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นนั้นถูกจัดว่าเป็นส่วนที่มนุษย์ได้แสดงออกมาโดยการพูดหรือการเขียน มนุษย์นั้นจะพูดจากใจจริง พูดตามสังคมหรือพูดเพื่อเอาใจผู้ฟังก็ตาม แต่เมื่อพูดหรือเขียนออกไปแล้วก็ทำให้เกิดผลได้ คนส่วนใหญ่มักจะถือว่าสิ่งที่มนุษย์แสดงออกมานั้นเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความในใจ^๔

นิตา สุวรรณประเทศ ได้กล่าวว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกด้านความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยการพูด การเขียน โดยมีพื้นความรู้เดิม ประสบการณ์ที่บุคคลได้รับ ตลอดจนสภาพแวดล้อมของบุคคลนั้นเป็นหลักในการแสดงความคิดเห็น^๕

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับ ความคิดเห็น ไว้ว่า

๑) ข้อพิจารณาเห็นว่าเป็นจริงจากการใช้ปัญญาความคิดประกอบ ถึงแม้จะไม่ได้อาศัยหลักฐานพิสูจน์ยืนยันได้เสมอไปก็ตาม

๒) ทัศนะ ประมาณการที่เกี่ยวกับปัญหาหรือประเด็นหนึ่ง เช่น ทัศนะเกี่ยวกับความเหมาะสมของนโยบายวางแผนครอบครัว^๖

^๒ กฤษณี มหาวีรพพ์, “ทัศนะในการดำเนินงานเบื้องต้นของประชาชนกรรมการหมู่บ้านตามโครงการรณรงค์คุณภาพชีวิตและความจำเป็นพื้นฐาน ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดชัยนาท”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต** (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๗๒.

^๓ จำลอง เงินดี, **เอกสารคำสอนวิชาจิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๒.

^๔ พหมาส ธีรเวคิน, **จิตวิทยาสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๙๙.

^๕ นิตา สุวรรณประเทศ “ความคิดเห็นของครูผู้สอนเกี่ยวกับเนื้อหาประชากรศึกษาตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต** (มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๓), หน้า ๘๓.

^๖ ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๐.

พจนานุกรมเมอร์เรียม-เว็บสเตอร์ (Merriam-Webster's Dictionary) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น มีหลายความหมายได้แก่ ๑) ความเชื่อ ทศนคติ การพิจารณา หรือการวินิจฉัย หรือการประเมินผลอย่างมีรูปแบบในใจเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ๒) ความเชื่อที่มีน้ำหนักมากกว่าความรู้สึกในใจและมีน้ำหนักน้อยกว่าความรู้สึกที่แท้จริงหรือมุมมองที่เกิดขึ้นทั่วไป ๓) การแสดงออกถึงการพิจารณาหรือคำแนะนำอย่างมีรูปแบบ โดยเฉพาะผู้เชี่ยวชาญหรือการแสดงออก เช่น การตัดสินใจ การพิจารณาดี หรือการวินิจฉัยอย่างมีรูปแบบด้วยเหตุผลกฎหมาย หรือหลักเกณฑ์ที่ขึ้นอยู่กับตัดสินใจที่มีกฎหมายรองรับ^๗

บุญเรียง ขจรศิลป์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกทางวาจาของเจตคติ การที่บุคคลกล่าวว่าเขามีความเชื่อหรือความรู้สึกอย่างไรนั้น เป็นการแสดงความคิดเห็นของบุคคลนั้น ดังนั้น การวัดความคิดเห็นของบุคคลนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้^๘

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกซึ่งวิจรรย์ญาณที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นการอธิบายเหตุผลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความคิดเห็นมีลักษณะที่แคบกว่าทัศนคติในขณะที่ทัศนคติเป็นสิ่งที่แสดงภาพความรู้สึกทั่วไป เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ แต่ความคิดเห็นจะอธิบายเหตุผลเฉพาะ^๙

ประภาเพ็ญ สุวรรณกล่าวว่าความคิดเห็นถือเป็นการแสดงออกด้านทัศนคติอย่างหนึ่ง โดยมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบและพร้อมที่จะมีปฏิกิริยาเฉพาะอย่างยิ่งต่อสถานการณ์ภายนอก^{๑๐}

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง เป็นข้อพิจารณาเห็นว่าเป็นจริงจากการใช้ปัญญาและความคิดประกอบ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้อาศัยหลักฐานพิสูจน์ยืนยันได้เสมอไปก็ตาม^{๑๑}

^๗ **Merriam-Webster's Collegiate Dictionary**, 10th ed., (Merriam-Webster incorporated : Massachusetts, 1996), pp. 12-15.

^๘ บุญเรียง ขจรศิลป์, **วิธีวิจัยการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : พิชญา พรินตติ้ง, ๒๕๓๔), หน้า ๗๘.

^๙ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๓๒), หน้า ๒๕.

^{๑๐} ประภาเพ็ญ สุวรรณ, **การจัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐), หน้า ๖๙.

^{๑๑} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมสังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓๖.

สุชา จันทรเอน ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่เป็นลักษณะที่ไม่ลึกซึ้งเช่นเดียวกับทัศนคติ ซึ่งกล่าวโดยทั่วไปคนเราจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไป และความคิดเห็นก็เป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติ^{๑๒}

สุชา จันทรเอน และสุรางค์ จันทรเอน ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติ เราไม่สามารถแยกความคิดเห็นและทัศนคติออกจากกันได้ เพราะความคิดเห็นมีลักษณะคล้ายทัศนคติ แต่ความคิดเห็นแตกต่างจากทัศนคติตรงที่ทัศนคตินั้น เป็นความพร้อมทางจิตใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อาจแสดงออกมาได้ทั้งคำพูดและการกระทำ ทัศนคติไม่เหมือนกับความคิดเห็นตรงที่ไม่ใช่สิ่งเร้าที่จะแสดงออกมาอย่างเปิดเผยหรือตอบสนองอย่างตรง ๆ และลักษณะของความคิดเห็นไม่ลึกซึ้งเหมือนทัศนคติ^{๑๓}

สุพัตรา สุภาพ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยเฉพาะการพูดหรือการเขียน ซึ่งในการแสดงออกนี้จะต้องอาศัยพื้นความรู้ ประสบการณ์ และพฤติกรรมระหว่างบุคคล ก่อนที่จะมีการตัดสินใจแสดงออก ซึ่งการแสดงออกนี้อาจได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากผู้อื่นก็ได้^{๑๔}

อุทัย หิรัญโต ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นของคนมีหลายระดับ คือ อย่างผิวเผินก็มี อย่างลึกซึ้งก็มี สำหรับความคิดเห็นที่เป็นทัศนคตินั้น เป็นความคิดเห็นอย่างลึกซึ้งและติดตัวไปเป็นเวลานาน เป็นความคิดเห็นทั่ว ๆ ไป ไม่เฉพาะอย่างและมีอยู่เป็นเวลานานสั้น เรียกว่า ความคิดเห็น เป็นความคิดเห็นประเภทหนึ่งที่ไม่ตั้งอยู่บนรากฐานของพยานหลักฐานที่เพียงพอแก่การพิสูจน์ มีความรู้แห่งอารมณ์น้อยและเกิดขึ้นได้ง่ายแต่ก็สลายตัวเร็ว^{๑๕}

อิงเกล และ สเนลโกรป (Engle and Snellgrove) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกทางด้านเจตนาที่ออกมาเป็นความพูดเป็นการสรุปหรือการลงความคิดเห็น โดยอาศัยพื้นความรู้ที่มีอยู่^{๑๖}

^{๑๒} สุชา จันทรเอน, *จิตวิทยาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๒๐), หน้า ๑๐๓-๑๐๔.

^{๑๓} สุชา จันทรเอน และสุรางค์ จันทรเอน, *จิตวิทยาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐), หน้า ๑๐๔.

^{๑๔} สุพัตรา สุภาพ, *สังคมวิทยา*, พิมพ์ครั้งที่ ๒๒, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๒.

^{๑๕} อุทัย หิรัญโต, *สังคมวิทยาประยุกต์*, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๘๐-๘๑.

^{๑๖} Engle, T.L. and L. Snellgrove, *Psychology: Its Principle and Application*, (Boston : Houghton Mifflin Company, 1969), P. 593.

ฟิลด์ เอ็ม พี แมน (Feld M.P. Man) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า การสำรวจความคิดเห็น เป็นการศึกษา ความรู้สึกของบุคคล กลุ่มคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่ละคนจะแสดงความเชื่อและความรู้สึกใด ๆ ออกมาโดยการพูด การเขียน เป็นต้น การสำรวจความคิดเห็นจะเป็นประโยชน์ต่อการวางนโยบายต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงนโยบาย หรือการเปลี่ยนแปลงระบบงาน รวมทั้งในการฝึกหัดทำงานด้วย เพราะจะทำให้การดำเนินงานต่าง ๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และเป็นไปตามความพอใจของผู้ร่วมงาน^{๑๗}

เฮอร์ล็อก อี (Hurlock E.) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็น เป็นการแสดงออกด้านความรู้สึกสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นความรู้สึกเชื่อถือที่ไม่ได้อยู่บนความแน่นอนหรือความจริง แต่ขึ้นอยู่กับจิตใจบุคคลจะแสดงออกโดยมีข้ออ้าง หรือการแสดงเหตุผลสนับสนุนหรือปกป้องความคิดเห็นนั้น ความคิดเห็นบางอย่างเป็นผลของการแปลความหมายของข้อเท็จจริง ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติเฉพาะตัวของแต่ละคน เช่น พื้นความรู้ ประสบการณ์ในการทำงาน สภาพแวดล้อม และมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ การแสดงความคิดเห็นอาจจะได้รับการยอมรับ หรือปฏิเสธจากคนอื่น ๆ ก็ได้^{๑๘}

ไอแซค (Isaak) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกทางคำพูดหรือคำตอบที่บุคคลได้แสดงออกต่อสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง โดยเฉพาะจากคำถามที่ได้รับทั่วไป โดยปกติแล้วความคิดเห็นจะแตกต่างจากทัศนคติ คือความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ขณะที่ทัศนคติจะเป็นเรื่องทั่วไป ซึ่งจะมีความหมายที่กว้าง^{๑๙}

ลูธัน ฟรีแมน (Luthans Freeman) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความพร้อมทางด้านจิตใจที่จะตอบสนองต่อบุคคล สถานการณ์ วัตถุและความคิดเห็น โดยมีลักษณะที่คงที่แน่นอน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ และมีรูปแบบการตอบสนองอย่างเดียวกัน^{๒๐}

มารี แอล กูด (Mary L. Good) ได้ให้ความหมายของความคิดเห็น (Opinion) ไว้หลายความหมาย ได้แก่^{๒๑}

^{๑๗} Fled M.P. Man, **Psychology in the Industrial Environment**, (London : Butterworth and Co., Ltd., 1971), P. 3.

^{๑๘} Hurlock E., **Adolescent Development**, (New York : McGraw-Hill Book, 1995), P. 145-148.

^{๑๙} Isaak, A.C., **Scope and Methods of Political Scienec : An Introduction to the MeThodology of Political Inquiry**, (Illinois : The Dorsey Press, 1981), P. 203.

^{๒๐} Luthans Freeman, **Ogranization Behavioral**, 7th ed., (Singapore : McGraw-Hill, 1995), P. 609.

^{๒๑} Mary L. Good, **Integrating the Individual and the Organization**, (New York : Wiley, 2006), P. 17.

๑) ความหมายทั่วไป หมายถึง ความเชื่อ ความคิดเห็น ข้อพิจารณา ความรู้สึก หรือ ทัศนคติที่ยังไม่ได้รับการพิสูจน์อย่างแน่นอน และยังขาดน้ำหนักทางเหตุผลหรือการวิเคราะห์ หรือ กล่าวกว้างๆ ได้ว่ามีความเป็นไปได้มากกว่าความรู้

๒) ความหมายเฉพาะ หมายถึง การพิจารณาหรือการวินิจฉัยอย่างมีแบบแผนจาก แหล่งข้อมูล หรือบุคคลที่เชื่อถือได้

๓) ความคิดเห็นสาธารณะ (Public Opinion) หมายถึง การพิจารณาหรือข้อวินิจฉัย รวมๆ ของกลุ่มคนในสังคมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ หรือข้อเท็จจริง

นูนาลี จัม ซี (Nunnally Jum C) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ทั้งความคิดเห็นและทัศนคติเป็นเรื่องของการแสดงออกของแต่ละบุคคลต่อประชาธิปไตยทั่วไป ต่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี และการแสดงออกทางความคิดเห็นในรูปที่เกี่ยวกับตัวเขา และได้ กล่าวต่อไปอีกว่า คำว่า ความคิดเห็นนั้น จะใช้ในเรื่องเกี่ยวกับการลงความคิดเห็น (Judgment) และความรู้ (Knowledge) ในขณะที่ทัศนคตินั้นมักใช้กันมากในเรื่องที่เกี่ยวกับความรู้สึก (Feeling) และความชอบพอ (Preference) ท้ายที่สุดเขาได้สรุปว่า เรามักใช้คำว่าความคิดเห็น มากกว่าทัศนคติ^{๒๒}

สรุปได้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง เป็นการแสดงออกทางด้านประสบการณ์ ความรู้สึก ที่ได้เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งนั้น ไม่ว่าข้อมูลนั้นจะมีหลักฐานอ้างอิง หรือไม่ การแสดงความคิดเห็นมักจะมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบและเป็นส่วนที่พร้อมจะมี ปฏิกริยาเฉพาะอย่างต่อสถานการณ์ภายนอกและที่ได้พบเห็น หรืออาจกล่าวได้ว่า ความคิดเห็น เป็นการแสดงออกมาซึ่งการตัดสินใจจากการประเมินค่าหรือทัศนะเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะซึ่งในการแสดงออกมานี้จะต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์ และพฤติกรรมระหว่าง บุคคล เป็นเครื่องช่วยในการพิจารณาและประเมินค่า ก่อนที่มีการตัดสินใจแสดงออก ซึ่งการ แสดงออกความคิดเห็นนี้อาจจะเป็นในทางเห็นด้วยหรือไม่ก็ได้ ในบางสภาพการณ์ความคิดเห็น อาจจะอยู่ในลักษณะเห็นด้วยมากหรือเห็นด้วยน้อย ความคิดเห็นไม่ถาวรและมีการเปลี่ยนแปลง ได้โดยง่ายและความคิดเห็นย่อมได้รับอิทธิพลจากทัศนคติ หรือการแสดงออกทางด้าน ความรู้สึก หรือความเชื่อต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ด้วยการพูด หรือการ เขียน โดยมีอารมณ์ ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมในขณะนั้น เป็นพื้นฐานของการแสดงออก ซึ่งอาจจะถูกต้องหรือไม่ก็ได้ แล้วแต่ละบุคคลจะแสดงความคิดเห็นออกมา รวมทั้งอาจจะได้รับ การยอมรับหรือปฏิเสธจากคนอื่นก็ได้ ความคิดเห็นนี้อาจจะเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลา

^{๒๒} Nunnally Jum C., **Test and Measurements Assessment and Prediction**, (New York : McGraw Hill Book Co., Inc., 1950), P. 285.

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์

เมื่อกล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ ในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน กระทั่งเป็นไปในอนาคต จะเห็นว่ามี ความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของพุทธบริษัทเป็นอย่างยิ่ง ในฐานะที่เป็นศูนย์รวมศรัทธาของประชาชนผู้นับถือ และเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ และอีกประการหนึ่ง พระพุทธศาสนาเป็นเหมือนรากเหง้าแห่งความเป็นชาติ และเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของประเทศไทยทั้งด้านสังคม และวัฒนธรรม^{๒๓}

สาเหตุปัจจัยที่ทำให้พระสงฆ์ต้องมีการพัฒนาบทบาทของตนเอง เพื่อความเหมาะสมในสังคมนั้น ประกอบด้วย ๒ สาเหตุหลัก คือ

๑. **ปัจจัยภายนอก** ได้แก่ พระสงฆ์มีการเปลี่ยนแปลงบทบาท เนื่องจากชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านการสื่อสารมวลชน ค่านิยมด้านความเชื่อดั้งเดิม รวมไปถึงการแทรกแซงของภาครัฐ นักการเมือง นักธุรกิจเอกชน

๒. **ปัจจัยภายใน** ได้แก่ องค์การของพระสงฆ์มีการเปลี่ยนแปลงบทบาท เนื่องจากปัจจัยภายในองค์การเอง เช่น การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาของพระสงฆ์ กฎหมายคณะสงฆ์ การประชุมพระสังฆาธิการ และทัศนคติของพระสงฆ์ที่ได้รับการกล่อมเกลามาอย่างยาวนาน^{๒๔}

จากเหตุผลที่กล่าวมาในงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ อาจกล่าวได้ว่า องค์การสงฆ์ และตัวของพระสงฆ์เอง เป็นกลไกขับเคลื่อนวิถีชีวิตของชาวพุทธให้เคลื่อนที่ไปอย่างมั่นคงแบบพุทธ ขณะเดียวกันกระแสทางสังคม บ้านเมือง เหตุการณ์ต่าง ๆ ก็มี ส่วนกำหนดบทบาทให้พระสงฆ์ต้องพัฒนาและปรับกลยุทธ์ในการสั่งสอน และอบรมประชาชน ทุกกลุ่มอย่างฉลาด และเป็นปัจจุบัน คือ ทนต่อเหตุการณ์ที่เคลื่อนไหวในสังคม เพื่อปรับท่าทีของตนให้กระชับขึ้น และพระสงฆ์จะต้องอาศัยคฤหัสถ์เป็นอยู่ ขณะเดียวกันก็จำต้องเข้ามา มีบทบาทต่อชุมชน สังคมด้วยเหตุผล ๓ ประการ ดังนี้^{๒๕}

๑. การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ต้องพึงพาปัจจัย ๔ จากพุทธศาสนิกชน
๒. สภาพและเหตุการณ์ในสังคมนิยมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญสมณธรรม
๓. โดยคุณธรรม คือ เมตตา กรุณา พระสงฆ์นั้น จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์

^{๒๓} คณีนิตยจันทร์บุตร, “สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย”, งานวิจัย ภาควิชาประวัติศาสตร์, (คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูอุบลราชธานี), ๒๕๓๐.

^{๒๔} จรินทร์ ยังสังข์, “บทบาทของพระสงฆ์ในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๓๖.

^{๒๕} วัฒนา พัฒนพงศ์, พระสงฆ์กับบทบาททางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๔๖.

พระราชวรมุณี (ประยูรธ ปยุตโต) ก็ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์นับแต่อดีต พระสงฆ์ ซึ่งผูกพันกับชาวบ้าน ถือเป็นแบบอย่างของความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างพระพุทธศาสนากับสังคมมาโดยตลอด ว่าต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในทุกด้าน พอสรุปบทบาทของพระสงฆ์และวัด ดังต่อไปนี้^{๒๖}

(๑) เป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้านๆ ส่งบุตรหลานมาอยู่รับใช้พระสงฆ์เพื่อรับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่สอนในสมัยนั้น รวมทั้งยังเป็น ศูนย์รวมของเยาวชนด้วย

(๒) เป็นสถานที่สงเคราะห์บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเล่าเรียน

(๓) เป็นสถานพยาบาลผู้เจ็บป่วยตามภูมิรัฐของคนในสังคมในสมัยนั้น

(๔) เป็นที่พักของคนเดินทาง

(๕) เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์

(๖) เป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาลต่าง ๆ

(๗) เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาครอบครัว

(๘) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ

(๙) เป็นคลังเก็บวัสดุของใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกัน

(๑๐) เป็นศูนย์กลางบริหารหรือปกครอง

(๑๑) เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม

วัดและพระสงฆ์ สามารถแสดงบทบาทเหล่านี้ได้ เนื่องจากชาวบ้านเข้าใจว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีความบริสุทธิ์ เป็นผู้เสียสละ และที่สำคัญที่สุด คือมีความรู้ดีกว่า พระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญา รอบรู้วิชาการต่าง ๆ เหนือชาวบ้านทั่วไป สามารถให้คำปรึกษาแนะนำแก่ชาวบ้านในปัญหาต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นความสำคัญที่ใกล้ชิดและมั่นคงเสมอมา เมื่อสังคมเปลี่ยนไป บุคคลจากภายนอกเข้ามามีบทบาทต่อชุมชนในฐานะผู้ปกครอง พระสงฆ์จึงถูกลดบทบาทลงจากผู้ผู้นำในด้านต่าง ๆ เป็นเพียงผู้ประสานงานเชื่อมโยงระหว่างรัฐบาลกับประชาชน

ด้วยเหตุที่กล่าวมาแล้วนั้น จึงทำให้วัดและพระสงฆ์ ถูกลดบทบาทที่มีต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาของชาวบ้านลงอย่างมากมาย ปัจจุบันอีก ๒ ประการ คือ^{๒๗}

(๑) พระสงฆ์ไม่พยายามปรับปรุงตัวเองให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลง ไม่พยายามประยุกต์ความเจริญต่าง ๆ มาเสริมบทบาทของตัวเองขึ้นใหม่

^{๒๖} พระราชวรมุณี (ประยูรธ ปยุตโต), . “การสัมมนาเรื่องพุทธศาสนากับสังคมไทยในปัจจุบัน”, (กรุงเทพมหานคร : พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๑๓), หน้า ๓๖. (อรรถาธิบาย).

^{๒๗} อภิชาติ พันธเสน, ความหวังทางออกและทางเลือกใหม่, หน้า ๒๐๕-๒๐๗.

(๒) การสูญเสียผู้นำทางปัญญาของพระสงฆ์ เนื่องจากพระสงฆ์ไม่ศึกษาหาความรู้ และเทคนิคใหม่ ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนที่เคยแนบแน่นก็เริ่มเห็นห่างกันออกไป

๒.๒.๑ บทบาทของพระสงฆ์ไทยในอดีต

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์ไทยกับชาวบ้าน

พระพุทธองค์ทรงเห็นความสำคัญของพระสงฆ์ที่ผ่านการฝึกฝนตัวเองดีแล้ว ว่าจะก่อให้เกิดความสุขแก่ประชาชน ฉะนั้นจึงแสดงมรรคมีองค์ ๘ อันเป็นทางที่จะนำไปสู่ความเป็นผู้เจริญ เป็นอารยธรรม เมื่อตนเองดับทุกข์ได้แล้ว ก็ควรเผยแผ่แจกจ่ายแนวทางนั้นแก่ผู้อื่นด้วย ดังนั้น จึงมีพุทธดำรัส ส่งพระสาวกออกประกาศศาสนาดังพระพุทธพจน์ที่ว่า^{๒๘}

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์ และความสุขของคนจำนวนมากเพื่ออนุเคราะห์โลก จงประกาศพรหมจรรย์ อันมีความงามทั้งเบื้องต้น ท่ามกลางและที่สุด ผู้มีกิเลสคือรูปในดวงตาน้อย มีอยู่”

ในด้านสังคมและความเป็นอยู่ที่ผูกพันกับประชาชน คือ การเป็นอยู่ประจำวัน พระพุทธองค์ ก็ได้ตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายว่า “การบวชนี้ ต้องอาศัยข้าวที่ชาวบ้านใส่บาตรเป็นอยู่ เธอพึงควรอุทิศสาธุในข้อนี้ตลอดชีวิต” “บรรพชิตต้องพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า ชีวิตเราเนืองด้วยผู้อื่น จงทำตัวให้เป็นผู้ที่เลี้ยงง่าย”^{๒๙}

ในพหุการสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงการพึ่งพากันระหว่างบรรพชิตกับคฤหัสถ์ ด้วยการสงเคราะห์ปัจจัย ๔ มีจีวร เป็นต้น แก่เหล่าภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้น จึงควรอนุเคราะห์ด้วยการแสดงธรรมตอบแทนแก่พราหมณ์และคฤหัสถ์พวกนั้น ดังพระพุทธพจน์ว่า^{๓๐}

“ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์ และคฤหบดีทั้งหลาย เป็นผู้อุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย บำรุงเธอทั้งหลายด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยารักษาโรค แม้เธอทั้งหลาย ก็เป็นผู้มีอุปการะมากแก่พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะ อันบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง แก่พราหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นเถิด”

พระสงฆ์ต้องปฏิบัติหน้าที่ ในฐานะเพื่อนมนุษย์ของโลกด้วยการอนุเคราะห์ ตามหลักทิส ๖ ในสังคาลสูตร ซึ่งพระพุทธองค์ ทรงแสดงความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนไว้ทั้ง ๒ ฝ่าย คือ

(ก) ข้อปฏิบัติสำหรับฝ่ายคฤหัสถ์ ดังพระดำรัสว่า ดูกรคฤหบดี สมณพราหมณ์ผู้เป็นทิสเบื้องต้น อันกุลบุตรพึงบำรุงโดยฐานะ ๕ ดังนี้

^{๒๘} วิ.มหา.(ไทย) ๔/๓๒/๓๒

^{๒๙} วิ.มหา. (ไทย) ๔/๑๔๓/๑๕๘

^{๓๐} อง. ทสก. (บาลี) ๒๔/๔๘/๓๒.

๑. ด้วยกายกรรมประกอบด้วยเมตตา
๒. ด้วยวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา
๓. ด้วยมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา
๔. ด้วยความเป็นผู้ไม่ปิดประตู (เต็มใจต้อนรับ)
๕. ด้วยการจัดหาอาวาสถานถวาย

(ข) **ข้อปฏิบัติสำหรับฝ่ายบรรพชิต** ดังพระดำรัสว่า สมณพราหมณ์ ผู้เป็นทิศเบื้องบน เมื่อได้รับการบำรุง จากกุลบุตรโดยฐานะ ๕ อย่างแล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตร โดยฐานะ ๖ อย่าง ดังนี้^{๓๑}

๑. สอนให้ละเว้นจากความชั่ว
๒. แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม
๔. สอนสิ่งที่ยังไม่เคยสดับเล่าเรียน
๕. ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในสิ่งที่สดับเล่าเรียนแล้ว
๖. บอกทางสวรรค์ให้

เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน เป็นความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนนั่นเอง จุดเน้น คือ ประชาชนบำรุงพระสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ เป็นการให้วัตถุ พระสงฆ์ก็ตอบแทนประชาชนด้วยธรรม คือ แสดงธรรม ปฏิบัติธรรมให้ประชาชนเห็นเป็นตัวอย่าง

แต่ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับพระนั้น ต้องมีกรอบไม่เกินไปเลยพระวินัย ซึ่งเป็นกรอบรักษาความสัมพันธ์ให้มั่นคง เช่น บทบัญญัติทางวินัยว่า ให้พระสงฆ์พิจารณา ลงโทษปฏิสارانียกรรมแก่พระภิกษุที่ผิดต่อคฤหัสถ์^{๓๒} เช่น การขวนขวายเพื่อมิใช่ลาภ มิใช่ประโยชน์ เพื่ออยู่ไม่ได้แห่งคฤหัสถ์ คำว่า เปรียบเปรย ยุยงคฤหัสถ์ให้แตกแยกกัน รับคำเขาแล้ว ไม่ทำจริง เป็นต้น

จากความสัมพันธ์ที่พระองค์ได้แสดงแนวไว้ ได้ทรงทำเป็นตัวอย่าง และพระสงฆ์ได้สืบทอดเจตนารมณ์นั้นต่อๆ กันมา จึงทำให้พระสงฆ์กับคฤหัสถ์ถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน จวบเท่าพระพุทธศาสนาตั้งมั่นในดินแดนไทยตลอด ๖๐๐ ปีที่ผ่านมา ทำให้เกิดความสัมพันธ์กันด้านอื่นๆ ดังต่อไปนี้

(๑) ความสัมพันธ์ด้านสังคม ประชาชน ได้ใช้วัดเป็นที่พบปะพูดคุย เป็นสถานที่จัดงานรื่นเริง งานบุญ เป็นสถานที่รับทุกข์เรื่องเดือดร้อนต่างๆ กับพระสงฆ์ วัดเป็นคลังเก็บวัสดุสำหรับชุมชน เป็นที่พักคนเดินทาง เป็นที่สงเคราะห์ผู้เจ็บป่วยด้วยการแพทย์โบราณเป็นที่สร้างผู้นำพัฒนาชุมชน เช่น การก่อสร้างโรงเรียน การขุดบ่อ ทำถนนหนทาง สร้างสะพาน เป็นต้น

^{๓๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๐๔/๒๐๕.

^{๓๒} วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๙๕/๖๘

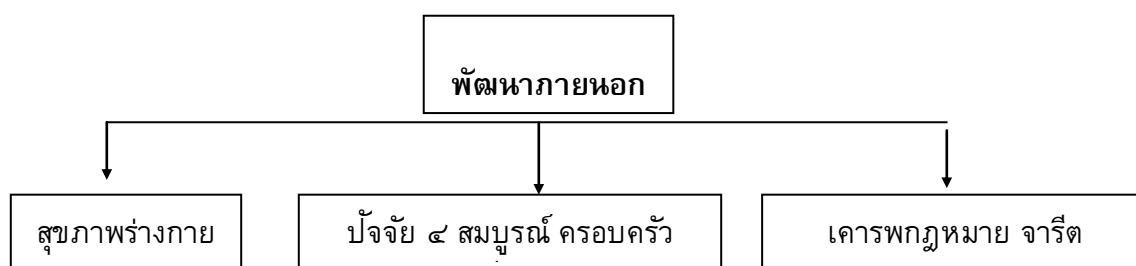
(๒) ความสัมพันธ์ด้านการศึกษา พระสงฆ์กับคฤหัสถ์ได้ใช้วัดเป็นศูนย์การศึกษาของชุมชน

(๓) ความสัมพันธ์ในด้านการผลิตศิลปกรรมและศิลปวัตถุ ทั้งพระสงฆ์และชาวบ้านต่างช่วยกันสร้างสรรค์งานศิลปวัตถุ เช่น กุฏิ วิหาร โบสถ์ ศาลาการเปรียญ หอไตร เป็นต้น เมื่อมีความสัมพันธ์อันดีแล้ว พระสงฆ์ก็สร้างบทบาทของตนต่อสังคมในทางสร้างสรรค์ ในฐานะผู้นำทางสติปัญญา

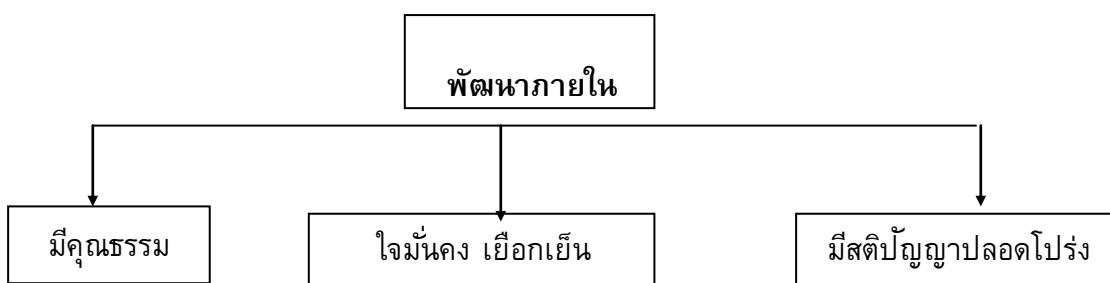
๒. บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาในอดีต

พระสงฆ์ในอดีตมีการพัฒนาศาสนิกชน ให้เกิดความเจริญงอกงาม เรียกว่า “พัฒนา” โดยแยก เป็น ๒ ลักษณะ คือ การพัฒนาภายนอก และพัฒนาภายใน การพัฒนาภายนอกนั้น ได้รวมเอาการพัฒนาทางด้านร่างกาย ด้านปัจจัย ๔ การอยู่ดีกินดี และการอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบวินัย และการเคารพกฎหมายเป็นต้น ส่วนการพัฒนาภายในนั้น หมายถึง คุณธรรมทางจิตใจ และการพัฒนาความคิดสติปัญญาต่าง ๆ ให้มีคุณภาพที่ดี ซึ่งเขียนเป็นรูปดังนี้

ภาพที่ ๒.๑ การพัฒนาภายนอก

ภาพที่ ๒.๒ การพัฒนาภายใน

เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ ที่มีหน้าที่ในการสร้างความเจริญทั้งภายนอก และภายในให้กับสังคมทุกระดับชั้นนั้น ในสมัยพุทธกาล พระราชาหรือผู้ปกครองอาณาจักร จะมีพระราชกรณียกิจ (คือ หน้าที่) ต่อพระสงฆ์ ๒ ประการ คือ^{๓๓}

(๑) ให้การอารักขาแก่พระสงฆ์ที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ให้ท่านอยู่เป็นสุข ดังหลักของวัชชีธรรมที่ว่า “ให้ความคุ้มครองอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลาย โดยตั้งใจว่าขอพระอรหันต์ทั้งหลาย ที่ยังมีได้มาสู่แว่นแคว้น และที่มาแล้ว พึงอยู่ในแคว้นนั้นโดยผาสุก”

(๒) การเข้าสอบถามปรึกษาปัญหาเกี่ยวกับพระสงฆ์ที่เรียกว่า สมณพราหมณปริปุจฉา อันเป็นข้อหนึ่งในจกกวัตติวัตรของพระราชา เพื่อให้รู้ว่า อันใดดี อันใดชั่ว ควรประกอบหรือไม่ เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขหรือไม่ แล้วประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง^{๓๔}

ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์หลังจากได้รับการคุ้มครองดีแล้ว ก็มีหน้าที่ตอบแทนรัฐอยู่ ๒ ประการ คือ^{๓๕}

(๑) หน้าที่ในการแนะนำสั่งสอน (Educator) ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจธรรมะ ที่ถูกต้อง เมื่อเข้าใจถูกต้อง ก็จะประพฤติอยู่ในศีลธรรม รู้จักฝึกอบรมจิตใจ ประชาชนอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ประพฤติดี ก็เป็นประโยชน์ต่อแผ่นดินไปเอง

(๒) หน้าที่ในการเป็นผู้ให้คำปรึกษา (Advisor) ให้ความรู้ความเข้าใจแก่พระราชา ในทางธรรม และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา แต่ไม่เข้าไปกุ่มอำนาจทางการเมือง อย่างนักบวชในบางศาสนา

บทบาทหลักของพระสงฆ์ ก็คือ การให้การศึกษากับประชาชน ตามหลักพระพุทธศาสนาเรียกว่า บทบาทของครู บทบาทในฐานะครูเป็นบทบาทที่ถาวรตลอดมา ตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน

บทบาทรองลงมา ได้แก่ การให้คำปรึกษา ในเรื่องสำคัญๆ ซึ่งคนในสังคมคาดหวัง โดยทั่วไปไม่กล้าตัดสินใจทำการอย่างใดอย่างหนึ่งลงไป ก็จะไปปรึกษาพระสงฆ์ในเรื่องนั้นๆ

พระสงฆ์ จึงต้องทำหน้าที่ช่วยในการตัดสินใจแก่ประชาชน บทบาทนี้แสดงให้เห็น ความเป็นผู้นำในด้านภูมิปัญญา ในอดีตพระราชาหรือผู้นำประเทศ จะต้องสนับสนุนให้พระสงฆ์มีการศึกษาอย่างเต็มที่ เพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้ความสามารถ จะได้เป็นที่ปรึกษาของชาวบ้าน ได้อย่างถูกต้องดีงาม^{๓๖}

^{๓๓} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ชวนการพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๑๔-๒๑๕.

^{๓๔} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๕/๖๕.

^{๓๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๒/๒๑๖.

^{๓๖} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย, หน้า ๒๑๖.

๒.๒.๒ บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน

๑. ปัจจัยที่ทำให้บทบาทของพระสงฆ์เปลี่ยนไป

เมื่อประเทศไทย ได้มีการพัฒนาประเทศให้เท่าทันกับอารยธรรมตะวันตก ในช่วง ๑๐๐ ปีที่ผ่านมา แม้จะถือว่าเป็นผลดีแก่สังคม เพราะเป็นการทำให้เกิดความเจริญขึ้น แต่ก็ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนออกจากวัด คนห่างพระสงฆ์ ถึงจะมีสถานบริการของรัฐตั้งอยู่ในบริเวณวัด แต่วัดและพระสงฆ์ก็ไม่มีบทบาท และไม่มีส่วนร่วมในการบริหารหน่วยงานนั้นๆ

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้บทบาทพระสงฆ์เปลี่ยนไป ก็คือ วัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ทั้งหลาย ไม่งดงามในสายตาของประชาชน เพราะพระสงฆ์บางรูป มีความประพฤติที่ย่อหย่อนในพระวินัย ประพฤติในสิ่งที่ขัดกับความรู้สึกของชาวบ้าน เช่น การเดินสูบบุหรี่ในที่สาธารณะ ขับขี่รถยนต์พาหนะด้วยตนเอง วัดสกปรกไม่ปัดกวาดทำความสะอาด เป็นต้น เมื่อพระสงฆ์มีความประพฤติเช่นนี้ ประชาชนก็เสื่อมศรัทธา ต่างหันหลังให้วัด คนจะเข้าวัดบ้าง ก็ในโอกาสทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา และในการประกอบพิธีที่เกี่ยวข้องกับพวกเขาโดยตรงเท่านั้น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปกรณ์ คุณารักษ์ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับบทบาทที่ลดลงของพระสงฆ์ในปัจจุบันไว้ว่า มีสาเหตุมาจาก ความอ่อนแอของพระสงฆ์ เพราะไม่ได้สนใจเรื่องคำสอนที่แท้จริงของพระพุทธองค์ แต่มัวไปยุ่งกับวัดถ่มมกัล เรื่องไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ ไม่ได้สอนให้ชาวบ้านแก้ปัญหาได้โดยวิธีพุทธ แต่ให้แก้ปัญหาโดยวิธีอื่นๆ แบบผสมผสาน ซึ่งไม่ใช่เป้าหมายของพระพุทธศาสนาด้วยซ้ำไป^{๓๗}

๒. การฟื้นฟูบทบาทพระสงฆ์ในปัจจุบัน

เนื่องจากระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย ได้เปลี่ยนจากการทำเพื่ออยู่ มาเป็นทำเพื่อขาย จึงส่งผลกระทบต่อชีวิต ชุมชน สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม อย่างรุนแรง ผลกระทบดังกล่าวมาจากปัจจัย ๔ ประการ คือ

- (๑) อารยธรรมตะวันตก
- (๒) การศึกษาแผนใหม่
- (๓) การพัฒนาแผนใหม่
- (๔) สื่อและการบันเทิงเพื่อการค้า^{๓๘}

ปัจจัยทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นปัจจัยให้เกิดปัญหาขึ้นในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ จากการทำกินเอง ใช้เอง พึ่งตนเองได้ มาเป็นระบบซื้อขาย ทำให้เกิดความโลภ อันมีผลให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศต้องล้มละลายทางเศรษฐกิจ พึ่งตนเองไม่ได้ ธรรมชาติแวดล้อมส่วนใหญ่ถูกทำลายไป ชาวนาเป็นหนี้สินมากขึ้น ทำงานใช้หนี้กัน

^{๓๗} ปกรณ์ คุณารักษ์, ปัญหาสังคม, (ขอนแก่น: คลังนาวิทยา, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓๐.

^{๓๘} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย, หน้า ๒๒๒.

ไม่มีวันจบสิ้น ครอบครัว ชุมชนและวัฒนธรรมแตกสลาย สุขภาพจิตเสื่อมโทรมมากขึ้น ชีวิตเคยเป็นไท ก็กลับกลายเป็นทาสของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่อย่างสลัดไม่หลุด

เมื่อสภาพสังคมเป็นเช่นนี้ องค์กรที่ผู้คนในสังคมนึกถึงว่า น่าจะมีทางออกให้กับสังคม ก็คือสถาบันสงฆ์ ดังนั้นจึงได้มีแนวคิด ที่จะฟื้นฟูบทบาทของพระสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์ได้มีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น^{๓๙} ซึ่งเป็นปัญหาที่ยากยิ่งนัก แต่ไม่เกินความสามารถที่จะแก้ไขได้ หากทุกคนในสังคมให้ความร่วมมือ และช่วยกันแก้ไข ถึงอย่างไรก็ตาม โดยที่แท้ความจริง พระสงฆ์เอง ท่านก็ได้ทำหน้าที่และมีบทบาทในเรื่องเหล่านี้ อย่างเต็มความสามารถมานานแล้ว ถึงแม้ว่าในปัจจุบันฝ่ายภาครัฐบาลจะไม่ได้ให้ความสนใจมากนักก็ตามแต่พระสงฆ์หลาย ๆ รูป ตัวอย่างเช่น

(๑) พระราชธรรมนิเทศ (พระพยอม กัลยาโณ) แห่งวัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี

(๒) พระครูพิพิธประชานาถ (หลวงพ่อนาน สุพุทธสโร) แห่งวัดสว่างสามัคคี จังหวัดสุรินทร์

(๓) พระครูพิพิธธรรมรส (หลวงพ่อบัณฑิต อนุตตโร) แห่งวัดคิมมะอุ (หรือวัดป่าธรรมดา) จังหวัดนครราชสีมา

(๔) พระครูสุภาจารวัฒน์ (หลวงพ่อสีหา สุภาจาโร) แห่งอำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

(๕) พระครูพิทักษ์นันทคุณ เจ้าคณะอำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน

(๖) พระครูพัฒนวิहारกิจ (หลวงพ่อดำ ธรรมจาโร) แห่งวัดพัฒนาวนาราม จังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น

พระสงฆ์ที่ยกตัวอย่างมานี้ ท่านได้มีเมตตาธรรม โดยพยายามชักชวนประชาชนให้หันหน้าเข้าหากันเพื่อร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันหาทางออก โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ช่วยให้คำแนะนำ ทั้งนี้ เพื่อให้ชาวบ้านรู้จักการพึ่งพาตนเอง คิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง

๒.๒.๓ บทบาทที่อยู่ในความขัดแย้งทางทัศนคติทางสังคม

สถานการณ์ในปัจจุบันนี้ พระสงฆ์ ก็มีความลำบากใจอยู่มากต่อการวางตัวและแสดงบทบาทต่อสังคม เพราะท่าทีของคนในสังคมและพุทธศาสนิกชนที่มีต่อพระสงฆ์ ซึ่งพอจะแยกออกได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ (๑) กลุ่มคอยคัดค้านหรือกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับการที่พระสงฆ์ลงมาทำงานพัฒนาร่วมกับชาวบ้าน (๒) กลุ่มให้การสนับสนุน และ (๓) กลุ่มที่วางตัวเป็นกลาง ต่อบทบาทซึ่งพระสงฆ์แสดงออกไป

ตัวอย่างเช่น การสร้างโบสถ์ วิหาร กุฏิที่ใหญ่โตหรูหรา ชาวพุทธบางกลุ่มก็เห็นด้วย สนับสนุน บางกลุ่มก็ไม่เห็นด้วย เพราะเห็นว่าเป็นการฟุ่มเฟือย การดำเนินการศึกษาแบบใหม่ในรูปวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยสงฆ์ ชาวพุทธบางกลุ่มก็เห็นด้วย เห็นว่าเหมาะสมกับภาวะการณ์ปัจจุบันที่ต้องเปลี่ยนแปลงพัฒนาการไปตามความเปลี่ยนแปลงของ

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๑.

สังคม แต่บางกลุ่มก็คัดค้าน การออกไปร่วมกันพัฒนาหมู่บ้าน ชาวพุทธบางกลุ่มก็เห็นด้วย แต่บางกลุ่มก็คัดค้าน^{๔๐}

จากตัวอย่างที่แสดงไว้ข้างต้น เป็นเรื่องที่สร้างความหนักใจให้แก่พระสงฆ์มาก เพราะพระสงฆ์ในปัจจุบันอยู่ในลักษณะที่ถูกบีบทั้งสองด้าน ถ้าอยู่เฉย ๆ ก็ว่าเอาวัดเอาเปรียบฉันแล้วก็เอาแต่จำวัด (นอน) ไม่เห็นทำประโยชน์อะไรแก่สังคมเลย แต่พอออกไปช่วยพัฒนาชุมชนสร้างถนน ช่วยรักษาผู้เจ็บป่วย ก็หาว่าประพฤติดนเกินขอบเขตวินัยสงฆ์ ไม่เหมาะสมสมณสาธูป พระภิกษุสามเณรในปัจจุบันจึงไม่รู้ว่าชาวบ้านจะเอาอย่างไรกับพระแน่ แม้ทางฝ่ายบ้านเมืองเอง ก็มีท่าทีเย็นชาต่อวงการศาสนา บางทีอาจเป็นเพราะการยึดถือคำพังเพยโบราณที่ว่า “ชั่วช้างซี ดีช้างสงฆ์” ก็ได้ เพราะปรากฏว่า ยังไม่ค่อยมีผลงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ ในส่วนที่เกี่ยวกับความขัดแย้ง หรือความสอดคล้องทางทัศนคติระหว่างชาวบ้านกับชาววัดเลย

ปัจจุบันนี้ ช่องว่างระหว่างสังคมวัด คือ พระสงฆ์ กับสังคมชาวบ้าน คือ คฤหัสถ์นั้น ห่างกันมาก ช่องว่างนี้ยิ่งนานวันเข้าดูซึกจะห่างออกไปทุกที ภาพพจน์ของพระสงฆ์ที่ปรากฏอยู่ในสายตาของชาวบ้านก็มีแนวโน้มไปในทางลบอยู่เรื่อย ๆ ประเพณีการทำบุญใส่บาตรพระ ทุกๆ เช้า ก็จะเริ่มลดลง สังเกตวัดต่างๆ ในกรุงเทพฯ จะพบว่า สมัยก่อน อาคารบ้านเรือนแม้มีน้อย แต่ปรากฏว่ามีคนทำบุญตักบาตรกันมาก ซึ่งตรงกันข้ามกับปัจจุบัน ที่มีอาคารบ้านเรือนมากมาย แต่จำนวนประชาชนใส่บาตรกลับน้อยลงทุกวัน

พระสงฆ์ท่านมักจะมองโลกในแง่ดี ท่านคงไม่ทราบหรือกว่า ชาวพุทธบางประเภทนั้น เป็นชาวพุทธแต่เพียงในนาม บางทีทั้งปีทั้งชาติ ไม่เคยทำบุญตักบาตร อุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์และศาสนาเลย แต่พวกนี้แหละ ที่ชอบตำหนิพระสงฆ์ ส่วนอีกกลุ่มหนึ่ง ก็เอาแต่ทำบุญทำทานอย่างเดียว โดยไม่มองว่าการกระทำของตนเองนั้น ทำให้พระบางรูปเกิดกิเลส ซึ่งคนทั้งสองกลุ่มนี้ ต่างก็มีข้อบกพร่องด้วยกันทั้งคู่

กลุ่มแรก คือจำพวกชาวพุทธที่ไม่เคยอุปถัมภ์บำรุงศาสนา ไม่เคยถือศีล ฟังธรรม หยัทรนงหลงวิชาการสมัยใหม่ ดูหมิ่นเหยียดหยามสถาบันสงฆ์โดยมิได้หวังดี เป็นกลุ่มที่น่าชิงชังน่าขยะแขยงอย่างยิ่ง เป็นเรื่องที่พระสงฆ์ทั้งหลาย จะต้องพยายามดึงให้คนเหล่านี้ หันเข้าสู่แนวทางที่ถูกต้องให้ได้ คนกลุ่มนี้จะต้องอาศัยพระภิกษุสามเณรที่มีการศึกษาสูงเท่านั้น จึงจะดึงมาได้

กลุ่มที่สอง คือ พวกเอาแต่ทำบุญทำทานอย่างเดียว โดยไม่พิจารณา เงินที่บริจาค ให้พระหรือหน่วยงานของวัด ว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ ลาภยศดั่งกล่าว จะแสดงบทบาทอันเป็นที่มาของรายได้ทรัพย์สินของท่านต่อไป ที่จริง ถ้ามีการสำรวจเงินบริจาคที่คฤหัสถ์ เศรษฐี

^{๔๐} วัฒนา พัฒนพงษ์, พระสงฆ์กับบทบาททางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๙๕.

ทั้งหลายถวายให้พระภิกษุสงฆ์บางรูปบางคณะไปสร้างสิ่งอันไม่จำเป็นรีบด่วน (บางครั้งยังขัดต่อสมณสารูปเสียอีก) หรือใช้สอยส่วนตัว เช่น การสร้างกุฏิที่หรูหราเกินความจำเป็น การจัดหารถนั่งส่วนตัวที่หรูหราเกินขอบเขตสมณสารูปแล้ว จะเห็นว่าเป็นจำนวนเงินที่พระสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่งสามารถนำไปสร้างโรงเรียนสงเคราะห์เด็กอนาถา สร้างที่พักและจัดซื้อยารักษาโรคแก่คนป่วย เป็นต้น ได้อย่างสบาย

๒.๒.๔ บทบาทของพระสงฆ์ในอนาคต

บทบาทในอนาคตของพระสงฆ์จะเป็นเช่นไรนั้น เป็นเรื่องที่ทำนายและคาดการณ์ได้ยาก แต่จะอย่างไรก็ตาม บทบาทในปัจจุบันของพระสงฆ์น่าจะมีส่วนสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทในอนาคตได้บ้าง เพราะฉะนั้น หากเราประสงค์ให้สถาบันสงฆ์ในอนาคตได้แสดงบทบาทในทางที่ถูกที่ควรและสอดคล้องกับทัศนคติ (ที่ชอบธรรม) ของสังคมแล้วไซ้ เรา ก็ จะ ได้รับ แรง ดำเนินการต่อไปนี้ คือ

(๑) ขจัดบทบาทที่ขัดต่อพระธรรมวินัย กฎหมาย และ ทัศนคติที่ดีงามของพุทธศาสนิกชน

(๒) ปรับปรุงพัฒนาบทบาทที่ดีและสอดคล้องกับพระธรรมวินัย และทัศนคติที่ดีงามของชาวบ้านในปัจจุบัน

(๓) พัฒนาบทบาทที่ดีในอดีตบางบทบาท

(๔) กำหนดบางบทบาทที่เห็นว่าน่าจะเหมาะสมกับยุคสมัย และสภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของไทยในปัจจุบัน^{๔๑}

การดำเนินการดังกล่าวข้างต้นนั้น จะสัมฤทธิ์ผลได้ ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากหลาย ๆ ฝ่าย ได้แก่ ภาคของพระสงฆ์ ภาครัฐบาล และภาคประชาชน ต้องพยายามปรับทัศนคติของตนที่ขัดแย้งกับทัศนคติส่วนใหญ่หรือขัดแย้งกับพระธรรมวินัย เพื่อให้พระสงฆ์ได้มีความปลอดโปร่งใจ ในการที่จะดำเนินศาสนกิจของท่าน ในส่วนแห่งการเกื้อกูลสังคม เพราะที่แล้ว ๆ มาแม้แต่ในปัจจุบัน พระสงฆ์ส่วนใหญ่ต้องกังวลกับเสียงคัดค้านเสียงวิพากษ์วิจารณ์ของชาวบ้านที่มีต่อการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ ถ้าหากสามารถขจัดความขัดแย้งทางทัศนคติเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ได้โดยเด็ดขาดแน่นอนแล้ว เชื่อมั่นว่าภาพพจน์ของสถาบันพระสงฆ์จะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี และทั้งยังช่วยเกื้อหนุนรัฐในทางพัฒนาประเทศได้เป็นอย่างดีด้วย

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า การที่พระสงฆ์ซึ่งเป็นศาสนทายาทหรือผู้สืบทอดหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้น ควรมีบทบาทที่เด่นชัดอยู่ ๒ อย่าง คือ (๑) เป็นผู้

^{๔๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๗.

ความสามารถในการสั่งสอนพุทธศาสนิกชน (๒) ความหลากหลายในระดับการพัฒนาพุทธศาสนิกชน นั้นหมายถึงว่า ทั้งผู้สอนและผู้ปฏิบัติตาม ต้องเข้าใจในบทบาทของแต่ละฝ่าย^{๔๒}

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาประเทศไทยเท่าที่เป็นอยู่ ได้เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ดังจะเห็นได้จากชื่อของแผนพัฒนาประเทศ ฉบับที่แล้ว ๆ มา โดยไม่ให้ความสนใจหรือให้ความสนใจน้อยมาก ต่อการพัฒนาทางจิตใจ ประเทศเกาหลี ซึ่งประสบความสำเร็จในการพัฒนาหมู่บ้านทั่วประเทศของเขานั้น ใช้ขั้นตอนการพัฒนาประเทศ โดยใช้การพัฒนาจิตใจให้อยู่ในอันดับที่หนึ่ง ส่วนการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ ถูกจัดไว้ในอันดับรอง

ประเทศไทยมีพระภิกษุสามเณรอยู่เป็นจำนวนมาก หากรัฐประสงค์ที่จะกำหนดแนวทางในการพัฒนาประเทศโดยเน้นความสำคัญของจิตใจแล้ว สามารถอาราธนาพระคุณเจ้าทั้งหลาย ออกไปปลูกเร้าชาวบ้านให้มีจิตสำนึกในคุณธรรมข้อต่าง ๆ เช่น ความรักในระเบียบวินัย ขยันหมั่นเพียร เป็นต้น และดูเหมือนจะหาบุคลากรในการปลูกเร้าชาวบ้านที่ดีเช่นนั้นจากที่ไหนไม่ได้อีกแล้ว เพื่อไม่ให้เป็นการสายเกินแก้ เราจะต้องรีบเร่งฟื้นฟูและพัฒนาในทุกด้านอย่างถูกต้อง และเป็นระบบ โดยการพึ่งพาอาศัยพระสงฆ์เสียตั้งแต่บัดนี้ หากยังมัวรีรออยู่อาจจะสายเกินแก้ก็ได้

ปัจจุบันวัดเป็นหน่วยงานปกครอง ดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์ และกิจการของพระพุทธศาสนา และเป็นองค์กรอันสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์ และพระพุทธศาสนา เป็นองค์กรหลักในการปกครองคณะสงฆ์ วัดจึงถือว่าเป็นนิติบุคคล มีฐานะบุคคลธรรมดา และเป็นอสังหาริมทรัพย์ประเภทหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งไม่มีชีวิตไม่สามารถทำการใดๆ เองได้ จึงจำเป็นต้องมีผู้แทนเพื่อใช้สิทธิและหน้าที่ หรือแสดงเจตนาแทน

โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๓๗ (แก้ไขปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๕) ได้กำหนดให้เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัด โดยมีหน้าที่ดังนี้

- ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการ และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- ๒) ปกครอง และสอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมสั่งสอน พระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์
- ๔) ให้ความสะดวกตามความสมควรในการบำเพ็ญกุศล

นอกจากนี้ มหาเถรสมาคมได้กำหนดบทบาทหน้าที่ด้านการศึกษา และศึกษาสงเคราะห์ของเจ้าอาวาส และเจ้าคณะสังฆมณฑล หรือเจ้าคณะจังหวัด ดังนี้

^{๔๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), สถานการณ์พระพุทธศาสนาพลิกหน้าเป็นพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๖), หน้า ๓๙.

- ๑) เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศึกษาในฐานะเจ้าสำนักเรียน หรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา
- ๒) เจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้จัดการในฐานะเจ้าสำนักเรียนคณะจังหวัด
- ๓) ในบางกรณีให้เจ้าคณะเจ้าสังกัดร่วมจัดด้วย^{๔๓}

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๓๗ (แก้ไขปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๕) ได้กล่าวว่า “จัดกิจการของวัด” และ “ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล” หน้าที่เหล่านี้ พระสงฆ์ หรือเจ้าอาวาสต้องมีการจัดการสังคมาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ด้วย^{๔๔}

เป็นที่ทราบกันดีว่า พระพุทธศาสนาได้เข้ามามีบทบาทต่อสังคมไทยเป็นเวลายาวนาน พระสงฆ์เป็นผู้นำหลักธรรม และหลักปฏิบัติเป็นที่ยอมรับมาจนถึงปัจจุบัน โดยยึดหลักการ ที่พระพุทธเจ้าทรงประทานไว้ว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข”^{๔๕}

พระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายเข้าดินแดนสุวรรณภูมิ เป็นครั้งแรกเมื่อพุทธศตวรรษที่ ๓ โดยการนำของพระโสณะและพระอุตตระ เป็นพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท และพุทธศตวรรษที่ ๗ พระพุทธศาสนาแบบมหายานได้เผยแผ่สู่ดินแดนทางภาคเหนือของไทย และมีอิทธิพลเหนือดินแดนนี้เป็นเวลาหลายร้อยปี จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๗ พระพุทธศาสนาแบบเถรวาทได้มีความสำคัญขึ้นอีกครั้งหนึ่ง การที่พระพุทธศาสนาได้เข้ามามีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนนี้ ทำให้ประชาชนในพื้นที่ ได้รับเอาภาษามคธ (ภาษาบาลี) มาใช้ร่วมกับภาษาดั้งเดิม (ตัวเมือง) ของล้านนา และได้ผสมอยู่ในภาษาไทยมาจนถึงปัจจุบันนี้^{๔๖}

พระพุทธศาสนามีความผูกพันกับการศึกษาไทยมาตั้งแต่ยุคเริ่มแรก ทั้งในด้านเนื้อหา คือ “เนื้อหาต้านจริยธรรม ภาษา และการดำเนินชีวิต และในด้านวิธีการ คือ วัดเป็น

^{๔๓} พระเทพปริยัตสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๔-๖.

^{๔๔} สุทธิพงศ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๘.

^{๔๕} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๕๒/๔๘.

^{๔๖} พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต), พุทธศาสนาในเอเชีย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๑๑๐-๑๑๒.

สถานที่ให้การศึกษาและมีพระสงฆ์เป็นครูที่เป็นพื้นเบื้องต้นอันสำคัญที่จะช่วยให้ได้ทั้งศีล ให้ได้ ฟังเรื่อง ที่ดีงาม ให้ได้บำเพ็ญเพียร และให้ได้ปัญญา”^{๔๗}

วัดในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง สถานที่อยู่ของพระภิกษุและสามเณร ประกอบด้วย โบสถ์ วิหาร เจดีย์ ศาลาการเปรียญ กุฏิ ฯลฯ เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

คุณ โทษณ์ ได้กล่าวถึงบทบาทของวัดพอสรุปได้ดังนี้^{๔๘}

- ๑) เป็นสถานที่ศึกษา สำหรับประชาชน
- ๒) เป็นสถานสงเคราะห์
- ๓) เป็นสถานที่เป็นสบายะ คือ เป็นที่สบายกาย สบายใจ
- ๔) เป็นสถานที่ดูจพิพิธภัณฑสถาน
- ๕) เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
- ๖) เป็นสถานที่จัดงานเทศกาลและแสดงมหรสพต่าง ๆ
- ๗) เป็นศูนย์กลางการบริการหรือปกครอง เช่น การเรียกประชุมเพื่อแจ้งกิจการหรือ

ข่าวสาร

- ๘) เป็นสถานสวัสดิการ สงเคราะห์แก่คนยากจนและคนที่ไร้ที่พึ่งพิง
- ๙) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม
- ๑๐) เป็นสถานที่แสดงความสามัคคี
- ๑๑) เป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บ ของเครื่องใช้ส่วนรวม
- ๑๒) เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท และเป็นที่ให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้าน
- ๑๓) เป็น฼าปนสถาน
- ๑๔) เป็นสถานที่ดำเนินกิจกรรมทางการเมือง
- ๑๕) เป็นตลาดนัดและตลาดโต้รุ่ง

ในส่วนของการทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัดที่พระสงฆ์ได้ปกครองนั้น มีความสำคัญต่อการอบรมจริยธรรมนี้มาก เพราะเป็นส่วนหนึ่งที่จะสร้างความพึงพอใจว่าสถานที่วัดนั้นเป็นศูนย์กลางชุมชนมากน้อยเพียงใด หรือเจ้าอาวาสท่านมีนโยบายที่จะสร้างประโยชน์ให้แก่สังคมอย่างไรบ้าง

ในสมัยสุโขทัย มีสถานที่ให้การศึกษาแก่เยาวชนอยู่ ๓ อย่าง คือ วัด สำนักราชบัณฑิต และราชสำนัก สองอย่างหลังเป็นสถานศึกษาสำหรับลูกเจ้านาย ส่วนวัดเป็นสถานที่

^{๔๗} ขุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๘๕-๘๙.

^{๔๘} คุณ โทษณ์, พุทธศาสนากับชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๒๗.

ศึกษาสำหรับชาวบ้านทั่วไปเป็นส่วนมาก ในสมัยพระมหาธรรมราชาลิไท พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อทางศาสนาของคนไทยมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ในสมัยของพระองค์ยังได้กำหนดแบ่งพระภิกษุเป็น ๒ ฝ่าย ตามหน้าที่ปฏิบัติ คือฝ่ายคามวาสี หมายถึง พระที่อาศัยในหมู่บ้าน (ในเมือง) ทำหน้าที่ให้การศึกษา และอยู่ใกล้ชิดประชาชน กับฝ่ายอรัญวาสีหมายถึง พระที่ออกธุดงค์ตามป่าหรือสถานที่ห่างไกล ทำหน้าที่ปฏิบัติธรรม เจริญวิปัสสนาตามคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยตรง ในส่วนของวัดในเมือง หรือคามวาสี มีบทบาทต่อการศึกษาในสมัยสุโขทัย ๓ ด้าน คือ จริยศึกษา (หลักศีลธรรมจากพระพุทธศาสนา) พุทธศึกษา (ความรู้ทางภาษา) และหัตถศึกษา (งานช่างและพุทธศิลป์ต่าง ๆ)^{๔๙}

ทางอาณาจักรล้านนา พระพุทธศาสนา ก็ได้รับการทำนุบำรุง มีการสร้างวัดต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ในสมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. ๑๙๗๘ - ๒๐๓๐) ทรงโปรดให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกเป็นครั้งแรกในประเทศไทย (เป็นครั้งที่ ๘ ของนิกายเถรวาท) ผลจากการชำระพระไตรปิฎกครั้งนั้นก่อให้เกิดความตื่นตัวทางการศึกษาพระพุทธศาสนา ได้มีการประพันธ์วรรณกรรมพระพุทธศาสนาเป็นภาษาล้านนาไทย และภาษาบาลีเป็นจำนวนมาก^{๕๐}

ในสมัยอยุธยา โดยทั่วไปสภาพความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับการศึกษาในสมัยอยุธยา มีความใกล้เคียงกับในสมัยสุโขทัย แต่ก็ได้มีการเน้นความสำคัญของการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ได้ทรงกำหนดไว้ว่าผู้ที่จะถวายตัวเข้ารับราชการได้ต้องผ่านการบวชเรียนมาก่อน และข้อกำหนดนี้ได้กลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของคนไทยว่าชายไทยจะต้องอุปสมบทเมื่ออายุครบ ๒๐ ปี

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น วัดและพระสงฆ์ยังมีบทบาทในการจัดการศึกษาแก่ชุมชนเช่นเดียวกับสมัยก่อน และเหตุการณ์สำคัญ คือ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงโปรดให้จารึกวิชาการต่าง ๆ ๓ หมวด คือ แพทยศาสตร์ อักษรศาสตร์ และช่างฝีมือไว้ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้สนใจแต่ไม่มีโอกาส ได้ศึกษาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงตั้งโรงพิมพ์แห่งแรกของคนไทยขึ้นที่วัดบวรนิเวศวิหาร เพื่อพิมพ์หนังสือสอนพระพุทธศาสนาแข่งกับหนังสือสอนศาสนาคริสต์

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ถึงปัจจุบัน ภายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงนำระบบจัดการศึกษาแบบตะวันตกเข้ามาใช้ วัดและพระสงฆ์ถูกลดบทบาทในการให้

^{๔๙} พันธ์ หันนาคินทร์, การศึกษาของไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๑๑๓ - ๑๑๔.

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๔-๑๑๕.

การศึกษาแก่ชุมชนน้อยลง อย่างไรก็ตาม ในระยะที่มีระบบโรงเรียนเกิดขึ้นแรก ๆ นั้น ครูไทยก็คือเปรียญลาพรด หมายถึง ผู้บวชเรียนจนสอบได้เปรียญธรรมแล้วลาสิกขาเป็นส่วนมาก^{๕๑}

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในสังคมไทย เป็นการเปลี่ยนแปลงไปตามวิถีการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยเมื่อชาติตะวันตกมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีถึงระดับหนึ่ง และแข่งขันกันออกล่าอาณานิคม ประเทศไทยแม้ว่าจะมิได้เสียเอกราช หรือตกเป็นอาณานิคมของชาติใด แต่ก็ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตก ทั้งจากการติดต่อค้าขาย และการเผยแพร่ศาสนาอย่างคล้อยคลึงกับประเทศที่ตกเป็นอาณานิคมเช่นกัน ส่วน สนิท สมัครการ เห็นว่า การปรับตัวรับวัฒนธรรมตะวันตกของไทยนั้นมี ๒ ลักษณะ ใน ๒ ระยะ คือ ระยะแรกเป็นการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สังคมอยู่รอด ส่วนในระยะหลัง การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นด้วยความตั้งใจที่พัฒนาประเทศให้ก้าวหน้า ให้สามารถแข่งขันกับนานาอารยประเทศ มีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในสังคมไทย ที่ก่อให้เกิดผลกระทบมาจนถึงปัจจุบันหลายครั้ง ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ และการริเริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นต้น^{๕๒} ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงเปลี่ยนแปลงและริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ อันนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าหลายประการ เช่น การเลิกทาส การศึกษาแผนใหม่ การคมนาคมโดยเครื่องจักรกล ทรงปรับปรุงระบบกฎหมายไทย ส่งเสริมการแพทย์สมัยใหม่ ปรับปรุงระบบการบริหารงานของข้าราชการ ทหาร ตำรวจ ตลอดจนส่งเชื้อพระวงศ์ไปศึกษาดูงานในต่างประเทศ อันนำมาซึ่งการพัฒนาในด้านอื่นๆ อีกมากมาย

ในสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ สังคมไทยได้เข้าสู่ภาวะการเปลี่ยนแปลงโดยผู้บริหารประเทศคือ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ท่านได้สร้างความเปลี่ยนแปลงที่เห็นชัดเจนบางประการ เช่น การสร้างค่านิยมรักชาติ หรือความรู้สึกชาตินิยม (Nationalism) การชักนำระบอบการปกครองเข้าสู่ระบบเผด็จการทหาร และที่ชัดเจนอย่างยิ่งก็คือการส่งเสริมวัฒนธรรมตะวันตก การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกครั้ง คือ การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ ตั้งแต่เมื่อมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ระบบเศรษฐกิจของไทยได้ก้าวเข้าสู่ระบบทุนนิยม (Capitalism) องค์กรทางเศรษฐกิจต่างๆ เริ่มพัฒนาขึ้น ระบบการผลิตที่เคยผลิตเพื่อบริโภค เปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อการตลาดอย่างชัดเจน การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ มีผลกระทบที่ค่อนข้างชัดเจนต่อโครงสร้างอื่นๆ ของสังคม เช่น การเกิดอาชีพใหม่ การเกิดการแบ่งช่วงชั้นทางสังคม (Social

^{๕๑} กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติการศึกษาของสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า ๒๖.

^{๕๒} สนิท สมัครการ, วิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของสังคมไทย, ม.ป.ป., หน้า ๖๔-๖๖.

Stratification) แบบใหม่ ๆ ความสัมพันธ์ในครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปเพราะหน้าที่การงานอาชีพใหม่ ๆ ระบบการศึกษาแผนใหม่ที่มุ่งผลิตผู้เชี่ยวชาญเฉพาะวิชาชีพ และยังส่งผลกระทบต่ออำนาจการบริหารงานที่แบ่งอยู่กับอำนาจทางเศรษฐกิจ ซึ่งได้เปลี่ยนมือจากข้าราชการไปสู่นักการเมืองเป็นต้น นอกจากผลกระทบต่อโครงสร้างทางสังคมแล้ว การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อค่านิยม และวัฒนธรรมไทยหลายประการ เนื่องจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นระบบที่ได้รับจากวัฒนธรรมตะวันตก ค่านิยมแบบตะวันตกบางอย่าง จึงติดตามมาด้วย เช่น ค่านิยมทำงานหนัก ค่านิยมออมทรัพย์เพื่อการลงทุน ค่านิยมยึดถือหลักการมากกว่าปัจเจกบุคคล เป็นต้น

นอกจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจแล้ว สนิท สัมครการ (๒๕๓๔) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของจำนวนประชากรก็เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทย จากข้อมูลจำนวนประชากรที่บ่งชี้ว่าในระยะหลังมานี้อัตราการเพิ่มประชากรเป็นไปแบบก้าวกระโดด

วิเชียร รักการ ชี้ให้เห็นความสำคัญนี้โดยแสดงตัวเลขว่า “เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๓ มีประชากรไม่เกิน ๘ ล้านคน พ.ศ. ๒๔๗๒ มีประชากร ๑๑.๕ ล้านคน พ.ศ. ๒๕๐๓ มีประชากร ๒๑.๒ ล้านคน และเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๓ มีประชากรถึง ๒๖ ล้านคน”^{๕๓}

ในสมัยสุโขทัยกับสมัยอยุธยา องค์การสงฆ์มีโครงสร้างที่คล้ายคลึงกัน และคล้ายกับระบบการปกครองของรัฐ อมรา พงศาพิชญ์ กล่าวว่า ในสายตาประชาชนสมัยโบราณ สถาบันศาสนากับสถาบันกษัตริย์เกือบจะเรียกได้ว่าเป็นสถาบันเดียวกัน การเลียนแบบทางโครงสร้างซึ่งกันและกัน มีผลในทางผสมผสานระหว่างสถาบันทั้งสองเข้าไว้ในระบบเดียวกัน และเป็นการง่ายต่อการยอมรับด้วย การเปลี่ยนแปลงภายในโครงสร้างของสถาบันศาสนา ที่มีความสำคัญ และมีผลกระทบต่อปัจจุบันอย่างชัดเจนที่สุดมีอยู่ ๒ ครั้ง “คือเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.๔) ทรงก่อตั้งคณะธรรมยุตหรือธรรมยุติกนิกาย และเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.๕) ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ การเปลี่ยนแปลงทั้งสองครั้งนี้ อมรา พงศาพิชญ์ เห็นว่าเป็นความพยายามสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันสงฆ์เอง เพื่อต่อต้านอิทธิพลตะวันตกที่กำลังแพร่หลายอย่างรวดเร็วอยู่ในสมัยนั้น”^{๕๔}

^{๕๓}วิเชียร รักการ, วัฒนธรรมและพฤติกรรมของไทย, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๐๕-๑๐๖.

^{๕๔}อมรา พงศาพิชญ์, วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๗๖.

ส่วนการเปลี่ยนแปลงของสถาบันศาสนา ที่เป็นผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมด้านอื่นๆ ที่เห็นได้ชัดเจนในปัจจุบัน คือ เมื่อเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไป วิถีชีวิตของประชาชนก็เปลี่ยนแปลงไป อาชีพการงานทำให้คนมีเวลาเข้าวัด หรือสนใจศาสนา น้อยลง การศึกษาแผนใหม่ซึ่งมีรากฐานแบบวิทยาศาสตร์และประจักษ์นิยม (Empiricism) ทำให้คน ไม่เชื่อเรื่องเหนือประสาทสัมผัสและประสบการณ์ตรงทางศาสนา และละเลยคำสอนด้านอื่นๆ ของศาสนาไปด้วย ความก้าวหน้าทางวัตถุหรือเทคโนโลยีอันก่อผลเชิงประจักษ์อย่างรวดเร็ว และชัดเจน กลายเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวที่น่าเชื่อถือยิ่งกว่าคำสอนของศาสนา ดังนั้น สถาบันศาสนา ซึ่งเคยมีบทบาท และมีความหมายที่สำคัญยิ่งต่อสังคม จึงลดบทบาทและความสำคัญลง สถาบันที่เคยมีบทบาทอย่างยิ่งต่อสังคม สถาบันพระพุทธศาสนาเอง ได้มีการเปลี่ยนแปลงจากภายในองค์กร ทั้งโดยบุคลากรที่เป็นพระสงฆ์และที่เป็นฆราวาส กระบวนการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้น อมรา พงศาพิชญ์ กล่าวว่า “คือการแสวงหาความหมายใหม่ให้กับสถาบันศาสนา”^{๕๕} ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ มีนักคิด และนักปฏิบัติ ได้เสนอแนวคิดและแนวทาง ที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนบทบาทด้านต่าง ๆ ของพระสงฆ์ ซึ่งเป็นแกนนำของสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมไทย คณะสงฆ์และผู้เกี่ยวข้องควรหาวิธีที่จะทำให้คนรุ่นใหม่เข้าถึงพระพุทธศาสนา พระควรจะปรับรูปแบบการเผยแผ่แสดงธรรมให้ทันกาลสมัย สอนให้รู้เรื่อง สอนให้คนสมัยใหม่เข้าใจและเกิดความเลื่อมใส^{๕๖}

สมบุรณ์ สุขสำราญ กล่าวถึงระดับความเข้าใจพระพุทธศาสนาของชาวพุทธในสังคมไทยว่า มีลักษณะแตกต่างกันเป็น ๒ ฝ่าย คล้ายกับ มรว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้แก่

๑. ฝ่ายที่ยึดถือพระพุทธศาสนาตามหลักพระคัมภีร์ จะปฏิเสธหลักคำสอนของศาสนาอื่น เช่น ความเชื่อเรื่องภูตผีเทวดา ฝ่ายนี้ตรงกับคนรุ่นใหม่
๒. ฝ่ายที่นับถือพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน หมายถึง เชื่อคำสอนของพระพุทธศาสนาปะปนกับความเชื่ออื่นๆ ฝ่ายนี้ตรงกับคนรุ่นเก่า^{๕๗}

จากงานวิจัยชิ้นนี้พบว่า คนไทยส่วนมากอยู่ในฝ่ายที่ ๒ ส่วนรูปแบบการเผยแผ่ย่อมแตกต่างกันไปตามความสามารถในการรับรู้ของผู้รับ

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๙.

^{๕๖} ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, *วิกฤตในพระพุทธศาสนา*, (เชียงใหม่ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๓๔), หน้า ๔๑-๔๓.

^{๕๗} สมบุรณ์ สุขสำราญ, *การพัฒนาตามแนวพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา*, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สวຍ จำกัด, ๒๕๓๐), หน้า ๒๒-๒๔.

แสง จันทรงาม จำแนกองค์ประกอบของพระพุทธศาสนาเป็น ๕ ประการ โดยจัดเป็นระดับต่างๆ ได้แก่

- ๑) พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นพุทธภาวะ เป็นประสบการณ์ทางจิตชั้นสูง
- ๒) พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นปรัชญา ได้แก่ ความรู้ระดับสูง เช่น ความรู้เกี่ยวกับอุดมคติของชีวิต
- ๓) พระพุทธศาสนาในฐานะระบบจริยธรรม ได้แก่ หลักคำสอนเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน
- ๔) พระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาพื้นบ้าน ได้แก่ ความเชื่อที่ปะปนกับลัทธิความเชื่อ อื่นๆ มีลักษณะพึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์
- ๕) พระพุทธศาสนาในฐานะสถาบันแห่งชาติ^{๕๔}

ส่วนประกอบข้อ ๒ และ ๓ น่าจะตรงกับความต้องการของฝ่ายที่ถือคัมภีร์ หรือคนรุ่นใหม่ ส่วนประกอบข้อ ๔ ตรงกับความต้องการของฝ่ายที่นับถือพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน หรือคนรุ่นเก่า จากผลงานเล่มนี้ แสง จันทรงาม มิได้พูดถึงบทบาทในการเผยแผ่ไว้โดยตรงแต่มีตอนหนึ่งที่แสดงทัศนะว่า คนแต่ละคนมีความต้องการศาสนาในระดับต่างกัน ศาสนาจึงควรตอบสนองความต้องการของศาสนิกชนได้หลายระดับ

สรุปแล้วบทบาทของพระสงฆ์ในอดีตนั้นจะมีบทบาทเกี่ยวกับการศึกษาเป็นอย่างมากเพราะในยุคหนึ่งมีการจัดการศึกษาในวัด ฉะนั้นพระสงฆ์จึงมีบทบาทอย่างมากในการจัดการศึกษาและเป็นผู้กำหนดรูปแบบของการศึกษา

ส่วนในปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์ในเรื่องของการศึกษาจะลดลงจากอดีตเนื่องจากการจัดการศึกษาดังกล่าวได้เปลี่ยนไปจากเดิมโดยได้มีกระทรวงเป็นผู้ดูแลเรื่องคุณภาพและการจัดการศึกษาจึงเป็นการลดบทบาทของพระสงฆ์ในเรื่องนี้ อย่างไรก็ตามบทบาทต่อการศึกษาดังกล่าวเชื่อว่าพระสงฆ์จะไม่มีบทบาทเสียทีเดียว กล่าวคือ การจัดการศึกษาตามแนวพุทธ ซึ่งปัจจุบันกำลังได้รับความนิยมและมีหลายสถาบันนำไปใช้ในการจัดการศึกษา พระสงฆ์เป็นบุคลากรหลักในการจัดการศึกษาในรูปแบบนี้ ฉะนั้น พระสงฆ์ในปัจจุบันถือว่ามีความเหมาะสมและเมื่อเทียบกับอดีตแล้วอาจจะไม่มากนัก

ส่วนในอนาคตบทบาทของพระสงฆ์ในด้านต่าง ๆ ผู้วิจัยเห็นว่าพระสงฆ์น่าจะมีบทบาทและเป็นฐานเสียงสำคัญในการช่วยให้ประชาชนตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

^{๕๔}แสง จันทรงาม, ศาสนาในลัทธิไทย, (เชียงใหม่ : ทิพยเนตรการพิมพ์, ๒๕๓๑), หน้า ๔๐-๔๕.

บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ มีดังต่อไปนี้

๑) บทบาทในการเป็นตัวอย่างที่ดีของสังคม

พระสงฆ์นอกจากมีบทบาทหน้าที่ในการอบรมสั่งสอน และ ปลุกฝังความมีคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนแล้ว พระสงฆ์ยังต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กเห็นด้วย ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการอบรมสั่งสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้ซึมซับ ภาวลักษณะแห่งความดีความเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมเป็นแนวทางที่จะนำไปใช้ในการดำเนิน ชีวิตประจำวัน ดังที่ วารุณี ธนวรรณิข และคณะได้กล่าวว่า “แบบอย่างจะทำหน้าที่เป็นสิ่งที่เร้า ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้โดยการสังเกต ทำให้เกิดทัศนคติ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรม เปลี่ยนไปตามลักษณะ แบบอย่างที่ดีที่สังเกต นอกจากกระบวนการสังเกต จะทำให้เกิดการเรียนรู้ กฎเกณฑ์ของพฤติกรรมแล้ว บุคคลยังสามารถใช้กฎเกณฑ์เหล่านี้ ในการประเมินพฤติกรรม ตนเอง ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ได้แก่ ความปิติเมื่อสามารถทำตามมาตรฐานที่ตนตั้งไว้หรือ เสียใจ ละอายใจ เมื่อกระทำผิดจากกฎเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้”^{๕๙}

พระสงฆ์ เมื่อได้รับการอุปสมบทถูกต้องตามพระธรรมวินัย จึงเป็นผู้ปฏิบัติตามพระ ธรรมคำสั่งสอน นำคำสั่งสอนนั้นมาสั่งสอนประชาชน และพระสงฆ์ก็เป็นผู้สืบต่ออายุของ พระพุทธศาสนา พระสงฆ์ในฐานะบุคลากรสำคัญของสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมไทย มีการ เปลี่ยนแปลงบทบาทต่อชุมชนหลายรูปแบบ แต่ในทางปฏิบัติก็ยังมีกระแสนุรักษ์นิยม ซึ่งพยายามเหนี่ยวรั้งด้วยการไม่ส่งเสริมบทบาทใหม่ ๆ อันเป็นการเปลี่ยนแปลงของพระสงฆ์ เป็นฝ่ายรักษาดุลยภาพ หรือความสมดุลของการเปลี่ยนแปลง ในขณะเดียวกัน กลุ่มผู้สนับสนุน การเปลี่ยนแปลงก็ยังมีทัศนะที่แตกต่างกันบางประการ

๒) บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนา

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช แสดงทัศนะเกี่ยวกับสถานการณ์ของพระพุทธศาสนา ในปัจจุบัน ในการปาฐกถาพิเศษเรื่อง “วิกฤตการณ์ในพระพุทธศาสนา”^{๖๐} มีเนื้อหาครอบคลุม หลายประเด็น ส่วนเฉพาะที่เกี่ยวกับบทบาทด้านการเผยแผ่ธรรมะของพระในปัจจุบันนั้น ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เห็นว่า กลุ่มผู้เรียนรู้ธรรมะมีสองกลุ่ม ได้แก่ คนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ คนรุ่นเก่าต้องการรูปแบบการเผยแผ่แบบเก่า ได้แก่ การเทศน์ ด้วยถ้อยคำอาการที่นิ่งฟัง พระเทศน์นั้นได้บุญแล้ว ส่วนคนรุ่นใหม่มีแนวโน้มที่จะศึกษาในลักษณะวิชาการ ต้องการเหตุผล

^{๕๙} วารุณี ธนวรรณิข และคณะ, “ผลการใช้เทคนิคแม่แบบที่มีต่อแรงจูงใจในการประกอบอาชีพ อีสาระของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบางกะปิ กรุงเทพมหานคร”, วารสารการวิจัยทาง การศึกษา, (ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๓๖) : ๑๘-๒๓.

^{๖๐} ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, อ้างใน พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต, “บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการ พัฒนาสังคมจังหวัดสมุทรปราการ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย สารคาม), ๒๕๔๖, หน้า ๓๖.

ต้องการอธิบายรายละเอียดให้แจ่มแจ้ง และมีการซักถามได้ เช่น รูปแบบของการปาฐกถา การอภิปราย เป็นต้น

๓) บทบาทด้านการให้การศึกษา

ในอดีตพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทโดยตรงในการให้การศึกษาแก่ชุมชน ในปัจจุบันหน้าที่ในการจัดการศึกษาเป็นของกระทรวงศึกษาธิการ กล่าวได้ว่าโรงเรียนได้ออกจากวัดมานานแล้ว อย่างไรก็ตาม พระและศาสนบุคคลอื่นๆ ที่ยังมีบทบาทในการให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธธรรม และจริยธรรมอันเป็นวิชาหรือความรู้พื้นฐานในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสุขสงบ ทั้งในรูปแบบของการศึกษานอกระบบ เช่น ศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ห้องสมุดค่ายคุณธรรม อบรม ส่งเสริมอาชีพ เป็นต้น และการศึกษาในระบบ ได้แก่ การดูแลหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรสามัญศึกษา

ในส่วนที่เกี่ยวกับการดูแลหลักสูตรที่เป็นการศึกษาในระบบนั้น พระเทพเวที เห็นว่า “สถาบันพระพุทธศาสนา และบุคคลที่รับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา มีความบกพร่อง ย่อหย่อน ไม่เอาใจใส่ต่อศาสนกิจด้านการศึกษาเท่าที่ควร และมีได้ปรับปรุงระบบการศึกษาในความรับผิดชอบให้เหมาะสมกับยุคสมัย ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องหันมาทบทวนตรวจสอบข้อบกพร่องต่างๆ พร้อมทั้งมองกว้างไกลถึงสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปในสังคม และสภาพการจัดการการศึกษาทางด้านพระพุทธศาสนา และศีลธรรมจรรยาในระบบการศึกษาของชาติ”^{๖๑}

ส่วนการจัดการศึกษานอกระบบ รอบ รักษาพรหมณ์ ทำวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการจัดการกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในจังหวัดนครศรีธรรมราช” ได้พบกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

๑) กิจกรรมด้านการให้การศึกษา และกิจกรรมพุทธศาสนา เช่น กิจกรรมเผยแผ่ธรรมะ อบรมธรรมะในวัด

๒) กิจกรรมด้านการให้การศึกษาแก่เด็กก่อนวัยเรียน และนักเรียนในโรงเรียน เช่น การจัดอบรมค่ายคุณธรรม

๓) การจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักสูตรของกรมการศึกษานอกโรงเรียน

๔) กิจกรรมในการให้การศึกษาอบรมแก่ประชาชนทั่วไป เช่น การออกเยี่ยมเยียนชาวบ้าน การจัดอบรมนอกวัด

๕) กิจกรรมการจัดสอนวิชาชีพ

^{๖๑} พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธศาสนาในเอเชีย, หน้า ๗๕.

๖) การจัดห้องสมุด และที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน^{๖๒}

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ มีทัศนะว่า สถาบันศาสนาเป็นสถานที่บริการที่มีความสมบูรณ์แบบมากสำหรับสังคมไทย โดยเฉพาะในสมัยก่อน วัดนอกจากที่ทำหน้าที่ทางศาสนาแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นโรงเรียนของชุมชน เพราะพระสงฆ์เป็นครูสอนอย่างดีมีความเอาใจใส่เป็นพิเศษยิ่งกว่าครูอาชีพในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะเป็นคนในหมู่บ้าน เกิด และเติบโตขึ้นมาในสิ่งแวดล้อมเดียวกับนักเรียนเข้าใจปัญหาของชุมชน มีความผูกพันกับชุมชนอย่างลึกซึ้งจนแยกไม่ออก^{๖๓}

๔) บทบาทด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชน

สมบูรณ์ สุขสำราญ เขียนหนังสือเรื่อง “การพัฒนาตามแนวพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา” เป็นหนังสือที่เนื่องมาจากการศึกษา และวิจัยด้านศาสนากับการเมือง ศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการพัฒนา พบว่าพระนักพัฒนามีหลักการในการพัฒนาแตกต่างกัน จัดเป็น ๔ ลักษณะได้แก่

- ๑) การพัฒนาโดยเน้นทางวัตถุ
- ๒) การพัฒนาโดยเน้นจิตใจ
- ๓) การพัฒนาโดยเน้นทั้งวัตถุ และจิตใจไปพร้อมๆ กัน
- ๔) การพัฒนาตามแต่สภาพความเหมาะสมของชุมชน^{๖๔}

จากผลงานเรื่องนี้ สมบูรณ์ สุขสำราญ สรุปว่า “งานพัฒนาของพระสงฆ์ช่วยให้พระสงฆ์รักษาสถานภาพ และบทบาทของตนไว้ในสภาพการที่สังคมการเมือง ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และมีข้อเสนอแนะว่าข้าราชการควรเข้าร่วมสนับสนุนงานสังฆพัฒนา โดยให้มีการประสานงานกันอย่างแท้จริง”

พระราชันท์มุนี (ปัญญา นนทภิกขุ) เห็นว่า “การพัฒนาต้องเน้นด้านจิตใจเพราะถ้าคนเราเข้าถึงการปฏิบัติธรรมแล้วจะรู้จักคุณค่าของชีวิต” แนวคิดนี้จึงจัดอยู่ในกลุ่มที่ ๒ คือ เน้นด้านการพัฒนาจิตใจมากกว่าวัตถุ^{๖๕}

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับพระสงฆ์สามเณร และประชาชน ตามหลักสูตรของสถาบันนี้ หลังจากนักศึกษาเรียนจบ

^{๖๒} ครอบ รักษาพรหมณ์, อ่างใน พินิจ ลาภานันท์, บทบาทของพระในการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๗๘.

^{๖๓} ไพรัตน์ เตชะรินทร์, อ่างใน อำนาจ บัวศิริ, รวมข้อคิดเห็นและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ด้านการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๙), หน้า ๒๗.

^{๖๔} สมบูรณ์ สุขสำราญ, “การพัฒนาตามแนวพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา”, หน้า ๔๖.

^{๖๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙.

ภาคทฤษฎี ๔ ปี แล้วต้องปฏิบัติงาน เรียกว่าปฏิบัติศาสนกิจ ๑ ปี การปฏิบัติศาสนกิจ มีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อให้พระสงฆ์ และสามเณรผู้มีความรู้ในระดับปริญญาตรี ได้นำความรู้ออกไปพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะชนบทห่างไกลอย่างน้อย ๑ ปี พระปริชา ธรรมปุณฺโญ (สัมภาชนัน) กล่าวถึงลักษณะการพัฒนาปฏิบัติศาสนกิจว่าได้กำหนดรูปแบบที่แน่นอน เพราะว่าบัณฑิตที่จบการศึกษาแล้วไปทำงานพัฒนาชุมชนในลักษณะจัดกิจกรรมโครงการอบรม การริเริ่มจัดตั้งศูนย์พัฒนา หรือ พัฒนาโดยเน้นการเผยแพร่ธรรมะก็ได้ หลักการของสถาบันนี้ จึงมีลักษณะตามข้อที่ ๔ คือ การพัฒนาตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่

๕) บทบาทด้านการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมและทรัพยากร

ร้อยตรีประสพสุข พันธุ์ประยูร ได้ให้ข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า พระสงฆ์ วัดและป่า เป็นสิ่งที่สัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออกมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เหตุที่วัดต้องมีป่า หรืออย่างน้อยต้องมีต้นไม้ใหญ่ เพราะเป็นส่วนประกอบสำคัญในการปฏิบัติธรรม วัดมี ๒ ลักษณะคือวัดป่า และวัดในเมือง วัดป่านั้น ส่วนมากตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นป่ามาก่อน ส่วนวัดในเมืองซึ่งตั้งในบริเวณที่โล่งแจ้ง เมื่อตั้งวัดแล้วต้องมีการปลูกต้นไม้ เพื่อสร้างเป็นป่าใหม่ ร้อยตรีประสพสุข เห็นว่ารัฐควรร่วมมือกับทางวัดในการอนุรักษ์ และสร้างป่า เพราะประชาชนจะไม่กล้าเข้าไปทำลายป่าที่อยู่ในเขตวัด นอกจากนี้ยังเสียค่าใช้จ่ายน้อย เนื่องจากอาศัยพระสงฆ์เป็นผู้ดูแลรักษาให้อีกด้วย^{๖๖}

พระสมณิก นาโถ มีวิธีการในการอนุรักษ์ป่าที่น่าสนใจ “ท่านมีอุบายวิธีที่ทำให้ชาวบ้านช่วยกันรักษาป่า โดยสอนให้ชาวบ้านเห็นว่าต้นไม้ทุกต้นเป็นยา เมื่อต้นไม้ทุกต้นเป็นยา แล้วจึงตัดทิ้งไม่ได้ ต้องรักษาไว้ (เผื่อยามเจ็บป่วย) และยังมีการจัดกิจกรรม การอบรมหมอแผนโบราณ ซึ่งเป็นการดึงชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าโดยไม่รู้ตัวเพิ่มขึ้นอีก”^{๖๗}

พระไพศาล วิสาโล มีทัศนะเกี่ยวกับการแก้ปัญหาสภาวะแวดล้อมว่า ต้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชน ให้นิยมความเรียบง่าย ให้คุณค่าในเรื่องจิตใจ มีทัศนคติที่โน้มไปสู่วรรณชาติ ให้เชื่อว่าคุณภาพชีวิตได้มาจากการอยู่ใกล้ชิดประสานกลมกลืนกับธรรมชาติ^{๖๘}

ทัศนะทั้งสามประการมีความสำคัญต่อการพิทักษ์ป่า พระสมณิก มีประสบการณ์เฉพาะตัวที่น่าสนใจ และเป็นตัวอย่างที่ดี ส่วนพระไพศาล มีทัศนะที่เป็นอุดมการณ์หรือหลักการกว้างๆ เชิงทฤษฎีทางวิชาการ

^{๖๖} ประสพสุข พันธุ์ประยูร, “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ทางภาคเหนือของไทย”, รายงานการวิจัย, (คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕), หน้า ๑๕ - ๑๗.

^{๖๗} สมณิก นาโถ, อ้างใน พระบัญญัติ อนุตฺตโร, *ก่อนธารน้ำจะหยุดไหล*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทม์สคีมทอง, ๒๕๓๓), หน้า ๖๙.

^{๖๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔-๗๗.

๖) บทบาทในการสร้างวัฒนธรรมและความเป็นไทย

แม้ว่าพระพุทธศาสนาได้กำเนิดในประเทศไทย มีได้มีศาสนาเป็นคนไทย และมีใช้มีเพียงประเทศไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา แต่จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในส่วนหนึ่งของเหตุที่พระพุทธศาสนา “เป็นรากเหง้าของภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย ในส่วนของผลของพระพุทธศาสนามีลักษณะเป็นศาสนาพลเมือง หรือศาสนาชาติ (Civic Religion) ของชาวไทย คือเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในการรวมความรู้สึกความเป็นไทย”^{๖๙} ดังนั้น พระพุทธศาสนา จึงมีฐานะเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมไทย

พระธรรมปิฎก บรรยายพิเศษเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับปรีณรงค์วัฒนธรรมไทย” ท่านได้บรรยายเหตุที่ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นปีทองการศึกษาของสงฆ์ และเป็นปรีณรงค์วัฒนธรรมไทยด้วย จึงกล่าวถึงความสัมพันธ์ของพระกับวัฒนธรรมไทย ท่านมีทัศนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ต่อวัฒนธรรม ดังนี้

๑) ตรวจสอบเนื้อหาสาระของวัฒนธรรม พระสงฆ์ควรได้รับการศึกษา และมีหน้าที่ในการตรวจสอบวัฒนธรรมไทย ว่ามีความสัมพันธ์ทั้งในแง่บวกและแง่ลบ กับคำสอนของพระพุทธศาสนา คือพระธรรมวินัยอย่างถูกต้องก่อน

๒) ปรับบทบาทการเผยแผ่ธรรมะให้เข้ากับยุคสมัยและท้องถิ่น (ให้ถูกกาลเทศะ) พระสงฆ์ควรได้รับการศึกษาให้รู้เท่าทันสถานการณ์โลกปัจจุบัน เป็นการพัฒนาให้พระสงฆ์ มีความรู้ ความสามารถในการประกอบการเผยแผ่ หรือสื่อสารธรรมะให้เข้าถึงประชาชน ได้อย่างเหมาะสมแก่กาลสมัย

๓) บูรณาการทางศาสนา และวัฒนธรรมไทย ควรให้พระสงฆ์ได้รับการศึกษาให้ตระหนักถึงสภาวะของตนในพระพุทธศาสนา และสภาวะของพระพุทธศาสนาในสังคมไทย เพื่อให้มีกรอบความคิดที่เด่นชัดในการเผยแผ่ตลอดจนทิศทางการกำหนดบทบาทต่าง ๆ ต่อชุมชน^{๗๐}

ประมวล เพ็งจันทร์ กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา สังคมและวัฒนธรรม ว่าการที่พระสงฆ์ในฐานะเป็นศาสนบุคคลจะมีคุณค่าต่อสังคมไทยอยู่หรือไม่ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ๓ ประการคือ

๑) สถาบันสังคมต้องเกื้อกูลต่อการประพัตติพรหมจรรย์ ตามแนวทางที่ถูกต้องตามคติแห่งพระธรรมวินัย

๒) สถาบันสงฆ์ต้องมีพลังอำนาจในการชี้นำ และชักนำสังคมไทย ไปในทิศทางที่ถูกต้องตามคติแห่งพระพุทธศาสนา

^{๖๙} อมรา พงศาพิชญ์, วัฒนธรรมศาสนาและชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา, หน้า ๑๑๗-๒๑๙.

^{๗๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), สืบสานวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗), หน้า ๒๒.

๓) สถาบันสงฆ์ต้องส่งเสริมเกื้อหนุนต่ออุดมคติ และวิถีชีวิตตามแนวพุทธให้แก่สังคมไทย และได้ตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ว่า สิ่งสำคัญที่สุดที่สามารถมองเห็นว่าคณะสงฆ์ยังมีคุณค่า เป็นสถาบันทางพระพุทธศาสนา ทางสังคม และทางวัฒนธรรม อยู่หรือไม่ อยู่ที่ว่าสังคมไทยยังไว้เนื้อเชื่อใจให้คณะสงฆ์เป็นเสาหลัก เป็นธงชัยแห่งพระพุทธศาสนาหรือไม่ ถ้าเมื่อใด ภาพปรากฏว่าคฤหัสถ์สามารถประพฤติพรหมจรรย์ได้ดีกว่าพระภิกษุสงฆ์ คฤหัสถ์สามารถเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตได้ดีกว่าพระภิกษุสงฆ์ ก็ขอให้พึงตระหนักเถิดว่า สถาบันสงฆ์กำลังเสื่อมแล้วในสังคมไทย^{๗๑}

วิจิตร เกิดวิเศษ และปรีชา ช้างขวัญยืน ได้แบ่งหน้าที่ของพระสงฆ์ไว้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ^{๗๒}

๑) หน้าที่ต่อพระพุทธศาสนา เช่น หน้าที่ศึกษาหาความรู้คำสอนของพระพุทธเจ้า ในพระไตรปิฎก หน้าที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยบัญญัติ หน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา และหน้าที่รักษา และป้องกันพระพุทธศาสนาจากการดูหมิ่น เป็นต้น

๒) หน้าที่ต่อสังคมมนุษยชาติ เช่น หน้าที่สั่งสอนหลักธรรมหน้าที่สั่งสอนการนำหลักธรรมไปใช้ชี้ทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น หน้าที่ให้บริการต่างๆ แก่สังคมเท่าที่จะทำได้ เป็นผู้นำสังคม และการเผยแผ่ สิ่งที่ได้ปฏิบัติดีแล้วไปสู่นานาชาติประเทศ เป็นต้น

นอกจากนี้ บทบาทของพระสงฆ์ที่มีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์แก่สังคม พอสรุป ได้ ๔ ประการ ดังนี้^{๗๓}

- ๑) ในฐานะผู้นำทางวิญญาณเป็นที่พึ่งทางจิตใจเป็นกัลยาณมิตรของประชาชน
- ๒) ในฐานะเป็นผู้ให้การศึกษาโดยตรง
- ๓) ในฐานะเป็นผู้ส่งเสริมการพัฒนาประเทศ
- ๔) ในฐานะเป็นผู้ประสานทำให้เกิดความมั่นคงต่อรัฐ

^{๗๑} ประมวล เพ็งจันทร์, “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ : ควรต่อเติมหรือสร้างใหม่”, วารสารปัญญา, ปีที่ ๑๔, ฉบับที่ ๖ (เดือนตุลาคม ๒๕๓๙) : ๗-๙.

^{๗๒} วิจิตร เกิดวิเศษ และปรีชา ช้างขวัญยืน, หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา ส.๐๑๑๒-ส.๐๑๑๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓), หน้า ๖๘-๗๐.

^{๗๓} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือครูจริยศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เล่ม ๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๒), หน้า ๒๖.

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

พระพุทธศาสนามองมนุษย์ทุกคนว่า “เวไนยสัตว์” ที่มีศักยภาพในตัวเองที่จะพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรมให้สูงขึ้น ตามลำดับจนบรรลุเป้าหมายสูงสุดแห่งชีวิตได้ แนวทางปลูกฝังนั้นพระพุทธศาสนายอมรับทั้งอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและการใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผลว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลเท่านั้น องค์ประกอบทั้งสองนี้ต้องเสริมเกื้อหนุนกันประสานกันด้วยดี การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นไปด้วยต้ององค์ประกอบทั้ง ๒ ประการคือ^{๗๔}

๑. **ปรโตโมสะ** สิ่งแวดล้อมภายนอก หมายถึงสิ่งแวดล้อมทางสังคมทั่วไปที่ดีที่เกื้อกูลแก่การปลูกฝังจริยธรรมในที่นี้เน้นไปที่ “กัลยาณมิตร” คือ ผู้คอยให้คำแนะนำที่ดี เช่น บิดา มารดา ครู อาจารย์และท่านผู้รู้ทั้งหลาย เด็กที่มีปรโตโมสะที่ดีพร้อมจะก้าวหน้าทางจริยธรรมมากกว่าเด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวย

๒. **โยนิโสมนสิการ** การรู้จักใช้ปัญญาพิจารณาหาเหตุผลใช้ความคิดถูกวิธี รู้จักคิด คือ คิดแยกแยะและสืบสาวหาต้นตอ ตามหลักความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยต่างๆ พุดให้เข้าใจง่ายคือ คิดเป็นแก้ปัญหาเป็น

ในทางปฏิบัติ การสร้างคุณธรรม จริยธรรมจะต้องขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมส่วนหนึ่ง และสร้างสำนึกภายในโดยเฉพาะการรู้จักคิดของเด็กอีกส่วนหนึ่ง ครูอาจารย์จะช่วยเป็นกัลยาณมิตรชี้แนะให้ใช้ความคิดให้ถูกวิธี รู้จักคิดหาเหตุผล ถ้าไม่มีกัลยาณมิตรโยนิโสมนสิการมักเกิดยาก

ความหมายเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

คำว่า “คุณธรรม” มีผู้ให้ความหมายไว้หลายทัศนะ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ.๒๕๕๒ กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี ส่วนจริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ สำหรับความหมายอื่นๆ มีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

กรมการศาสนา ให้ความหมายของคุณธรรมว่า หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่ามีประโยชน์ เป็นความดี เป็นมโนธรรม เป็นเครื่องประดับประดาใจให้เกลียดความชั่ว กลัวบาป ใฝ่ความดี เป็นเครื่องกระตุ้นผลักดันให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบ เกิดจิตสำนึกที่ดี มีความสงบเย็นภายใน และเป็นที่ต้องปลูกฝังโดยเฉพาะ เพื่อให้เกิดขึ้นและให้เหมาะสมกับความต้องการในสังคมไทย^{๗๕}

^{๗๔} แสงระวี เทพรอด, “ความสัมพันธ์ระหว่างการปลูกฝังคุณธรรมทางพุทธศาสนาพฤติกรรมทางพุทธศาสนากับพฤติกรรมป้องกันสารเสพติด : กรณีศึกษาในนักเรียนวัยรุ่น จังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๒), หน้า ๓๙.

^{๗๕} กรมการศาสนา, เข้าถึงวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๓, www.khondee.net/home/.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่ดีงามว่าดี ควรทำ จริยธรรมตามความหมายทางจิตวิทยา หมายถึง ระบบการทำความดีละเว้นความชั่ว นอกจากนี้ คำว่า จริยธรรม ยังใช้ครอบคลุม คำว่า คุณธรรม ค่านิยม กฎหมาย กฎระเบียบ หลักศาสนา กฎจรรยาบรรณพื้นฐานของสังคม^{๗๖}

ประกาศรี สืออำไพ ให้ความหมายว่าคุณธรรมหมายถึง หลักธรรมจริยธรรม ที่สร้างความรู้สึกผิดชอบ ชั่วดีทางศีลธรรม มีคุณงามความดีภายในจิตใจจนเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุข ความยินดี การกระทำที่ดี ย่อมได้รับผลของความดี คือ ความชื่นชมยกย่อง ในขณะที่การกระทำชั่วย่อม ได้รับผลของการกระทำชั่ว การเป็นผู้มีคุณธรรม คือการปฏิบัติตนอยู่ในกรอบที่ดีงาม ความเข้าใจเลือกกระทำดีมีคุณธรรม เป็นกฎเกณฑ์ที่สากลตรงกัน^{๗๗}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่าจริยธรรม คือการนำความรู้ในความจริง หรือกฎของธรรมชาติมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตที่ดีงาม ที่ก่อให้เกิด ประโยชน์ต่อตนเองและสังคม^{๗๘}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวว่า จริยธรรม (Ethics) มาจากภาษากรีกว่า Ethos คือ Habit นั่นคือนิสัย ดังนั้น จริยธรรมและจริยศาสตร์จึงเป็นเรื่องของการฝึกนิสัยตามทฤษฎีของชาว กรีก กล่าวว่า คนเราเกิดมาเหมือนผ้าขาวแล้วมาฝึกกันโดยต้องทำบ่อยๆ ทำซ้ำๆ จนเป็นนิสัย แล้วจะ กลายเป็นคุณธรรม เป็นการเริ่มจากภายนอกเข้าไปสู่ภายในเป็นลักษณะนิสัย เป็นคุณสมบัติที่ดีในจิตใจ ฉะนั้นการทำความดีต้องทำบ่อยๆ จนเป็นนิสัย^{๗๙}

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สรุปความหมายของคุณธรรม จริยธรรม ไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง กรอบความประพฤติ ความคิดที่สังคม หรือบุคคล

^{๗๖} ดวงเดือน พันธุมนาวิน, การวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม ในชุดฝึกอบรมทางไกล หลักสูตรการบริหารสำหรับหัวหน้าส่วนราชการในส่วนภูมิภาค วิชาพัฒนาจริยธรรมผู้ใต้บังคับบัญชา, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา, ๒๕๓๖), หน้า ๒๓.

^{๗๗} ประกาศรี สืออำไพ, **พื้นฐานการศึกษาและจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ, ๒๕๓๑), หน้า ๓๓.

^{๗๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน**, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗.

^{๗๙} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒.

มีความเห็นร่วมกันว่าเป็นสิ่งดี มีประโยชน์มากกว่าโทษ ส่วนจริยธรรม หมายถึง การปฏิบัติ การทำดี ละเว้นความชั่วอันเป็นผลมาจากการคิดดี^{๘๐}

สรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่า มีประโยชน์ เป็นความดี เป็นมโนธรรม เป็นความคิดดีที่กระตุ้นให้มีการประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบที่ดีงามและสามารถจำแนกความถูกผิดได้ มีสติสัมปชัญญะ มีความรับผิดชอบชั่วดี มีอุปนิสัยความตั้งใจและเจตนาที่ดีงาม ส่วนจริยธรรม หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็นเป็นการปฏิบัติดี ปฏิบัติได้ถูกต้องที่เป็นผลมาจากความคิดที่ สังคม หรือบุคคลเห็นร่วมกันว่าเป็นสิ่งที่ดีโดยมีกรอบหรือแนวทางอันดีงามที่พึงปฏิบัติ ซึ่งกำหนดไว้ สำหรับสังคม เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยงดงาม ความร่มเย็นเป็นสุข ความรักสามัคคี ความ อบอวน มั่นคงปลอดภัยในการดำเนินชีวิต ดังนั้น คุณธรรมจริยธรรม จึงหมายถึงพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกภายใต้กรอบความดีงามของสังคมและวัฒนธรรม

การปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนั้นมีอยู่หลายแนวทางด้วยกันซึ่งนักวิชาการทางการศึกษาได้รวบรวมไว้ แต่ในที่นี้ผู้ศึกษาขอเสนอเพียง ๔ แนวทางดังต่อไปนี้

๑. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการทำค่านิยมให้ชัดเจน (Value Clarification)

เป็นวิธีการสอนจริยธรรมที่ใช้กันอย่างกว้างขวางในประเทศสหรัฐอเมริกาและในประเทศไทยก็มีผู้ให้ความสนใจไม่น้อย

แนวความคิดพื้นฐานผู้ที่เสนอกระบวนการการทำค่านิยมให้ชัดเจน (Value Clarification) กลุ่มแรก ได้แก่ แรทส์ ฮาร์มิน และไซมอน (Raths, Harmin and Simon) ถือว่าค่านิยมคือหลักการประพฤติปฏิบัติของคนต่อสิ่งต่างๆ ที่บุคคลถือว่าดีงามถูกต้องและควรแก่การยึดถือกระบวนการ การทำค่านิยมให้ชัดเจน (Value Clarification) มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนค้นพบด้วยตนเองว่า หลักการประพฤติปฏิบัติของตนเองต่อสิ่งต่างๆ เป็นอย่างไรและหลักการที่ดีที่ถูกที่ควรตามธรรมชาติของตนเองเป็นอย่างไร

ความหมายของค่านิยมในกระบวนการตรงกับความหมายของจริยธรรม ดังนั้นกระบวนการทำค่านิยมให้ชัดเจน (Value Clarification) ซึ่งเป็นกระบวนการทำให้เกิดความกระจ่างแจ้งในค่านิยมของตนเอง จึงเป็นกระบวนการกระจำจริยธรรมของตนเองด้วยและถือได้ยิ่งกว่ากระบวนการทำค่านิยมให้ชัดเจน (Value Clarification) ก็คือ กระบวนการปลูกฝังจริยธรรม ในธรรมชาติของนักทฤษฎีการทำค่านิยมให้ชัดเจน (Value Clarification) ค่านิยมเกิด

^{๘๐} ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, รายงานการประชุมเสวนา เรื่องการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทย วันพฤหัสบดีที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘ ณ โรงแรมสวนดุสิต พาเลซ กรุงเทพมหานคร, (เอกสารอัดสำเนา)

จากการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลและจะแสดงออกมาในรูปของความเชื่อทัศนคติ พฤติกรรมและความรู้สึกของแต่ละบุคคล

ความเชื่อ ทัศนคติ พฤติกรรมและความรู้สึกที่บุคคลแสดงออกมาในชีวิตประจำวันมีมากมาย พฤติกรรมที่แสดงออกมานี้มีบางส่วนเท่านั้นที่เชื่อได้ว่าเป็นการแสดงออกของค่านิยมนักทฤษฎีการทำค่านิยมให้ชัดเจน (Value Clarification) ได้เสนอกฎเกณฑ์ ๗ ประการสำหรับการตัดสินใจว่า พฤติกรรมที่แสดงออกมานั้นได้สะท้อนค่านิยมของบุคคลนั้นหรือไม่ดังนี้^{๔๑}

๑. การเลือกกระทำอิสระไม่มีการบังคับ
๒. การเลือกจากทางเลือกหลายๆ ทาง
๓. การเลือกที่เกิดจากการพิจารณาผลของทางเลือกแต่ละทางแล้ว
๔. การรู้สึกภูมิใจและมีความยินดีที่ได้เลือกกระทำสิ่งนั้น
๕. ยืนยันการตัดสินใจเลือกของตนอย่างเปิดเผย
๖. การกระทำตามที่ตัดสินใจเลือก
๗. การกระทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก

พฤติกรรมที่แสดงออกตามเกณฑ์ ๗ ประการ ถือได้ว่าเป็นการแสดงออกของค่านิยม

วิธีปลูกฝังจริยธรรม การปลูกฝังจริยธรรมตามแนวความคิดพื้นฐานของนักทฤษฎีการทำค่านิยมให้ชัดเจน (Value Clarification) คือการช่วยให้ผู้ที่รับการปลูกฝังเกิดความกระจ่างในความเชื่อใน ทัศนคติในพฤติกรรมและในความรู้สึกของตนเองหน้าที่ของผู้ปลูกฝังค่านิยม คือการชี้แนะหรือการจัดการให้มีการชี้แนะเพื่อให้เกิดการจุกคิดขึ้นมาว่า ความเชื่อ ทัศนคติ พฤติกรรม และความรู้สึกของตนที่มีต่อสิ่งหนึ่งๆ นั้นเป็นไปตามเกณฑ์ ๗ ประการของกระบวนการค่านิยมหรือไม่

การทำค่านิยมให้ชัดเจน (Value Clarification) เป็นที่สนใจของครูและนักการศึกษาอย่างมาก เพราะง่ายแก่การเข้าใจและการนำไปใช้ในชั้นเรียนเมื่อนักทฤษฎีได้มีการทำค่านิยมให้ชัดเจน (Value Clarification) พยายามเผยแพร่โดยการจัดทำกิจกรรมสำเร็จรูป ที่ครูสามารถนำไปใช้ได้ทันที ความนิยมในการทำค่านิยมให้ชัดเจน (Value Clarification) ก็มีมากเป็นทวีคูณอย่างไรก็ดี วิธีการทำค่านิยมให้ชัดเจน (Value Clarification) ก็มีปัญหาหลายประการที่สำคัญ คือ^{๔๒}

^{๔๑} คณะผู้วิจัยสวนดุสิตโพล, บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, รายงานการวิจัย, (สวนดุสิตโพล มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕-๑๖.

^{๔๒} ชัยพร วิชชาวุธ และ ธีระพร อูวรรณโณ, แนวคิดและพัฒนาการใหม่ในการปลูกฝังจริยธรรมในความรู้คู่คุณธรรม, รวบรวมโดยไพฑูรย์ สินลารัตน์ และประนอม รอดคำดี, (กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๙๐.

๑. การทำค่านิยมให้ชัดเจน (Value Clarification) มีได้กำหนดจริยธรรมที่ปลูกฝังในกระบวนการของการทำค่านิยมให้ชัดเจน (Value Clarification) ผู้ปลูกฝังทำหน้าที่คอยกระตุ้นให้เกิดการนึกคิดเกี่ยวกับค่านิยมหรือจริยธรรมเท่านั้นเมื่อเกิดการนึกคิดขึ้นแล้วผู้รับการปลูกฝังจะมีความรู้สึกนึกคิดเปลี่ยนแปลง

๒. กระบวนการการทำค่านิยมให้ชัดเจน (Value Clarification) สอนลัทธิสัมพัทธนิยมการที่ผู้ปลูกฝังแสดงที่ทำยอมรับจริยธรรมของผู้รับการปลูกฝังและป้อนคำถามให้เกิดการนึกคิดเป็นการชี้แนะโดยทางอ้อมว่าคนเรามีจริยธรรมที่แตกต่างกันได้และไม่มีใครมีจริยธรรมที่ถูกต้องมากกว่าคนอื่น หากตนเองได้พิจารณาด้วยตนเองแล้วว่าถูกต้องดีงามก็เป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ลัทธิความเชื่อเช่นนี้แท้จริงก็คือลัทธิสัมพัทธนิยม (Relativism) ในปรัชญานั้นเองตามลัทธิสัมพัทธนิยม ความถูกต้องดีงามของสิ่งต่างๆ มีได้ขึ้นกับหลักการที่แน่นอน แต่จะแปรผันตามบุคคลและสภาพการณ์ต่างๆ

ในการปลูกฝังจริยธรรมโดยเฉพาะในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาการปลูกฝังลัทธิสัมพัทธนิยมอาจนำไปสู่การปฏิเสธจริยธรรมบางประการที่น่าจะเป็นจริยธรรมที่สมบูรณ์และเป็นจริยธรรมที่ปฏิเสธไม่ได้ เช่น จะต้องกระทำตามกฎหมายไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น หากกฎหมายยังคงมีผลใช้บังคับอยู่และจริยธรรมอื่นๆ ที่คนในสังคมเชื่อว่าควรจะมีอยู่ต่อไปและควรจะได้ถ่ายทอดให้เยาวชนของสังคมนำไปยึดถือเป็นหลักการประพฤติปฏิบัติการปลูกฝังจริยธรรมสมบูรณ์และการถ่ายทอดจริยธรรมของสังคมจะเกิดได้ยากมากด้วยวิธีการการทำค่านิยมให้ชัดเจน (Value Clarification)

๒. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยเหตุผล

ผู้เสนอทฤษฎีการให้เหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning) ที่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายคือโคลเบอร์ก (Kohlberg, 1963) ทฤษฎีของโคลเบอร์กได้ครอบงำความคิดของนักจิตวิทยาและนักการศึกษาของประเทศตะวันตกเป็นจำนวนมากตลอดสองทศวรรษที่ผ่านมา และได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการคิดของนักจิตวิทยาและนักการศึกษาไทยตลอดหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมาด้วย การวิจัยเกี่ยวกับจริยธรรมในประเทศไทยส่วนใหญ่ใช้แนวความคิดและวิธีการของโคลเบอร์ก การเสนอแนะวิธีปลูกฝังจริยธรรมแก่เยาวชนไทยก็อยู่ในกรอบของแนวความคิดและวิธีการของโคลเบอร์กเช่นกัน

แนวความคิดพื้นฐาน ในทฤษฎีของโคลเบอร์ก จริยธรรม หมายถึงกฎเกณฑ์ในการตัดสินใจความถูกต้องของการกระทำความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์นี้ขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางปัญญาซึ่งผูกพันกับอายุของบุคคล โคลเบอร์กได้ยึดถือทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญาของเจต เป็นหลักการสร้างทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม โดยแบ่งพัฒนาการออกเป็น ๓ ระดับ ภายในแต่ละระดับยังแบ่งพัฒนาการออกเป็น ๒ ชั้น รวมเป็น ๖ ชั้น ดังนี้

ก.ระดับกฎเกณฑ์ (อายุประมาณ ๒-๑๒ ปี)

ชั้นที่ ๑ ใช้การลงโทษเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ขั้นที่ ๒ ใช้การตอบสนองความต้องการของตนเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ข.ระดับกฎเกณฑ์สังคม (อายุตั้งแต่ ๑๒ ปีขึ้นไปโดยประมาณ)

ขั้นที่ ๓ ใช้การเป็นที่ยอมรับของสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ขั้นที่ ๔ ใช้ระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ของสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ค.ระดับเลกกฎเกณฑ์สังคม (อายุประมาณ ๒๐ ปีขึ้นไป)

ขั้นที่ ๕ ใช้สัญญาสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ขั้นที่ ๖ ใช้หลักการจริยธรรมสากลเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

โคลเบอร์ก มีความเชื่อว่ากฎเกณฑ์ที่คนเราใช้ตัดสินความถูกต้องของการกระทำจะพัฒนาเป็นขั้นๆ ขึ้นต่ำกว่าไปสูงขึ้นสูงกว่า ทีละ ๑ ขั้น ไม่มีการย้อนขึ้น ไม่มีการข้ามขั้นและไม่มีการเร่งขึ้น

ตามทฤษฎีของโคลเบอร์กจริยธรรมแต่ละขั้นเป็นผลของการคิดไตร่ตรองในการคิดไตร่ตรองจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลที่นำมาพิจารณาส่วนหนึ่งเป็นความเข้าใจของตนเองเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากประสบการณ์ทางสังคมที่ได้รับใหม่โดยเฉพาะข้อมูลที่ได้จากการรับฟังทฤษฎีของผู้อื่นซึ่งอยู่สูงกว่าระดับพัฒนาการของตน ๑ ขั้นหากข้อมูลต่างๆ เหล่านี้มีความขัดแย้งไม่ลงรอยกันความรู้สึกไม่สมดุลก็จะเกิดขึ้นทำให้ผู้ตกอยู่ในสภาพไม่สมดุลนี้ต้องปรับตัวเองโดยการสำรวจและจัดระเบียบความคิดความเข้าใจของตนใหม่มีการจำแนกประเด็นปัญหาต่างๆ ให้มีความชัดเจนและละเอียดมากขึ้นและมีการบูรณะประเด็นต่างๆ เข้าด้วยกันเป็นความเข้าใจใหม่ที่สามารถอธิบายสิ่งต่างๆ ได้ดีขึ้นความเข้าใจใหม่เกิดจากการจัดระเบียบทางความคิดเป็นโครงสร้างทางความคิดใหม่ซึ่งแตกต่างจากเดิมกระบวนการจำแนกและบูรณะจึงเป็นกลไกของการพัฒนาจริยธรรมผลของกระบวนการนี้ ทำให้เกิดความเข้าใจใหม่ขึ้นมาแทนที่ความเข้าใจเก่า จริยธรรมใหม่นี้จัดอยู่ในขั้นสูงกว่าจริยธรรมเก่าและแตกต่างจากจริยธรรมเก่าในเชิงคุณภาพอย่างสิ้นเชิง

เชวง เตชะโกศยะ ได้ให้แนวคิดในเรื่องการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ให้กับเยาวชนเอาไว้ว่า คนเราถ้าไม่มีความรู้สึกผูกพันต่อพ่อแม่ ต่องานต่อแผ่นดิน และสิ่งแวดล้อมที่มีต่อเขาจะสอนเท่าใดก็คงไม่มีประโยชน์ เพราะเขาจะเกิดความสำนึกในหน้าที่ ในคุณค่าของชีวิต คุณค่าของความเป็นมนุษย์ยอมเป็นไปไม่ได้เพราะแม่ชีวิตของเขาเอง เขาก็ไม่รับผิดชอบเสียแล้วเขาจะไปรับผิดชอบในหน้าที่ของเขาที่ต้องทำความดีและให้ความดีแก่สังคมที่ได้รับประโยชน์ได้อย่างไร ดังนั้น คุณธรรม-จริยธรรม จึงเป็นตัวผล ที่จะต้องสร้างด้วยเหตุคือให้ความรู้ ความเข้าใจแก่เขาเป็นอย่างดีนั่นเองและมีผู้ใหญ่ที่เป็นแบบอย่างที่ดีด้วย การปลูกฝังคุณธรรม-จริยธรรมจำเป็นต้องมีครู ๓ สถานะ เป็นต้นเหตุคือครูที่บ้าน ครูที่โรงเรียน/สถานศึกษา และครูที่เป็นคำสอนในศาสนา เพราะบุคคล ๓ จำพวกนี้ ซึ่งหมายถึง ๑) บุพการี ๒) ครู และ ๓) พระสงฆ์ เท่านั้นที่อยากเห็นบุคคลอื่นได้ดีถ้าขาดเหตุ หรือเหตุไม่ครบถ้วนผลคือคุณธรรม-จริยธรรม ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้หรือไม่สมบูรณ์นั่นเอง เรามักจะเอาผลกลับมาเป็นเหตุคือ

เอาจริยธรรม หรือศีลธรรมไปสอนเขาโดยตรงจริยธรรม ทำให้ศีลธรรมและ คุณธรรมอื่นๆ ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้หรือมีขึ้นได้น้อยเต็มที^{๔๓}

วิธีปลูกฝังจริยธรรม ตามทฤษฎีการให้เหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning) ที่เสนอโดยโคลเบอร์ก การปลูกฝังจริยธรรม คือการพัฒนาผู้เรียนให้มีกฎเกณฑ์การตัดสินใจที่ถูกผิดด้วยเหตุผลในระดับสูงและอย่างน้อยก็ให้อยู่ในระดับกฎเกณฑ์สังคมตามทฤษฎีนี้การพัฒนาจริยธรรมไม่อาจกระทำด้วยการสอน ไม่กระทำด้วยการแสดงตัวอย่างให้ดู และไม่อาจกระทำด้วยวิธีการเรียนรู้ต่างๆ จริยธรรมสอนกันไม่ได้ จริยธรรมพัฒนาขึ้นมาด้วยการนึกคิดของแต่ละคนตามลำดับขั้นและตามระดับพัฒนาการทางปัญญาซึ่งผูกพันกับอายุ ดังนั้นหากยังไม่ถึงวัยอันสมควร จริยธรรมบางอย่างก็จะไม่เกิด

การพัฒนาจริยธรรมกระทำได้ด้วยการเปิดโอกาสให้บุคคลได้รับรู้ทฤษฎีการให้เหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning) ของโคลเบอร์ก ซึ่งมีการอธิบายการเปลี่ยนแปลงทฤษฎีการให้เหตุผลทางจริยธรรมในชั้นเรียน การอธิบายจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุด

เมื่อเปรียบเทียบกับวิธี การทำค่านิยมให้ชัดเจน (Value Clarification) แล้ว วิธีการให้เหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning) เป็นการปลูกฝังจริยธรรมที่มีเป้าหมายและมีส่วนของการชักนำมากกว่าวิธีการทำค่านิยมให้ชัดเจน (Value Clarification) อย่างไรก็ดี สิ่งที่ถูกชักนำให้เปลี่ยนแปลง ได้แก่เหตุผลของการกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การเน้นที่เหตุผลที่ทำให้เกิดปัญหาตามมา ๒ ประการ คือ^{๔๔}

๑. เหตุผลทางจริยธรรมอาจไม่สัมพันธ์กับพฤติกรรมทฤษฎีการให้เหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning) ของโคลเบอร์กมิได้กล่าวถึงความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเลยก็ได้ เพราะพฤติกรรมหนึ่งๆ สามารถอธิบายด้วยเหตุผลต่างๆ ได้และในทางกลับกันเหตุผลทางจริยธรรมหนึ่งๆ ก็สามารถอธิบายด้วยเหตุผลต่างๆ ได้เช่นกันพฤติกรรมการขโมยสามารถอธิบายด้วยเหตุผลหลายประการและเหตุผลต่างๆ ก็อยู่ในขั้นต่างๆ ที่สูงไม่เท่ากันด้วย ดังนั้น

๒. เหตุผลทางจริยธรรมอาจไม่สัมพันธ์กับพฤติกรรมทฤษฎีการให้เหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning) ของโคลเบอร์กมิได้กล่าวถึงความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเลยก็ได้ เพราะพฤติกรรมหนึ่งๆ สามารถอธิบายด้วยเหตุผลต่างๆ ได้และในทางกลับกันเหตุผลทางจริยธรรมหนึ่งๆ ก็สามารถอธิบายด้วยเหตุผลต่างๆ ได้เช่นกันพฤติกรรมการขโมยสามารถอธิบายด้วยเหตุผลหลายประการและเหตุผลต่างๆ ก็อยู่ในขั้นต่างๆ ที่สูงไม่เท่ากันด้วย ดังนั้น

^{๔๓} เซวณ เตชะโกศยะ อังใน สุริย์วิภา ไชยพันธ์, การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้นักเรียน, (งานมาตรฐานการศึกษา ฝ่ายบริหารวิชาการ : RBAC, ๒๕๕๒), หน้า ๕.

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๑-๙๒.

การใช้เหตุผลเกี่ยวกับการขโมยที่อยู่ในขั้นพัฒนาการที่ต่างกันจึงไม่จำเป็นต้องสัมพันธ์กับการขโมยหรือไม่ขโมย

๒. เหตุผลทางจริยธรรมอาจเป็นเพียงข้อแก้ตัวที่เราเรียนรู้ตั้งแต่เริ่มพูดได้ว่า พฤติกรรมทางวาจามีความสัมพันธ์กับผลกรรมที่บังเกิดกับตนเมื่ออยู่ในสภาพที่อาจได้รับ ผลกรรมทางลบซึ่งไม่น่าปรารถนาคนเราก็เรียนรู้ที่จะหลีกเลี่ยงผลกรรมเหล่านั้นและวิธีการหนึ่ง ที่มักใช้ได้ผลคือ การใช้คำพูดอธิบายสาเหตุของตน เช่น มิได้เจตนาทำบ้าง หรือทำเพื่อเจตนา อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งถือได้ว่าเป็นเจตนาดีบ้าง เหตุผลแก้ตัวทำนองนี้เรียนรู้ได้ไม่ยาก ทุกคน เรียนรู้ได้และดูเห มีอนว่าทุกคนก็เคยใช้พฤติกรรมทำนองนี้ช่วยตัวเองในโอกาสต่าง ๆ ความสามารถในการอธิบายสาเหตุของพฤติกรรมตนเองเพื่อเอาตัวรอดนี้ สัมพันธ์กับพัฒนาการ ทางปัญญา ผู้ที่ฉลาดกว่าและมีประสบการณ์มากกว่า ก็จะสามารถหาเหตุผล อธิบายการกระทำ ทั้งของตนเองและของผู้อื่นได้อย่างแนบเนียนสมเหตุสมผลและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นมากกว่า แต่ในการปลูกฝังจริยธรรมเราต้องการปลูกฝังพฤติกรรมการให้เหตุผลในทำนองที่กล่าวมานี้

๓. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการปรับพฤติกรรม

การปรับพฤติกรรม คือ การนำแนวความคิดของกินเนอร์ในเรื่องกฎแห่งผลมาใช้ อย่างเป็นระบบเพื่อทำการปรับพฤติกรรมของบุคคล หลักการนี้อาจจะใช้ทั้งการเสริมแรง ทางบวกและการเสริมแรงทางลบประกอบกัน อย่างไรก็ตามจากการศึกษาวิจัยของทิลเนอร์และคณะ พบว่าในหลายๆ ครั้งที่การใช้หลักดังกล่าวไม่เกิดผลนั้นก็คือแม้จะใช้หลักการชม แต่ ผู้เรียนก็ยังคงมีการกระทำผิดต่อไปดังนั้นการใช้หลักดังกล่าวควรจะใช้ร่วมกับเทคนิคอื่นๆ ด้วย หลักการชมที่มีประสิทธิภาพควรจะมีลักษณะดังนี้^{๔๔} (๑) ควรชมพฤติกรรมที่สมควรได้รับการ ยกย่อง (๒) ระบุพฤติกรรมที่สมควรยกย่องอย่างชัดเจน (๓) ชมด้วยความจริงใจ

การปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) เป็นการประยุกต์หลักการเรียนรู้เพื่อ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล วิธีการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) ใช้ได้ผลดีใน การสร้างและรักษาพฤติกรรมที่พึงปรารถนาและในการลดพฤติกรรมไม่น่าปรารถนาดังนั้นวิธี การปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) จึงถือเป็นวิธีปลูกฝังจริยธรรมวิธีหนึ่ง

แนวความคิดพื้นฐาน วิธีการของการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) ตั้งอยู่บนรากฐานของความเชื่อว่า พฤติกรรมของคนเราถูกควบคุมโดยเงื่อนไขการเสริมแรงและ เงื่อนไขการลงโทษ หากกำหนดให้พฤติกรรมหนึ่งๆ เช่น กล้าแสดงออกสัมพันธ์กับการได้รับ สิ่ง ที่ผู้กระทำการต้องการเป็นเงื่อนไขการเสริมแรงพฤติกรรมกล้าแสดงออกก็จะเกิดด้วยความถี่สูงขึ้น ในทางกลับกันหากกำหนดให้พฤติกรรมดังกล่าวนี้สัมพันธ์กับการได้รับ สิ่งที่ไม่ต้องการเป็น เงื่อนไขการลงโทษพฤติกรรมก็จะค่อยๆ หดหายไป

^{๔๔} วัฒนา ปุณณฤทธิ์, เข้าถึงวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๕๓, <http://www.poonyarit.com/article>.

วิธีปลูกฝังจริยธรรม ตามแนวความคิดนี้ หากต้องการปลูกฝังพฤติกรรมใดก็ต้องจัดเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นได้รับแรงเสริมและถ้าหากต้องการลดพฤติกรรมใดก็ต้องจัดเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นไม่ได้รับแรงเสริมหรืออาจได้รับการลงโทษด้วยก็ได้แต่นักทฤษฎีการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) เสนอว่าควรใช้เงื่อนไขการเสริมแรงมากกว่าเงื่อนไขการลงโทษเพราะการลงโทษอาจทำให้เกิดผลเสีย เช่น การลักลอบการหลีกเลี่ยงตลอดจนการต่อต้าน

ขั้นตอนของการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) ในการปลูกฝังพฤติกรรมที่พึงปรารถนา หรือลดพฤติกรรมไม่พึงปรารถนาอาจทำได้ ดังต่อไปนี้

๑. กำหนดพฤติกรรมที่พึงปรารถนาหรือพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา

๒. กำหนดผลกรรมที่ผู้ปลูกฝังจริยธรรมสามารถบันดาล ให้เกิดกับผู้กระทำได้
ควรเน้นที่ผลกรรมทางบวกให้มากที่สุด

๓. นำพฤติกรรมในข้อ ๑ และผลกรรมใน ข้อ ๒ มาสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เรียกว่าเงื่อนไขการเสริมแรงและให้พฤติกรรมที่พึงปรารถนาได้รับแรงเสริมและให้พฤติกรรมไม่พึงปรารถนาไม่ได้รับแรงเสริม

๔. ให้และระงับการให้แรงเสริมตามเงื่อนไขในข้อ ๓ แล้วติดตามสังเกตการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรม

๕. ประเมินผลและปรับปรุงเงื่อนไข วิธีการปลูกฝังจริยธรรมด้วยการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) แตกต่างจากวิธีการทำค่านิยมให้ชัดเจน (Value Clarification) และการให้เหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning) อย่างหน้ามือเป็นหลังมือ การทำค่านิยมให้ชัดเจน (Value Clarification) และการให้เหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning) เน้นที่ความเข้าใจของบุคคลเกี่ยวกับกฎเกณฑ์การตัดสินใจความถูกต้องของพฤติกรรมแต่การปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) เน้นที่พฤติกรรมจริยธรรมตามธรรมชาติของนักทฤษฎีการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) เป็นกฎเกณฑ์ที่อยู่ภายนอกในรูปเงื่อนไขการเสริมแรงและเงื่อนไขการลงโทษ ดังนั้นการปลูกฝังจริยธรรมก็กระทำโดยการสร้างเงื่อนไขดังกล่าวนี้ให้เกิดขึ้นแล้วผู้ตกอยู่ในเงื่อนไขก็มีพฤติกรรมตามที่ต้องการ

วิธีการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) ใช้อย่างแพร่หลายในโรงเรียน เช่น ในประเทศไทยก็มีความสนใจในวิธีนี้ในระดับสูง กรมวิชาการของกระทรวงศึกษาธิการก็เผยแพร่และสนับสนุนให้ครูในโรงเรียนใช้วิธีการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) นี้ในการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนอย่างไรก็ดี วิธีการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) ก็ยังมีปัญหาในประเด็นต่อไปนี้

๑. การปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) ไม่คำนึงถึงความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ในการตัดสินใจความถูกต้อง นักทฤษฎีการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) เน้นเฉพาะพฤติกรรมที่แสดง เมื่อเปลี่ยนเงื่อนไขของการเสริมแรงและการลงโทษแล้วเกิดการ

เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการก็เป็นที่น่าพอใจ นักทฤษฎีการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) จะไม่สนใจว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงในความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์การตัดสินใจ ความถูกผิดหรือไม่

การเน้นที่พฤติกรรมเช่นที่กล่าวมานี้ เป็นการมองข้ามความสำคัญของความเข้าใจ กฎเกณฑ์ทางจริยธรรมเป็นไปได้อย่างไรที่เราจำใจทำตามเงื่อนไขผลกระทบที่ครอบงำตนอยู่แต่ใจจริงแล้วต้องการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขนี้ให้ตามที่คนคิดว่าถูกต้องและดีงามกว่า

๒. ความสามารถในการควบคุมเงื่อนไขของผลมีจำกัดในแต่ละขณะบุคคลอยู่ภายใต้การครอบงำของเงื่อนไขการเสริมแรงและเงื่อนไขการลงโทษหลายเงื่อนไขในกรณีที่เป็นนักเรียนเงื่อนไขที่ครอบงำก็มี อาทิ เงื่อนไขการยอมรับเพื่อน เงื่อนไขการให้ความรักและความอุปการะของพ่อแม่ เงื่อนไขการเสริมแรงและการลงโทษของครูและเงื่อนไขการเสริมแรงและการลงโทษของสังคม ดังนั้น หากครูใช้วิธีการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) ในการปลูกฝังจริยธรรม สิ่งที่เราทำได้ก็จำกัดเฉพาะเงื่อนไขของครูเท่านั้น ส่วนเงื่อนไขอื่นๆ ย่อมยากแก่การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นปัญหาของการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) นักทฤษฎีการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) ก็ตระหนักเกี่ยวกับเรื่องนี้ดี

๔. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการเรียนรู้ทางสังคม

ทฤษฎีการเรียนรู้พฤติกรรมจริยธรรมตามแนวคิดของแบนดูรา แบนดูรา (Bandura) นักจิตวิทยาสังคม อธิบายว่า พฤติกรรมส่วนใหญ่ของคนในสังคมเกิดจากการเรียนรู้ โดยการสังเกตจากตัวแบบ ทั้งตัวแบบในชีวิตจริง หรือตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ ทั้งนี้ตัวแบบจะทำหน้าที่ทั้งสร้างหรือพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรม และจะทำหน้าที่ในการระงับ พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เด็กปฐมวัยจึงเรียนรู้พฤติกรรมจริยธรรมจากตัวแบบ ผู้ใหญ่และสังคมจึงเป็นตัวแบบที่เด็กดูสังเกตและลอกแบบ การสอนจริยธรรมในแนวคิดนี้คือ การสร้างและเลือกตัวแบบที่ดีให้เด็กได้สังเกต สำหรับกระบวนการในการพัฒนาการเรียนรู้พฤติกรรมจริยธรรมตามแนวคิดนี้มี ๔ ขั้นตอนคือ^{๔๖} ขั้นตอนที่ ๑ กระบวนการตั้งใจ เป็นการที่เด็กได้เห็นตัวแบบที่น่าสนใจ ดังนั้นตัวแบบจึงต้องแสดงพฤติกรรมจริยธรรมที่ชัดเจน ไม่ซับซ้อน และเมื่อเด็กสนใจแสดงพฤติกรรมที่ดีจะต้องมีการเสริมแรง เพื่อให้เด็กเกิดพฤติกรรมซ้ำ ขั้นตอนที่ ๒ กระบวนการเก็บจำ เมื่อเด็กสังเกตเห็นตัวแบบแสดงพฤติกรรมที่ดี และได้รับการยกย่องชมเชย และได้เห็นตัวแบบแสดงพฤติกรรมบ่อยๆ เด็กเกิดความสนใจต้องการแสดงพฤติกรรมเช่นเดียวกับตัวแบบ เด็กจะหาวิธีเก็บและจดจำข้อมูลการแสดงพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับสถานการณ์ ขั้นตอนที่ ๓ กระบวนการกระทำ เมื่อเด็กจดจำข้อมูลได้และเก็บไว้ในความคิดเมื่อเผชิญสถานการณ์ เด็กจะนำข้อมูลมาแสดงเป็นพฤติกรรมที่ใกล้เคียงกับพฤติกรรมของตัวแบบ เพื่อให้ได้ผลเหมือนตัวแบบ

^{๔๖} <http://www.arit.ru.ac.th/arit>, เข้าถึงวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๕๓.

ขั้นตอนที่ ๔ กระบวนการจูงใจ เมื่อเด็กสังเกตตัวแบบและจดจำข้อมูลไว้ และเมื่อเผชิญสถานการณ์ ถ้าหากมีการจูงใจและเด็กคาดว่าจะได้รับการเสริมแรง เด็กจะแสดงพฤติกรรมออกมา ดังนั้นถ้าหากเด็กแสดงพฤติกรรมดี จึงควรได้รับผลในลักษณะการเสริมแรงเหมือนตัวแบบได้รับ การจูงใจจึงเป็นสิ่งสนับสนุนให้เด็กแสดงพฤติกรรมจริยธรรม

นอกจากนี้ สุภัททา ปิณฑะแพทย์ ได้ให้แนวคิดในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม การปลูกฝังพื้นฐานด้านชีวิตและสังคม การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในการดำรงชีวิต ทางด้านสังคมก็จะนำ พระธรรมที่เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นหลักในการคิด และการแก้ปัญหาในเชิงคุณธรรมจริยธรรม การอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ภายใต้กฎเกณฑ์ของสังคมและจิตสำนึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น^{๔๗}

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) ถือว่าจริยธรรมเป็นความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์สำหรับการประเมินความถูกต้องของพฤติกรรม กฎเกณฑ์เหล่านี้เกิดจากการเรียนรู้

แนวความคิดพื้นฐานการเรียนรู้ของมนุษย์ ส่วนหนึ่งเกิดจากประสบการณ์ตรงของตนเอง ส่วนหนึ่งเกิดจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นเป็นการเรียนด้วยการสังเกตและอีกส่วนหนึ่งเกิดจากการฟังคำบอกเล่าและการอ่านสารบบที่กึ่งของผู้อื่น การเรียนรู้ประเภทหลังนี้ช่วยให้มนุษย์มีความรู้ว่าจะอะไรคืออะไรอย่างกว้างขวางและอย่างรวดเร็ว

ผลของการเรียนรู้อยู่ในรูปของความเชื่อว่า อะไรสัมพันธ์กับอะไรอย่างไร โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลกรรม ความเชื่อนี้ไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เป็นเพราะความสามารถในการสังเกตและในการคิดของมนุษย์ ยังมีข้อบกพร่องอยู่มากและความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลกรรมที่เกิดขึ้นจริงก็มีความซับซ้อน นอกจากนี้ก็ยังมีเชื่ออีกหลายอย่างที่เกิดจากคำบอกเล่าของผู้อื่น โดยเฉพาะคำบอกเล่าที่โน้มน้าวใจและมีความเชื่อถือสูง คำบอกเล่าเหล่านี้จำนวนไม่น้อยทดสอบกับความเป็นจริงไม่ได้ คำสอนของศาสนาส่วนใหญ่อยู่ในประเภทนี้

ความเชื่อของมนุษย์มีอำนาจในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ จะเห็นได้จากตัวอย่างการยอมอดทนต่อความทุกข์ยากลำบากในปัจจุบันด้วยความเชื่อว่าจะทำให้ได้รับความสุขในอนาคตและตัวอย่างการยอมตายเพื่อชีวิตที่ดีกว่าในภพต่อไป

หลักการสำคัญของการปลูกฝังจริยธรรม ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) คือการจัดประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งได้แก่ตัวอย่างและคำบอกให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อว่า พฤติกรรมอะไรนำไปสู่ผลกรรมอะไรและผลกรรมนั้นน่าปรารถนา

^{๔๗}สุภัททา ปิณฑะแพทย์, "แนวทางการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม" ในรวมบทความวิชาการและประสบการณ์การสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในการสอน, (สาขาวิชาระบบสารสนเทศคอมพิวเตอร์ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรังสิต, ๒๕๕๒), หน้า ๑๘๗.

เพียงไร การจัดเงื่อนไขสิ่งแวดล้อมทางสังคมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้จริยธรรมนี้ จะต้องจัดให้มีความสอดคล้องกันทั้งประสบการณ์ตรง ตัวอย่างและคำบอกเล่าหากคำบอกเล่ามีลักษณะเป็นการชี้แนะให้ผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์ต่าง ๆ จากประสบการณ์ตรงและจากตัวอย่างที่ประสบด้วยแล้ว การเรียนรู้ก็จะเกิดในลักษณะที่ตรงเป้าและมีประสิทธิผลมากขึ้น

การเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) เป็นภาคขยายของทฤษฎีการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) เน้นเงื่อนไขทางสังคมซึ่งอยู่ภายนอกบุคคลแต่ขณะเดียวกันก็เน้นที่ความเข้าใจของบุคคลเกี่ยวกับเงื่อนไข ผลกรรมที่มีอยู่ในสังคม ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) จึงมีความสมบูรณ์มากที่สุดโดยบรรดา ๔ ทฤษฎีที่ได้เสนอมานี้

อย่างไรก็ดี ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) ก็มีประเด็นปัญหาที่จะต้องพิจารณา ดังนี้^{๔๔}

๑. การเน้นที่ผลกรรมเป็นการปลูกฝังลัทธิประโยชน์นิยมโดยตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) เราจะทำหรือไม่ทำอะไรสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ขึ้นอยู่ที่ความเชื่อของตนว่าทำแล้วได้รับผลกรรมอะไรบ้าง หากคิดว่าจะได้รับกรรมทางบวกมากกว่าก็จะทำและหากคิดว่าจะได้รับผลกรรมทางลบมากกว่าจะไม่ทำ การสอนให้มนุษย์ตัดสินใจเช่นนี้ ก็เท่ากับการสอนว่าอะไรที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนจงทำ ท่านพุทธทาสภิกขุ เรียกว่า ลัทธิประโยชน์นิยมและเป็นลัทธิที่ไม่น่าปลูกฝังเพราะจริยธรรมหลายอย่างควรเป็นแบบปรมาตมธรรมาธิปไตย คือเป็นแบบสมบูรณ์ถูกต้องไม่ว่ากรณีใดๆ มากกว่า เช่น การพูดความจริงเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ไม่ว่าจะเกิดผลอย่างไรแก่ผู้พูดก็ตาม

ต่อข้อวิจารณ์นี้ นักทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) อาจตอบได้ว่า จริยธรรมที่จะถือเป็นปรมาตมได้ก็จะต้องเป็นจริยธรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้กระทำเสมอไม่ว่ากรณีใดๆ ปัญหาอยู่ที่ว่าในสังคมปัจจุบัน เรามีจริยธรรมที่เข้าเกณฑ์ดังกล่าวนี้เพื่อจัดเป็นปรมาตมธรรมหรือไม่ หากมีเราก็สามารถนำจริยธรรมเหล่านั้นมาปลูกฝังตามวิธีการของการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) ได้

๒. ผู้ปลูกฝังจริยธรรมต้องปฏิบัติตนเป็นตัวอย่าง วิธีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) จะได้ผลมากน้อยเพียงใดอยู่ที่ผู้ปลูกฝังจริยธรรมได้ปฏิบัติตนตามที่พรั่ำสอนหรือไม่ ในการสอนให้นักเรียนมีความซื่อสัตย์สุจริตครูได้แสดงความซื่อสัตย์สุจริตและเจ้าหน้าที่บ้านเมืองได้แสดงความซื่อสัตย์สุจริตให้นักเรียนดูเป็นตัวอย่างตลอดเวลาหรือไม่ หากผู้ปลูกฝังจริยธรรมขาดการบังคับตนเองให้ทำตามที่ตนพรั่ำสอนแล้ว จริยธรรมก็จะเกิดได้ยากแต่การบังคับตนเองก็มีใช้จะกระทำได้ง่ายๆ เช่นกัน

^{๔๔} วรรณพร มุมกระโทก, รายงานการใช้สื่อประสมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนชั้นอนุบาล ๒ โรงเรียนเทศบาล ๒, (วัดศรีบูรรัตนาราม), (กองการศึกษา เทศบาลเมืองสระบุรี, มปป.), หน้า ๑๘.

คำตอบจากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) ก็คือผู้ที่ไม่อาจทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีของการประพฤติปฏิบัติก็ไม่ควรเป็นผู้ปลูกฝังจริยธรรมจะเป็นได้ก็แต่ตัวอย่างการประพฤตินิชอบที่ควรแก่การประนามเท่านั้น

วิธีปลูกฝังจริยธรรมที่ได้เสนอมาทั้ง ๔ วิธี คือการทำค่านิยมให้ชัดเจน (Value Clarification) การให้เหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning) การปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) และการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) มีลักษณะที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะเกิดจากความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับจริยธรรมคืออะไรและเกิดได้อย่างไรที่แตกต่างกันบางวิธีเน้นที่ความเข้าใจบุคคลและบางวิธีเน้นที่เงื่อนไขภายนอกบุคคลและมีวิธี การเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) เท่านั้น ที่คำนึงทั้งความเข้าใจและเงื่อนไขภายนอก

๒.๓.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสอน

๒.๓.๑.๑ ทฤษฎีเกี่ยวกับสถานะของผู้สอน

คำหมาน คนไค (นามแฝง) กล่าวไว้ใน “๑๑๙ กระบวนท่าของครูมืออาชีพ” ว่าพื้นฐานการเป็นครูเป็นเรื่องของคุณสมบัติส่วนตัวหรือสิ่งที่มีอยู่ในตัวตนของครู เช่น ความเชื่อ ความคิด จิตใจ นิสัย รูปแบบและการแสดงออกในทางบวกต่อศิษย์หรือผู้เรียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นมิตรที่ดีหรือ “กัลยาณมิตรภาพ” ซึ่งจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ นอกจากความเป็นมิตรที่ดีแล้วพื้นฐานทางจิตใจอีกประการหนึ่งคือ “จิตวิญญาณความเป็นครู” ได้แก่ ความรักและเมตตา ความเห็นอกเห็นใจและต้องการจะช่วยเหลือผู้อื่นโดยบริสุทธิ์ใจและความสามารถแสดงออกซึ่งจิตวิญญาณของความเป็นครูได้อย่างเป็นธรรมชาติ บุคคลใดปราศจากพื้นฐานเหล่านี้ แม้ว่าจะมีความรู้และทักษะทางวิชาชีพมากมายเพียงใด ก็ยากจะเป็นครูที่ดีมีคุณภาพได้^{๘๙}

ชำนาญ นิสารัตน์ กล่าวไว้ใน “การสอนศีลธรรมในโรงเรียน” ว่าการสอนศีลธรรมมีจุดมุ่งหมาย ๒ ประการ คือ^{๙๐}

๑. ให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องศีลธรรมและศาสนาอย่างถูกต้อง

๒. ให้นักเรียนนำความรู้ความเข้าใจไปประพฤติปฏิบัติ

ในจุดมุ่งหมายข้อ ๑ เป็นการสอนให้รู้ทางศาสนา เรียกว่า “ปริยัติธรรม”

การสอนให้รู้เป็นหน้าที่ของครูศีลธรรม ส่วนการอบรมเป็นหน้าที่ของครูทุกคนจะต้อง

ช่วยกัน

^{๘๙}คำหมาน คนไค (นามแฝง), ๑๙๙๙ กระบวนท่าของครูมืออาชีพ, (กรุงเทพมหานคร : สายธาร, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓-๑๔.

^{๙๐}ชำนาญ นิสารัตน์, อังโนประดิษฐ์ พรหมเสนา, “การนำวิธีสอนในสมัยพุทธกาลมาใช้สอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๒๐.

ธีรศักดิ์ อัครบวร กล่าวถึงลักษณะของครูที่ดีไว้ใน “คนเป็นครูไทย” ว่า^{๑๑}

๑. ภูมิรู้ ได้แก่ คุณสมบัติส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถด้านวิชาการที่จะสอน ตลอดจนการเป็นผู้ที่มีสติปัญญาดี เฉลียวฉลาด เชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เป็นต้น ภูมิรู้อีกประการหนึ่งคือ การสอนดีและและปกครองดี สามารถอธิบายได้รวบรัดชัดเจน สอนสนุก ทำเรื่องที่ยากให้ทำได้ ควบคุมชั้นเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย เป็นต้น

๒. ภูมิธรรม ได้แก่ การประพฤติดี เว้นจากอบายมุขทั้งปวง กระทำแต่สิ่งที่ดีที่สุจริต ทั้งกาย วาจา และใจ นอกจากนี้ ครูต้องมีจริยบรรณและคุณธรรมครู ซื่อสัตย์ เสียสละ มีเมตตากรุณา ยุติธรรมและมานะอดทน เป็นต้น

๓. ภูมิฐาน ได้แก่ บุคลิกภาพดีรูปร่างท่าทางดี แต่งกายสะอาดเรียบร้อย พุดจาไพเราะนุ่มนวล น้ำเสียงชัดเจน มีลักษณะเป็นผู้นำและยังต้องเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีอัธยาศัยไมตรีกับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกชนชั้น

พระมหาดิศร ถิรสีโล ได้กล่าวถึงหลักการพัฒนามุขลักษณะของบุคคลไว้ใน “คุณธรรมสำหรับครู” ว่า^{๑๒}

๑. การวิเคราะห์ตนเอง (Self Analysis) หมายถึง การสำรวจตรวจสอบตัวเองว่ามีสิ่งดีหรือสิ่งใดบกพร่องแล้วก็ปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริมเพิ่มพูนต่อไป

๒. การปรับปรุงตนเอง (Self Improvement) หมายถึง การวิเคราะห์ตนเองเป็นเบื้องต้น นั่นคือจะต้องฝึกตนให้เป็นคนรู้จักเหตุผล

๓. การฝึกตนเอง (Self Training) หมายถึง การหมั่นฝึกฝนปฏิบัติตนเป็นประจำให้เกิดเป็นนิสัย การฝึกตนเองจะสำเร็จได้ต้องอาศัยความจริงใจ

๔. การประเมินผล (Self Evaluation) หมายถึง การสำรวจตรวจสอบครั้งสุดท้ายหลังจากได้กระทำตามขั้นตอนที่ได้วางแผนไว้หรือตั้งใจไว้แล้ว

พัชราภรณ์ พสุวัต ได้สรุปแนวคิดและการวิจัยของนักการศึกษาที่ได้กล่าวถึงสมรรถภาพในการเป็นครู ประสิทธิภาพของครูคุณลักษณะของครูที่ดีและครูที่ดีไว้ในงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาสมรรถภาพความเป็นครูของนักศึกษาฝึกสอนคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง” ดังนี้^{๑๓}

^{๑๑}ธีรศักดิ์ อัครบวร, *ความเป็นครูไทย*, (กรุงเทพมหานคร : ก.พลพิมพ์ (1996) จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๗๕.

^{๑๒}พระมหาดิศร ถิรสีโล, *ความเป็นครูไทย*, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินต์ติ้ง เฮาส์. ๒๕๔๐), หน้า ๙๖.

^{๑๓}พัชราภรณ์ พสุวัต, “การศึกษาสมรรถภาพความเป็นครูของนักศึกษาฝึกสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง”, *โครงการวิจัยภาควิชาหลักสูตรและการสอน (คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๓)*, หน้า ๑๙-๒๐.

๑. มีบุคลิกภาพดี คือมีรูปร่างท่าทางดี ใบหน้าสะอาด เสื้อผ้าสะอาด เรียบร้อยสุภาพ เหมาะสมกับกาลเทศะ พ้นสะอาด มีอารมณ์ดี มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีกิริยาสุภาพ

๒. มีคุณธรรมและจริยธรรมของครู การแสดงออกในสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติ มีความยุติธรรมมีความตั้งใจสอนนักเรียน มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพครูมีความสามารถในการสั่งสอนอบรมนักเรียนเพื่อให้นักเรียนเป็นคนดี ยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีของครู ดูแลช่วยเหลือแนะนำครูใหม่และนิสิตนักศึกษาที่ฝึกสอนด้วยความรักและมีความเมตตากรุณาไม่นินทาหรือให้ร้ายต่อผู้อื่น รักษาความลับของนักเรียน อุทิศตนต่ออาชีพครู ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่เด็กโดยไม่ปิดบังอำพราง

๓. เป็นผู้มีสมรรถภาพทางด้านวิชาสามัญ วิชาเฉพาะและวิชาอาชีพครูเป็นอย่างดี โดยเป็นผู้มีสมรรถภาพในด้านความรู้ความเข้าใจเนื้อหาวิชา มีสมรรถภาพในการสอนเป็นอย่างดี โดยนำหลักจิตวิทยามาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมกับความต้องการของนักเรียนและสภาพสังคม มีเทคนิคในการสอนนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็ว มีความสามารถในการนำวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนตลอดจนนำผลมาปรับปรุงการสอนและสามารถทำการศึกษาค้นคว้าเป็นรายบุคคล

๔. สมรรถภาพในการเตรียมการสอน คือมีการเตรียมล่วงหน้าเกี่ยวกับหนังสือแบบเรียน ตำรา เอกสารและวัสดุอุปกรณ์การสอน รวมทั้งมีการเขียนวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา

๕. สมรรถภาพในการดำเนินการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมีลำดับขั้นตอนการสอนชัดเจน รู้จักจับจุดสำคัญมาอธิบายให้เข้าใจ มีความรู้ด้านวิธีสอน รู้จักใช้อุปกรณ์การสอน มีความสามารถดัดแปลงการสอนให้เหมาะสม มีการใช้ภาษาที่ชัดเจน ไม่วกวน สามารถสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนได้ดี มีอารมณ์ขัน มีวิธีการเสริมสร้างกำลังใจให้แก่ นักเรียนได้อย่างเหมาะสม ทำให้นักเรียนเกิดกำลังใจ เกิดความมั่นใจในการเรียนรู้ เน้นให้นักเรียนเกิดทักษะในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านจริยธรรมหรือด้านความคิดสร้างสรรค์และมีการสรุปบทเรียน ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดได้ตรงตามจุดประสงค์ที่วางไว้

๖. สมรรถภาพในการมีมนุษยสัมพันธ์ มีความสามารถทำงานร่วมกับบุคคลอื่นได้ดี ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่มีคุณธรรม รักษาวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดจนเป็นผู้ที่สามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชนและร่วมมือกับชุมชนเป็นอย่างดี ด้วยความเสียสละและรับผิดชอบ

๗. สมรรถภาพในการพัฒนาตนเอง โดยรู้จักเพิ่มพูนความรู้ให้แก่อาชีพครูด้วยการเขียน พุด การค้นคว้าที่เกี่ยวข้องกับวิชาการศึกษาและการสังเกต เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับระเบียบต่างๆ ของโรงเรียน

๒.๓.๒ แนวคิดการสอนในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งทรงค้นพบสิ่งที่เป็นจริง หรือ สัจธรรมที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติและทรงสั่งสอนให้มนุษย์พันธุทุกซ์ มีองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ประการ คือ ศาสนธรรม หรือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าถือว่าเป็นแก่นแท้ของศาสนา ส่วนศาสนธรรม ศาสนวัตถุ ศาสนพิธี และศาสนบุคคล ถือเป็นเปลือก หรือ กระพี้ของศาสนา

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมต่างๆ ที่เป็นแนวทางให้พุทธศาสนิกชนได้ศึกษาและยึดถือปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เรียกว่า ธรรมจริยา ความหมายของธรรมจริยา แปลว่า ความประพฤติธรรม ธรรมจริยา เป็นคำสมาสจากคำว่า ธรรม กับ จริยา ส่วนคำจริยา แปลว่า ความประพฤติ กิริยาอาการปฏิบัติ รวมความแล้วธรรมจริยาจึงหมายถึงการประพฤติปฏิบัติตนที่อยู่ในคุณงามความดี หรือการปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะสังคมไทยได้ยึดมั่นหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าโดยตลอดมา ทำให้สังคมไทยมีความสุข และเกิดความมั่นคงทางสังคม

นอกจากนี้ยังมีคำว่า “ศีลธรรม” ซึ่งใช้ในสังคมไทยมานาน มีความหมายว่าความประพฤติที่ดีที่ชอบ เดิมเป็นชื่อวิชาที่ว่าด้วยหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรในระดับประถมและมัธยมศึกษา ปัจจุบันนักปราชญ์บางท่านใช้คำว่าศีลธรรมในความหมายเดียวกับจริยธรรม

พระราชมุนี (ประยูร ปยุตโต) ได้ให้ความหมายและความสัมพันธ์ของคำว่า “พุทธศึกษา” และ “จริยศึกษา” ไว้ดังนี้

ตามความหมายของพระพุทธศาสนาที่แท้จริงแล้ว พุทธศึกษาจะไม่แยกจากจริยศึกษา เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว พระองค์มีจริยะมาพร้อมเสร็จทรงสมบูรณ์ด้วยพุทธคุณทั้งสองคือ ปัญญาที่แท้มากับคุณธรรม มีกรุณา เป็นต้น และเป็นพื้นฐานของการแสดงออกที่ถูกต้องอย่างแท้จริงซึ่งเป็น จริยธรรมในตัวของมันเอง เพราะฉะนั้นในแง่ของพุทธศาสนาจึงถือว่า พุทธศึกษาและจริยศึกษาคืออันเดียวกัน^{๔๔}

จากแนวคิดต่างๆ ที่กล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่าการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน นอกจากให้นักเรียน เรียนรู้เนื้อหาสาระของพระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ แล้ว เป้าหมายสำคัญอีกประการหนึ่งคือให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอน จนมีธรรมจริยาหรือจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาด้วย เพื่อความง่ายต่อการศึกษา ผู้ศึกษาได้แยกมาเป็นประเด็นการศึกษา ดังนี้

^{๔๔} พระราชมุนี (ประยูร ปยุตโต), **พุทธธรรมฉบับขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๔๓.

แนวความคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับการศึกษา

ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้แสดงทัศนะเรื่องความหมายของคำว่า การศึกษา จากรากฐานแห่งพระพุทธศาสนาไว้ว่า “คำว่า ศึกษา ในภาษาไทย ก็คือ คำว่า สึกขาในภาษาบาลี หรือศึกษาในภาษาสันสกฤต สำหรับในประเทศอินเดีย คำว่า ศึกษา หรือ สึกขา หมายถึง การประพฤติปฏิบัติ ที่เรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ไม่ได้หมายถึงการเล่าเรียนหนังสือในภาษาธรรมดา หมายถึงการอบรม ศึกษาอบรมให้เกิดความสว่างแห่งปัญญารอดพ้นจากความทุกข์”

คำว่า “ศึกษา” ในภาษาบาลีใช้คำว่า สึกขา แปลว่า เห็นด้วยตัวเองประจักษ์ด้วยตัวเอง สึกขา จึงเป็นการเรียนเข้าไปภายในแทนที่จะเรียนเรื่องทีออกไปภายนอก แม้ว่าจะต้องเรียนภายนอกในส่วนที่เกี่ยวกับภายในก็ตาม แต่ สึกขามาจากคำว่า สะ บวกกับ อิกขะ รวมความแล้วแปลว่า เห็นด้วยตัวเอง

ท่านพุทธทาสได้เสนอแนวทางการศึกษาเพื่อบรรลุจุดหมายของการศึกษาที่ถูกต้องไว้ ๔ ทาง ดังนี้^{๔๔}

๑. แนวทางแห่งยถาภูตสัมมปปัญญา ปัญญา แปลว่า รอบ ญา แปลว่า รู้ สัมม, แปลว่า ถูกต้อง ภูต แปลว่า เป็น, วถา แปลว่า เช่นนั้น รวมความแล้ว หมายถึง การรอบรู้กระจ่างแจ้งถึงภาวะการณที่มันเป็นจริง

๒. แนวทางแห่งไตรสิกขา หรือมรรคมืองค์ ๘ ที่มีคำว่า สัมมานำหน้าทั้งหมด คำว่า สัมมา แปลว่า ถูกต้อง คือถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาติแล้วนำกฎเกณฑ์นั้นมาควบคุมตัวเอง การกระทำของตนเอง การดำรงชีวิตอยู่และความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวสัมมทิกฺขุเป็นจุดเริ่มต้นการนำสัมมาทิกฺขุมาเป็นแนวทางศึกษาจะนำไปสู่การศึกษาที่สมบูรณ์

๓. แนวทางปฏิจจสมุปบาท ซึ่งเป็นวงจรที่มุ่งสู่ความระงับทุกข์ โดยการควบคุมสิ่งที่เรียกว่า สรรพผัสสะ เราก็สามารถดำรงชีวิตอยู่โดยไม่เป็นเหยื่อสิ่งแวดล้อม คือมีชีวิตได้อย่างมีปัญญา

๔. แนวทางของจิตภาวนา คือการพัฒนาจิตใจ เรียกว่า อานาปานสติเพื่อความรู้ธรรมอันลึกซึ้ง

ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษา คือ การหล่อหลอมจิตลักษณะของมนุษย์ ถึงแม้มีรูปร่างเป็นของคนเหมือนกัน แต่จิตลักษณะของมนุษย์แตกต่างกันมากยิ่งขึ้นกว่าความแตกต่างของความรูปร่างวัตถุที่มีอยู่ในโลกเสียอีก จิตลักษณะกำเนิดการรับรู้ การแปลผลสิ่งรับรู้ความรู้สึก ความคิดและความประพฤติกกรรม การศึกษาจึงกำหนดชีวิตทัศน์

^{๔๔} พุทธทาสภิกขุ, เป้าหมายของการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ลิ้นช้าง, มปป), หน้า ๑๕.

โลกทัศน์ ความรู้สึก สุข ทุกข์และความรู้สึกของเราต่อผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม หรือสรุปอีกอย่างว่า มนุษย์เป็นอยู่อย่างไรเพราะการศึกษา^{๙๖}

พระครูวินัยธรประจักษ์ จุกกธมฺโม ได้ให้ทัศนะไว้ว่า พระพุทธศาสนา เป็น กระบวนทัศน์การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong education) ของมนุษย์และเป็นกระบวนทัศน์ในรูปของการจัดกระบวนการให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) อันประกอบด้วย การดำเนินการตลอดชีวิตของมนุษย์ การจัดให้มีการวางแผนทำให้ได้รับความรู้ ทักษะและเจตคติ อันจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาจนในที่สุด ทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองใช้ แหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท ทั้งแบบในระบบ (Formal) นอกกระบบ (non formal) และไม่เป็นทางการหรือตามอัธยาศัย (informal) อย่างแท้จริงและสมบูรณ์ของการศึกษา^{๙๗}

พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้แสดงทัศนะของการศึกษาว่า การศึกษาคือ “การฝึกฝนพัฒนาตน การฝึกฝนพัฒนาเป็นตัวหลักของการศึกษา” การศึกษานั้นเป็นทั้งตัวการพัฒนาและเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนา คือเป็นการพัฒนาตัวบุคคลขึ้น โดยพัฒนาตัวคนทั้งคน หรือชีวิตทั้งชีวิต ตัวคนพัฒนานั้น คือ การศึกษา เมื่อผู้เรียนมีการศึกษาอย่างนี้แล้วก็เอา คุณสมบัติที่ตัวซึ่งเกิดจากการศึกษานี้ไปเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตและสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ การศึกษาก็เลยเป็นเครื่องมือของการพัฒนา

การพัฒนามนุษย์หรือการพัฒนาชีวิตจะเป็นไปได้ด้วยดี ต้องอิงอาศัยความเชื่อ ความมั่นใจและความรู้ความเข้าใจที่เป็นพื้นฐานสำคัญ ๒ ประการ คือ^{๙๘}

๑. ความเชื่อ ความมั่นใจในธรรมชาติของมนุษย์ว่า เป็นสัตว์ที่ฝึกฝนพัฒนาได้และมีวิสัยแห่งการพัฒนาได้อย่างสูงสุด การพัฒนานั้นมีลักษณะเด่นอันหนึ่ง คือ การดึงศักยภาพที่มีอยู่ในตัวมนุษย์แต่ละคน ออกมาพัฒนาให้งอกงามอย่างเต็มที่และใช้ให้ได้ผลดีที่สุด

๒. การทำให้บุคคลแต่ละคนรู้จักตัวเองและความพร้อมความสามารถในการที่จะต้องรับสิ่งภายนอก

วิธีการจัดการศึกษาตามแนวพุทธศาสนา

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวไว้ว่า^{๙๙}

^{๙๖} ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์ดี, ๒๕๓๖), หน้า ๑๗.

^{๙๗} พระครูวินัยธรประจักษ์ จุกกธมฺโม, กระบวนการเรียนรู้แบบ “อริยสัจ ๔” ของพระพุทธศาสนาเป็นต้นแบบที่มุ่งผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยแท้จริง, (สุรินทร์ : โรงพิมพ์ศิริรัตน์ออฟเซต, ๒๕๔๕), หน้า ๗๕ - ๗๖.

^{๙๘} พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๐), หน้า ๕๘.

^{๙๙} พุทธทาสภิกขุ, เป้าหมายของการศึกษา, หน้า ๒๐.

๑. พุทธิศึกษา คือ การจัดเรื่องความรู้ สติปัญญา ความคิดที่มีเหตุผลอบรมปัญญา สามารถรู้เรื่องสำคัญที่สุดของชีวิต ตลอดจนรู้ว่าชีวิตเกิดมาทำไม จะเรียนหนังสือจะทำอะไรก็ต้องรู้

๒. จริยศึกษา ต้องเป็นการทำลายความเห็นแก่ตัวแก่พวกพ้อง รู้จักสำรวม มัธยัสถ์ รู้หน้าที่

๓. พลศึกษา พละ หรือกำลังมี ๒ ประเภท

๑) กำลังทางวัตถุ (กาย) แข็งแรง มีอนามัยดี

๒) กำลังวิญญาณ (จิต สมาธิ) สะอาด ว่องไว มั่นคง แล้วนำกำลังกายไป ตามทางที่ถูกต้อง

๔. หัตถศึกษา หมายถึง การใช้มือ ทุกวิชาเทคนิคทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ

ดังนั้น การศึกษาตามแนวพุทธศาสนา ก็คือการเข้ามาเพื่อทำลายสัญชาตญาณอย่างสัตว์ให้สิ้นไป มีการประพฤติปฏิบัติถูกต้องดังงาม คือ การยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น

เป้าหมายของการศึกษาของพระพุทธศาสนา

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงเป้าหมายของการศึกษา ไว้ดังนี้^{๑๐๐}

๑. การไม่ตกเป็นทาสวัตถุนิยม ทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕

๒. การมีความรู้เรื่องชีวิตตามความเป็นจริง

๓. ความสุขที่ถูกต้อง สะอาด บริสุทธิ์

๔. การนึกคิดสิ่งใดให้ร้อนใจ

๕. มีจิตวิญญาณสูงส่ง สัมกับความเป็นมนุษย์

วัตถุประสงค์ของการศึกษาตามแนวพุทธศาสนา

พระราชวรมุณี (ประยูร ปยุตโต) ได้สรุปไว้เป็นประเด็นแห่งการศึกษา ดังนี้^{๑๐๑}

๑. ในแง่อิสรภาพพื้นฐานของชีวิต การศึกษาช่วยให้มนุษย์เข้าใจกลไกแห่งชีวิตของตนเอง เข้าใจความจริงอันลึกลับของธรรมชาติที่แวดล้อมตนอยู่และรู้วิธีจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับธรรมชาติเหล่านั้นในทางที่เป็นประโยชน์ของตนรู้จักปรับตัวเข้ากับธรรมชาติได้อย่างดีที่สุด มนุษย์จึงกระทำการต่างๆ เพื่อกำจัดความอดอยากโรคภัยไข้เจ็บความร้อนหนาวและภัยธรรมชาติต่างๆ

^{๑๐๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒.

^{๑๐๑} พระราชวรมุณี (ประยูร ปยุตโต), การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องการพัฒนา, หน้า ๗๐.

๒. ในแง่อิสรภาพทางสังคม มนุษย์เน้นปัจจัยแวดล้อม เรียกว่า ปัจจัยแวดล้อมทางสังคมมีลักษณะพิเศษแตกต่างกันไปจากปัจจัยแวดล้อมอื่นในธรรมชาติ มนุษย์จึงต้องเรียนรู้ที่จะอยู่ด้วยกัน เรียนรู้การที่จะทำตนให้เป็นประโยชน์ร่วมกัน การทำตนให้อำนวยประโยชน์ต่อสังคม การที่จะร่วมมือสร้างสรรค์พัฒนาสิ่งต่างๆ และการที่จะสร้างระบบการอยู่ร่วมกันด้วยดี

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวสรุปถึงจุดหมายแห่งการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษามีหน้าที่พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นั่นคือการศึกษาต้องสร้างสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society) หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ขึ้นมาให้จงได้ มนุษย์ที่พัฒนาแล้วจะเป็นฐานสำหรับการพัฒนาทุกส่วนของประเทศ ซึ่งรวมทั้งเศรษฐกิจ ฐานความรู้และเศรษฐกิจแบบพหุมีพหุกัน มนุษย์ที่พัฒนาแล้ว หมายถึง คนที่มีภาวนา ๔ ได้แก่ กายภาวนา สีลภาวนา จิตภาวนาและปัญญาภาวนา เทียบได้กับจตุสดมภ์ของยูเนสโก การจัดการศึกษาที่จะพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องยึดหลักอริยฐานธรรม ๔ คือ ปัญญา สัจจะ จาคะและสันติ^{๑๐๒}

หลักแห่งการสอนธรรมของพระพุทธเจ้า

หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วนั้น ถือว่าเป็นคำสั่งสอนอันแท้จริงที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ พระองค์เป็นเพียงแต่ผู้ค้นพบเท่านั้น แล้วนำมาเปิดเผยให้ทราบทั่ว หลักธรรม คือความจริงเหล่านี้คงมีอยู่ตามธรรมชาติไม่ได้สูญหายไปไหนเป็นความจริงตลอดเวลา ทุกหมู่เหล่าความจริงอันนี้คือความจริงแท้ ซึ่งการที่พระองค์นำหลักธรรมที่ตรัสรู้นี้มาสั่งสอนทั่วไปก็เพราะมีจุดหมายในการสั่งสอน ๓ ประการด้วยกัน คือ

๑. ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น หมายความว่า สิ่งใดที่พระองค์รู้แล้ว เห็นแล้ว เมื่อทรงเห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรือผู้รับคำสอน พระองค์ก็จะไม่ทรงสอนสิ่งนั้น จะสอนแต่เฉพาะเท่าที่จำเป็นเท่านั้น เหมือนบิดา มารดา แม้มิตรพยมามาก แต่จะให้ทรัพย์แก่บุตรตามสมควรแก่วัยและความจำเป็นเท่านั้น

๒. ทรงมีความมุ่งหวังเพื่อให้ผู้ฟังตรัสรู้เห็นจริงได้ ได้แก่ ทรงแสดงมีเหตุผล ที่ผู้ฟังพอจะตรองตามให้เห็นได้ด้วยตนเอง การสอนที่ไม่ยากและไม่ง่ายจนเกินไปจนไม่ต้องนึกตรองตรอง แต่สอนให้ใช้ปัญญาพิจารณา

๓. ทรงสอนให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการสอนในเชิงปฏิบัติ สามารถจะทำให้ผู้ปฏิบัติได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตนๆ ทรงเน้นการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระองค์เพื่อประโยชน์ของผู้ปฏิบัติว่าเป็นการบูชาพระองค์อย่างยิ่งดังเช่น ที่ตรัสกับพระอานนท์

^{๑๐๒} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *ทิศทางการศึกษาไทย*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๕.

ว่า “การทำบูชาตถาคตด้วยดอกไม้ของหอมนั้นไม่ชื่อว่า บูชาเลย แต่ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ผู้นั้นแหละได้ชื่อว่า บูชาตถาคตอย่างยิ่ง

ในการสอนธรรมสำหรับพระพุทธองค์แล้วได้ทรงมองเห็นถึงระดับสติปัญญาของมนุษย์ว่ามี ๔ ระดับด้วยกันจึงต้องสอนธรรมตามความเหมาะสมกับสติปัญญาของแต่ละบุคคลไป โดยคำนึงถึงผู้ฟังเป็นสำคัญ หลักการสอนโดยทั่วไปแล้วมี ๒ ประการ คือ

๑. เกี่ยวกับตัวผู้เรียนพระองค์จะสอนธรรมให้เหมาะสมกับจริตของบุคคลหรือประเภทของบุคคล นอกจากนั้นทรงคำนึงถึงความพร้อมว่ามีความสุกงอมแห่งญาณอินทรีย์มากน้อยเพียงใดอันนี้จะทรงพิจารณาเป็นราย ๆ ไปเมื่อได้เวลาแล้วทรงคิดว่าควรจะสอนในลักษณะใดดี เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจชัดเจนและได้ผลจริง

๒. เกี่ยวกับการสอนในเรื่องนี้พระองค์จะสร้างสิ่งโน้มน้าวจิตใจก่อนแล้วจึงเข้าสู่เนื้อหาที่หลังแล้วจะทรงเริ่มสนทนากับผู้ที่มาพบด้วยเรื่องที่เข้าใจอยู่แล้วหรือเรื่องที่เขาสงสัยอยู่ขณะนั้นแล้วพระองค์ยังทรงสอนภิกษุผู้ธรรมกถึกอีกกว่าควรตั้งธรรม ๕ ประการไว้ในใจก่อนที่จะแสดงธรรม คือ^{๑๐๓}

๑. จักแสดงธรรมไปตามลำดับ หมายถึง แสดงธรรมไปตามเนื้อหาสาระ เช่น เรื่อง ทานกถา สิกขา กถา เป็นต้น ไม่ตัดลำดับ ไม่ตัดลัดให้ขาดความ

๒. จักแสดงธรรมอ้างเหตุ หมายถึง ชี้แจง โดยยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ มีการยกตัวอย่างมาเปรียบเทียบ เพื่อเข้าใจง่ายขึ้น

๓. จักแสดงธรรมอาศัยความเอ็นดู โดยมุ่งแสดงธรรมด้วยจิตที่มีความเมตตาหวังอนุเคราะห์แก่ผู้อื่น

๔. จักไม่แสดงธรรมเพราะเห็นอามิส

๕. จักไม่แสดงธรรมกระทบตนและกระทบผู้อื่น

การสอนธรรมของพระพุทธเจ้า มีลักษณะเฉพาะพระองค์เอง ทรงประกาศธรรมหรือทำการสอนในท่ามกลางความเจริญของศาสนาอื่นๆ หลายศาสนาในสมัยนั้น โดยวิธีการดังนี้ คือ^{๑๐๔}

๑. การสอนโดยวิธีเอ็กสัลลักษณะ ได้แก่ ทรงแสดงยืนยันไปข้างเดียว เช่น ความดีมีผลเป็นสุข ความชั่วมีผลเป็นทุกข์ กุศลเป็นสิ่งที่ควรเจริญ อกุศลเป็นสิ่งที่ควรละ

๒. ทรงสอนโดยวิธีปฏิปุจฉาลักษณะ คือ ทรงย้อนถาม เสียก่อนแล้วจึงตรัสสอน

๓. ทรงสอนโดยวิธีวิวัชชลักษณะ คือ ทรงแยกแยะประเด็นให้ชัดเจน เช่น เรื่องที่ทรงแสดงแก่ อภิยราชกุมาร

^{๑๐๓} อกุฏ. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๗/๒๖๓.

^{๑๐๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๙๑.

๔. สอนโดยรูปนลักษณะ คือ พักปัญหาไว้ ไม่ทรงพยากรณ์ คือยังไม่ทรงตอบเรื่องนั้น เพราะเห็นว่าไม่มีประโยชน์หรือยังไม่ได้เวลา

ท่าทีที่ทรงสอนของพระพุทธเจ้า ๓ ประการ

๑. ทรงสอนอย่างละมุนละม่อม เช่นตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย จะเป็นความงามหาน้อยไม่ถ้าหากพวกเธอผู้บวชในธรรมวินัยที่เรากล่าวไว้ดีแล้วยังเป็นผู้มีความอดทนมีความสุข”

๒. ทรงสอนอย่างเข้มงวดรุนแรง แสดงถึงวิธีสอนอย่างเข้มงวดรุนแรงของพระพุทธเจ้าทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับอุปนิสัยหรืออินทรีย์ของเวไนยชนทำนองเดียวกับช่างเหล็กจะต้องใช้ไฟแรงแก่เหล็กที่แข็ง

๓. ทรงสอนอย่างขอร้องวิงวอน เช่นพระองค์ทรงสั่งสอนภิกษุว่า “เธอทั้งหลายพึงเป็นธรรมทายาทของเราเถิด อย่าเป็นอามิสทายาทเลย”

ในเชิงปฏิบัติจริงพระองค์ทรงใช้วิธีสอนธรรมหรือปลูกฝังจริยธรรมหลากหลายวิธี เช่น

๑. ทรงใช้วิธีการแบบปฏิวัติ วิธีนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงการเชื่อถือของคนในสมัยนั้นทั้งหมด เช่น เรื่อง การทรมานตน

๒. ทรงใช้วิธีการแบบปฏิรูป ได้แก่ ทรงดัดแปลงเสียใหม่ ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงทันทีทันใด

๓. ทรงใช้วิธีการสอนโดยจัดคำสอนที่เป็นพุทธศาสนาล้วนๆ พระพุทธองค์ทรงสอนแตกต่างกันไป จากการสอนแบบเดิมที่ไม่อยู่ในสมัยนั้น เช่น ทรงสอนเรื่องทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ แนวทางแห่งการดับทุกข์ เป็นต้น

๔. ทรงใช้การสอนโดยบรรยาย ในการสอนแบบบรรยาย พระพุทธองค์ทรงมีการสอนอยู่ ๕ แนวด้วยกัน คือ

๑. สอนโดยวิธีที่มีผู้ฟัง เป็นจุดศูนย์กลาง

๒. ทรงสอนโดยใช้วิธีอุปมาอุปมัย วิธีสอนแบบนี้ พระองค์ใช้เพื่อเป็นการเปรียบเทียบ จากรูปธรรมไปสู่นามธรรม

๓. ทรงใช้วิธีการสอนโดยการสาธิตและอุปกรณ์ การสอนโดยวิธีนี้ เพื่อให้บุคคลทุกระดับได้ประจักษ์แจ้งในธรรมะทรงสอนให้ชัดเจนจากสภาพแวดล้อม

๔. ทรงใช้วิธีการสอนแบบอริยสัจ ๔ วิธีนี้เป็นการสอนตามขั้นตอนของอริยสัจ ๔ ประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เป็นการมองขั้นตอนตั้งแต่จุดเริ่มต้นของเหตุผลต่าง ๆ จนถึงแนวทางที่จะใช้ดับต้นเหตุนั้นๆ ตลอดถึงแนะนำแนวทางที่ถูกต้อง

๕. ทรงใช้วิธีการสอนโดยการอนุสาสน์วิธี เป็นการสอนโดยวิธีการชักชวนไล่เลียงของพระองค์ เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจในเรื่องธรรมะการสอนจะพิจารณาถึงความรู้เดิมๆ ของบุคคล ที่ทรงตรัสสอนด้วยเหตุผล ดังที่ปรากฏในอนัตตลักขณสูตร เป็นตัวอย่าง

การทดลองการประเมินผลการสอนของพระพุทธเจ้า

พระราชวรมนี กล่าวไว้ว่า พระพุทธองค์ได้ทดสอบภิกษุบางรูปบางคณะว่าได้ประสบความสำเร็จหรือไม่อย่างไรจากการที่พระองค์ได้สอนธรรมะโดยภิกษุที่พระองค์จะทดสอบนั้นไปจำวัดในป่าช้าก่อนถ้าหากว่าภิกษุมีความกลัวแล้วก็แสดงว่ากิเลสยังไม่หมดไปยังไม่สำเร็จตามมรรคผลที่มุ่งหวัง การทดสอบตามแนวของพระองค์ พอสรุปได้ดังนี้ คือ^{๑๐๕}

๑. การทดสอบด้านปริยัติธรรม ได้แก่ การมุ่งให้เกิดการจดจำและเข้าใจว่าผู้ที่ได้รับการปลูกฝังอบรมแล้วมีความคิดเห็นถูกต้องตามความเป็นจริงเพียงใด

๒. การทดสอบทางด้านปฏิบัติการวัดผลตามแนวทางพระพุทธศาสนานี้จะไม่เพียงแต่ทางด้านการจดจำ การเป็นพหูสูตรเท่านั้น แต่จะมุ่งไปทางการปฏิบัติด้วย

๓. ทดสอบวัดผลเกี่ยวกับฌาน เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบำเพ็ญหรือทำสมาธิจนบรรลุฌาน ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติมีจิตใจที่สงบเย็น

๒.๓.๔ หลักการสอนของพระพุทธเจ้า

การสอนของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงสอนเท่าที่จำเป็น แม้ว่าพระองค์จะมีพระนามว่าเป็นสัพพัญญู อันหมายถึงผู้รู้สิ่งทั้งปวง แต่สิ่งที่ไม่จำเป็นเพื่อกำจัดทุกข์พระองค์ก็ไม่ทรงแสดงดังที่ปรากฏในสืสพาวนสูตรมีความว่า^{๑๐๖}

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ประทับอยู่ ณ สีสพาวน ใกล้กรุงโกสัมพี พระองค์ทรงหยิบใบประดู่ลาย ๒ - ๓ ใบไว้ในพระหัตถ์แล้วตรัสถามพระภิกษุทั้งหลายว่าใบประดู่ลายที่อยู่ในพระหัตถ์กับใบไม้ประดู่ลายที่อยู่บนต้นไม้ต่างกันไหมมีมากกว่ากัน พวกภิกษุได้กราบทูลว่าใบประดู่ลายที่อยู่ในพระหัตถ์ พระพุทธองค์ทรงตรัสกับพระภิกษุว่าใบไม้ประดู่ที่อยู่ในพระหัตถ์น้อยนิดเหมือนพระองค์ทรงรู้ธรรมะมากแต่ในการสอนนั้นสอนเท่าที่จำเป็นเพื่อระงับดับทุกข์เหมือนใบไม้ในกำมือพระหัตถ์ส่วนธรรมที่รู้แล้วมิได้ทรงแสดงเหมือนใบไม้ทั้งหมดและตรัสแสดงเหตุผลในการที่มีได้ทรงสอนทั้งหมดเท่าที่ตรัสรู้ไว้ เพราะสิ่งเหล่านั้นไม่เป็นประโยชน์ มิใช่หลักการดำเนินชีวิตอันประเสริฐไม่ช่วยให้เกิดความรู้ถูกต้องที่จะนำไปสู่จุดหมาย คือนิพพานได้^{๑๐๗}

พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนเฉพาะเนื้อหาที่จำเป็นต่อผู้ฟังเท่านั้น เมื่อพระองค์ทรงพิจารณาเห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรืออาจไม่ได้เกิดประโยชน์แก่ผู้รับคำสอน ก็ไม่ทรงสอนสิ่งนั้นทรงสอนให้รู้ยิ่งกว่านั้นเห็นจริงเฉพาะเท่าที่จำเป็นแก่บุคคล เหมือนบิดามารดาแม้จะมีทรัพย์มากก็ตามย่อมให้เท่าที่จำเป็นแก่บุตรเท่านั้น กล่าวตามแบบแผนทั่วไปการสอนของ

^{๑๐๕} พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), การศึกษาของคณะสงฆ์ : ปัญหาที่รอทางออก, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลดคิมทอง, ๒๕๒๙), หน้า ๖๗.

^{๑๐๖} ส. ม. (ไทย) ๑๙/๑๑๐๑/๖๑๓.

^{๑๐๗} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, คิดเป็นทำเป็นตามแนวพุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอรุณการพิมพ์, พ.ศ. ๒๕๔๑), หน้า๑๗.

พระพุทธเจ้าเป็นการสอนให้รู้ในสิ่งที่พระองค์สอนและเกิดผลจริงจากการปฏิบัติในสิ่งนั้น
 ๑. พระองค์ทรงสอนให้รู้ยิ่งเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น ๒. ทรงสอนมีเหตุผลที่ผู้ฟังอาจตรอง
 ตามใจให้เห็นจริงได้ ๓. ทรงสั่งสอนเป็นอรรถรรยที่ผู้ปฏิบัติย่อมได้รับผลตามสมควรแก่การ
 ปฏิบัติ โดยแบ่งหลักการสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ๓ อย่างคือ^{๑๐๘}

๑. ทรงสั่งสอนโดยการปฏิบัติเป็นการเปลี่ยนแปลง หลักคำสอนดั้งเดิมของศาสนา
 อื่นๆ มาประกอบการสอนและพระองค์ทรงรับรองตามที่เป็นจริงและเป็นประโยชน์

๒. ทรงสั่งสอนโดยการปฏิรูปเป็นการสอนโดยวิธีดัดแปลง ของเก่าที่ยังไม่ดีให้ดีขึ้น
 หรือของเก่ามีความหมายอย่างหนึ่งแต่นำมาแปลความหมายเสียใหม่เพื่อให้ตรงกับหลักเหตุผล
 ของพระองค์

๓. ทรงสั่งสอนโดยตั้งหลักขึ้นใหม่ที่ยังไม่มีสอนในที่อื่นแต่ก็เป็นไปตามหลักสัจ
 จธรรมที่ทรงค้นพบ

คุณสมบัติของผู้สอน

พระพุทธศาสนาถือว่าผู้เผยแผ่กับผู้ฟังหรือผู้สอนกับผู้เรียนนั้นมีความสัมพันธ์กัน
 ในฐานะกัลยาณมิตร นักเผยแผ่พุทธธรรมที่ดีจึงมีลักษณะคุณสมบัติซึ่งเป็นองค์ของกัลยาณมิตร
 ดังนี้^{๑๐๙}

๑. ปิโย เป็นที่รักเป็นที่พอใจ คือ เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเอง
 ชวนให้ผู้ฟังอยากสนใจที่จะซักถาม

๒. ครุ เป็นที่เคารพ คือ มีความประพฤติเหมาะสมแก่ฐานะ ชวนให้เกิดความอบอุ่นใจ
 เป็นที่ฟังได้อย่างปลอดภัย

๓. ภาวนีโย เป็นที่ยกย่อง คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริงและเป็นผู้ฝึกฝน
 ปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ เป็นที่ยกย่องน่าเอาอย่างทำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาได้

๔. วัตตา เป็นนักพูดโดยอาจจะเลือกใช้วิธีการเผยแผ่ในรูปแบบต่างๆ เพื่ออธิบาย
 ให้ผู้ฟังเข้าใจ

๕. ว่าจะนักระโม เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำโต้เถียงคำถามคำล่วงเกิน
 คำตักเตือน วิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ อดทนได้ไม่เบื่อหน่าย ไม่เสียอารมณ์แม้บางครั้งอาจถูก
 ต่อต้านจาก ลัทธิภายนอกมาขัดขวางต่อต้านเผยแผ่

๖. คัมภีรญจะ กะถัง กัตตา เป็นผู้พูดคำที่ลึกซึ้งได้ให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย นักเผยแผ่
 ที่ดีจะต้องมีความรู้ในศาสตร์หลายๆ อย่างและต้องฉลาดในการเลือกใช้วิธีเผยแผ่แบบต่างๆ
 เพื่อให้เหมาะสมกับผู้ฟัง เพื่อให้เกิดศรัทธาและยอมปฏิบัติตาม

^{๑๐๘} สุชีพ ปุญญานุภาพ, **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
 มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๔๑), หน้า ๑๕.

^{๑๐๙} อัง. สดุดก (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.

๗. โน จัฏฐาเน นิโยชะเย ไม่ชักนำในอฐานะ ไม่ชักนำให้ผู้ฟังให้เดินผิดทางไปนอกพุทธดำรัส แต่ต้องรู้จักชักจูง แนะนำในทางที่ถูกที่ควร

ลีลาการสอน

เมื่อมองกว้างๆ การสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้ง จะดำเนินไปจนถึงผลสำเร็จ โดยมีคุณลักษณะซึ่งเรียกได้ว่าเป็นลีลาในการสอน ๔ อย่าง ดังนี้^{๑๐๐}

๑. สันทสสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปดูเห็นกับตา

๒. สมาทปนา จูงใจให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตาม จนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ

๓. สมุตเตชนา ระวังใจให้แกล้งกล้า บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ ไม่หวั่นและย่อท้อต่อความเหนื่อยยาก

๔. สัมปหังสนา ชโลมใจให้แช่มชื่น ร่าเริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อ และเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่จะได้รับจากการปฏิบัติอาจุ๊กเป็นคำสั้นๆ ว่า แจ่มแจ้ง จูงใจ หาญกล้า ร่าเริง หรือชี้ชัด เชิญชวน คึกคัก เบิกบาน

วิธีสอนของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีการสอนหลากหลายรูปแบบเพื่อให้เหมาะสมกับบุคคล วิธีการสอนของพระองค์ที่พบบ่อย คือ

๑. แบบสากัจจา หรือสนทนา วิธีนี้น่าจะเป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใดๆ โดยเฉพาะในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระศาสนา ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจ หลักธรรม

วิธีการสนทนานี้พระพุทธองค์ทรงส่งเสริมให้พระสาวกใช้กันดังทรงยกย่องว่า “การสนทนาธรรมตามอุดมกาลเป็นมงคล” และจะมีศาลาเป็นที่นั่งสนทนาธรรมของพระภิกษุสงฆ์ทุกบ่าย เมื่อไม่สามารถตกลงกันได้ในเรื่อง พระองค์ก็จะเสด็จมาเอง^{๑๐๑}

๒. แบบบรรยาย วิธีสอนแบบนี้ น่าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชน หรือพระสงฆ์จำนวนมาก และส่วนมากเป็นผู้มีพื้นความรู้ความเข้าใจ กับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว มาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติมและหาความสงบสุขทางจิตใจ นับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกัน พอจะใช้วิธีบรรยายอันเป็นแบบกว้างๆ ได้

^{๑๐๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีในการสอน, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๘), หน้า ๔๖.

^{๑๐๑} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๕๔.

๓. แบบตอบปัญหา ในการตอบปัญหาพระองค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและใช้วิธีตอบให้เหมาะสม ผู้ถามอาจถามด้วยวัตถุประสงค์ต่างๆ กันบางคนถามเพื่อให้ตอบคำถามในเรื่องที่สงสัยมานาน บางคนถามเพื่อลองภูมิ บางคนถามเพื่อข่มหรือปราบให้ผู้ตอบ อับอายบางคนถามเพื่อเทียบเคียงกับความเชื่อหรือหลักคำสอนในลัทธิศาสนาของตน พระองค์ตรัสว่า “การตอบปัญหาใดๆ ต้องดูลักษณะปัญหาและเลือกวิธีตอบให้ถูกต้องเหมาะสม” จึงทรงจำแนกวิธีตอบปัญหาไว้ ๔ ประเภทคือ^{๑๑๒}

๓.๑) เอกังสพยากรณียปัญหา ปัญหาบางอย่างต้องตอบตรงไปตรงมา ตอบแบบตายตัวไม่มีเงื่อนไข เช่น ถามว่า จักขุเป็นอนิจจังหรือ พึงตอบไปที่เดียวว่า ถูกแล้ว

๓.๒) ปฏิจปฺกญาพยากรณียปัญหา ปัญหาที่พึงย้อนถามแล้วจึงแก้ เช่น โสตะก็เหมือนจักขุ พึงย้อนถามว่า ที่ถามหมายถึงแ่งไหน ถ้าบอกว่าในแ่งเป็นเครื่องมอง พึงตอบว่าไม่เหมือนกัน ถ้าถามว่า ในแ่งอนิจจัง จึงควรตอบรับว่า เหมือนกัน

๓.๓) วิภัชชพยากรณียปัญหา ปัญหาที่ต้องแยกคำตอบเป็นเรื่องๆ เป็นประเด็น เช่น พระพุทธองค์ทรงติเตียนตบะใช้หรือไม่ อย่ารีบตอบว่าใช่หรือไม่ใช่ เพราะมีส่วนผิด ต้องแยกตอบว่า พระพุทธองค์ทรงติเตียนตบะที่ทรมานตนเอง แต่ทรงสรรเสริญว่าความอดกลั้นเป็นยอดแห่งตบะเป็นต้น

๓.๔) ฐปณียปัญหา ปัญหาบางอย่างต้องตัดบทไปไม่ตอบหรือพึงยับยั้งเสีย เพราะถ้าตอบไปจะเป็นปัญหาที่ให้เกิดความทะเลาะ ตอบไปแล้วไม่ทำให้เกิดประโยชน์ เช่น ศาสตานั่นสอนอย่างนั้น อย่างนี้ อยากทราบว่าคำสอนของใครถูก คำสอนของใครผิด พระองค์มักจะตัดบทว่าเรื่องนั้นจงพักไว้ก่อน เราตถาคตจะแสดงธรรมให้ฟัง นี่คือวิธีพักปัญหาของพระองค์

๔. แบบวางกฎข้อบังคับ เมื่อเกิดเรื่องมีภิกษุกระทำ ความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเป็นครั้งแรก พระสงฆ์หรือประชาชนเล่าลือโพนทนาติเตียนกันอยู่ มีผู้นำความมาราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์ก็จะทรงเรียกประชุมสงฆ์ สอบถามพระภิกษุผู้กระทำ ความผิดเมื่อเจ้าตัวรับได้ความเป็นสัตย์จริงแล้ว ก็จะทรงดำหนิชี้แจงผลเสียหายที่เกิดแก่ส่วนรวม พรรณนาผลร้ายของความประพฤติไม่ดี และคุณประโยชน์ของความประพฤติที่ดีงาม แล้วทรงแสดงธรรมกถาที่สมควรเหมาะสมกับเรื่องนั้นจากนั้นจะตรัสให้สงฆ์ทราบว่าจะทรงบัญญัติสิกขาบท โดยทรงแถลงวัตถุประสงค์ในการบัญญัติให้ทราบ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนั้นๆ ไว้ โดยความเห็นชอบพร้อมกันของสงฆ์ ในท่ามกลางสงฆ์ และด้วยความรับทราบร่วมกันของสงฆ์^{๑๑๓}

^{๑๑๒}ที่. ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๙๑.

^{๑๑๓}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีในการสอน, หน้า ๕๑.

จึงอาจกล่าวได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงใช้คำถามเป็นเครื่องกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิด แสวงหาคำตอบหรือแก้ปัญหาของตนเอง นอกจากนี้ ยังทรงใช้คำถามเป็นเครื่องมือในการ เปลี่ยนความคิดของผู้ที่เข้าใจพระองค์และคำสอนของพระองค์ ไม่ถูกต้องด้วย ทั้งนี้ พระพุทธเจ้า ทรงคำนึงถึง พื้นฐานของผู้เรียนเป็นสำคัญ แล้วทรงเลือกใช้คำถามที่เหมาะสมกับผู้เรียน และ สรุบบทเรียนจากคำตอบของผู้เรียนนั่นเอง ต่อไปนี้ จะได้กล่าวถึง หลักการตั้งคำถาม พร้อมทั้ง ยกตัวอย่าง จากที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

๒.๔ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๒.๔.๑ ความเป็นมาของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมได้ดำเนินการโครงการพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียน มาตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๔๘-๒๕๕๐ โดยแรกเริ่มรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณให้ จำนวน ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท เพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายถวายพระสอนธรรมในโรงเรียนที่เข้าไป สอนในสถานศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษาทั้งส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ประมาณ ๖๐๐ รูป ภายหลังต่อมาจากการที่กระทรวงวัฒนธรรมได้ทำข้อตกลง ความร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการ และมีการประชุมร่วมกัน พบว่ากระทรวงศึกษาธิการมี ความต้องการพระสอน ฯ ไปสอนในโรงเรียนเฉพาะที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ไม่น้อยกว่า ๕๘,๐๗๓ รูป โดยเฉพาะโรงเรียนวิถิพุทธ ซึ่งมีอยู่จำนวน มากกว่า ๑๐,๐๐๐ แห่ง

ดังนั้น กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม จึงได้วิเคราะห์เหตุผลความจำเป็นและ บริบทที่เกี่ยวข้องทุกด้าน แล้วจึงได้มีแนวคิดที่จะขยายพระสอนฯให้เข้าไปสอนโรงเรียน เพื่อให้ สอดคล้องกับความต้องการของกระทรวงศึกษาธิการ ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ คือ ๑ ตำบล ต่อ ๑ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยจะขยายเพิ่มขึ้นอีก ๔,๐๐๐ รูปเป็นการนำร่อง จากนั้นได้ เสนอของบประมาณกลางจากรัฐบาลเพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายของพระสอน ฯ จำนวน ๔,๐๐๐ รูป रुपये ๒,๐๐๐ บาทต่อเดือน และเป็นค่าดำเนินการจัดทำหนังสือ อุปกรณ์เกี่ยวกับการเรียน การสอน การติดตามประเมินผลโครงการเพื่อให้สาธารณชนทั่วประเทศเห็นความสำคัญของ พระสงฆ์ โดยมุ่งเน้นประโยชน์ที่จะได้รับ คือ ผู้เรียนได้แก่ เด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา และ มีเป้าหมายเพิ่มจำนวนพระสอนฯให้มากขึ้นเป็น ๒๐,๐๐๐,๐๐๐ รูป เพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่ตาม เป้าหมาย

ในปีงบประมาณ ๒๕๕๑ กรมการศาสนาได้เปลี่ยนบทบาทการบริหารโครงการพระ สอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ดำเนินการมาแต่เดิมไปสนับสนุนกิจกรรมคุณธรรมอื่นๆ โดยได้โอน ภาระงานพร้อมงบประมาณให้กระทรวงศึกษาธิการรับดำเนินการ และได้มอบให้มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยรับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มาดำเนินการจัดเข้าใน

พันธกิจประเภทงานให้บริการวิชาการแก่ชุมชน โดยได้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๕ หน่วยงาน ดังนี้

๑. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีพระสงฆ์ที่มีความพร้อมและมีพระที่สอนอยู่ในสถานศึกษาต่าง ๆ อยู่แล้ว
๒. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีศึกษานิเทศก์และสถานศึกษา/โรงเรียนที่มีความต้องการพระสอนฯ
๓. กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม มีวัฒนธรรมจังหวัดซึ่งเป็นผู้ดูแลโครงการ ฯ มาแต่เริ่มแรก
๔. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีผู้อำนวยการพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นผู้ส่งเสริมพระสอนฯ ที่เข้าไปทำการสอนในโรงเรียน
๕. ภาคคณะสงฆ์ทั้ง ๑๘ ภาค มีเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัดซึ่งปกครองดูแลพระสอน ฯ ทั่วประเทศ

สรุปได้ว่า กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ได้ดำเนินการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มาตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๔๘-๒๕๕๐ โดยรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณให้เพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายถวายพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ภายหลังต่อมา กระทรวงวัฒนธรรมได้ทำข้อตกลงความร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการ และมีการประชุมร่วมกัน พบว่า กระทรวงศึกษาธิการมีความต้องการครูพระสอนศีลธรรมจำนวนมาก

๒.๔.๒ กระบวนการบริหารจัดการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อได้รับมอบโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนพร้อมทั้งงบประมาณมาแล้ว เพื่อให้การดำเนินงานโครงการครูพระสอนศีลธรรม มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์อันพึงประสงค์คือนักเรียนได้รับการปลูกฝังในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมจากพระสอนฯ โดยตรง และคุ้มค่ากับงบประมาณที่ได้รับ จึงได้เตรียมแผนปฏิบัติการรองรับการดำเนินการโครงการฯ อย่างเป็นระบบ และได้ดำเนินการประสานงานกับคณะสงฆ์สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยได้มีการประชาสัมพันธ์โครงการฯ และจัดอบรมถวายความรู้เพิ่มประสิทธิภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ เพื่อสร้างศักยภาพในการทำงานให้เป็นที่ยอมรับของสถานศึกษา และเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้นักเรียนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องพร้อมกับมีความประพฤติที่ดีงาม โดยได้จัดแผนการดำเนินการโครงการซึ่งมีกระบวนการบริหารโครงการดังนี้

๑. จัดประชุมคณะกรรมการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
๒. จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการ / อำนวยการโครงการพระสอนฯ ทั่วประเทศ
๓. การปฐมนิเทศพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ

๔. การสัมมนาเชิงปฏิบัติการเข้มข้นวิทยากรแกนนำโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๕. การอบรมพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๖. การจัดทำคู่มือ หนังสือการจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๕๔ และพัฒนาเว็บไซต์โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๗. การวิจัย

๘. การนิเทศ การติดตามประเมินผล

๙. การจัดถวายค่าตอบแทน

๑๐. การรับสมัคร / การคัดเลือกพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ

สืบเนื่องมาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้รับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมาบริหารต่อจากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม จึงได้มีประกาศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประกอบด้วย (๑) คณะกรรมการที่ปรึกษา (๒) คณะกรรมการอำนวยการ (๓) คณะกรรมการดำเนินงาน เพื่อกำหนดนโยบายและวางแผนงานโครงการ ฯ เพื่อให้การดำเนินงานโครงการ ฯ เป็นไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยและสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในรอบ ๑ ปี คณะกรรมการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้มีการประชุมกันอย่างต่อเนื่อง

พร้อมกันนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ ๒๔ ชุดโดยสัมพันธ์กับภาคสงฆ์ ประกอบด้วย ภาคกลาง ๒๓ จังหวัด ๖ ภาค มีคณะกรรมการอำนวยการดูแลชุดละ ๑ ภาค ในส่วนของวิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ ห้องเรียน และหน่วยวิทยบริการรวม ๑๘ แห่งมีคณะกรรมการอำนวยการดูแลในแต่ละพื้นที่ ลงนามอนุมัติโดยอธิการบดีเมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๑ ทั้งนี้ คณะกรรมการแต่ละชุดจะมีหน้าที่รับนโยบายแผนการดำเนินการจากคณะกรรมการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของส่วนกลางมาปฏิบัติพร้อมทั้งอำนวยการโครงการพระสอนฯ ในพื้นที่ที่ได้รับผิดชอบประจำหน่วยงานของตนเองเพื่อควบคุมดูแล ส่งเสริม การกิจของโครงการฯ ให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งคณะกรรมการโครงการฯ ในแต่ละพื้นที่ได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการพร้อมทั้งได้ประสานงานกับภาคสงฆ์และภาครัฐพร้อมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สรุปได้ว่า กระบวนการบริหารจัดการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สืบเนื่องมาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมาบริหารต่อจากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม จึงได้มีประกาศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประกอบด้วย

(๑) คณะกรรมการที่ปรึกษา

(๒) คณะกรรมการอำนวยการ

(๓) คณะกรรมการดำเนินงาน

เพื่อกำหนดนโยบายและวางแผนงานโครงการฯ เพื่อให้การดำเนินงานโครงการฯ เป็นไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยและสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในรอบ ๑ ปี คณะกรรมการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้มีการประชุมกันอย่างต่อเนื่อง

๒.๕ โรงเรียนในอำเภอสามพราณ

การสอนศีลธรรมในโรงเรียนในอำเภอสามพราณ อยู่ในสังกัดสำนักเขตพื้นที่ การศึกษานครปฐม เขต ๒ โดยมีจำนวนทั้งสิ้น ๒๖ แห่ง ดังนี้

ที่	ชื่อโรงเรียน	ตำบล	อำเภอ
๑	โรงเรียนบ้านเพลินวัฒนา	กระทุ่มล้ม	สามพราน
๒	โรงเรียนวัดปรีดาราม	คลองจินดา	สามพราน
๓	โรงเรียนปรีดารามวิทยาคม	คลองจินดา	สามพราน
๔	โรงเรียนบ้านคลองจินดา	คลองจินดา	สามพราน
๕	โรงเรียนวัดบางช้างเหนือ	คลองใหม่	สามพราน
๖	โรงเรียนวัดราษฎร์ศรัทธาราม	ตลาดจินดา	สามพราน
๗	โรงเรียนวัดจินดาราม	ตลาดจินดา	สามพราน
๘	โรงเรียนวัดทรงคะนอง	ทรงคะนอง	สามพราน
๙	โรงเรียน ภ.ป.ร.ราชวิทยาลัยฯ	ท่าตลาด	สามพราน
๑๐	โรงเรียนคลองบางกระทึก	บางกระทึก	สามพราน
๑๑	โรงเรียนวัดดอนหวาย	บางกระทึก	สามพราน
๑๒	โรงเรียนนาครประสิทธิ์	บางช้าง	สามพราน
๑๓	โรงเรียนวัดเชิงเลน	บางช้าง	สามพราน
๑๔	โรงเรียนวัดบางช้างใต้	บางช้าง	สามพราน
๑๕	โรงเรียนบ้านบางเตย	บางเตย	สามพราน
๑๖	โรงเรียนวัดเทียนดัด	บ้านใหม่	สามพราน
๑๗	โรงเรียนวัดเดชาอนุสรณ์	ยายชา	สามพราน
๑๘	โรงเรียนวัดสรรเพชญ์	ยายชา	สามพราน
๑๙	โรงเรียนสามพรานวิทยา	ยายชา	สามพราน
๒๐	โรงเรียนบ้านหอมเกร็ด	หอมเกร็ด	สามพราน

ที่	ชื่อโรงเรียน	ตำบล	อำเภอ
๒๑	โรงเรียนวัดหอมเกร็ด	หอมเกร็ด	สามพราน
๒๒	โรงเรียนบ้านคลองลัดอ้อมใหญ่	อ้อมใหญ่	สามพราน
๒๓	โรงเรียนวัดอ้อมใหญ่	อ้อมใหญ่	สามพราน
๒๔	โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา	ไร่ขิง	สามพราน
๒๕	โรงเรียนวัดไร่ขิง	ไร่ขิง	สามพราน
๒๖	โรงเรียนวัดท่าพูด	ไร่ขิง	สามพราน

โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกโรงเรียนที่เป็นสถานที่ศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

๑. โรงเรียนปรีดารามวิทยาคม มีจำนวนครูและนักเรียนทั้งสิ้น ๕๗๙ คน
 ๒. โรงเรียน ภ.ป.ร.ราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ มีจำนวนครูและนักเรียนทั้งสิ้น ๕๒๖ คน
 ๓. โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา มีจำนวนครูและนักเรียนทั้งสิ้น ๕๖๗ คน
 ๔. โรงเรียนสามพรานวิทยา มีจำนวนครูและนักเรียนทั้งสิ้น ๖๒๑ คน
 ๕. โรงเรียนวัดท่าพูด มีจำนวนครูและนักเรียนทั้งสิ้น ๓๒๒ คน
- รวมแล้วมีจำนวนประชากรครูและนักเรียนทั้งสิ้น ๒,๖๑๕ คน^{๑๑๔}

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็น

จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้ค้นคว้าเกี่ยวกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นไว้ดังนี้

พระครูธรรมธรรสายัณห์ □ จิตปัญญ □ (คงวิฒนะ) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัย

^{๑๑๔} สถิติจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต ๒ พ.ศ.๒๕๕๓

พบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๕ และเมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุดในด้านคุณธรรมและจริยธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๔ ส่วนด้านความสามารถในการสอน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๗

สำหรับนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๒ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษา อยู่ในระดับมากทั้งด้านคุณธรรมและจริยธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๙ และด้านความสามารถในการสอน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๕

ครูและนักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ครูและนักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษา ในด้านคุณธรรมและจริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และด้านความสามารถในการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ นอกจากนี้ในด้านความสามารถในการสอน เมื่อพิจารณาเป็นด้านย่อย พบว่า ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นแตกต่างกันในด้านการเตรียมการสอน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และด้านการดำเนินการสอน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน^{๑๑๕}

พระครูหนทคุณพิพัฒน์ (ประเสริฐ อมโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของภิกษุสามเณรต่อการบริหารวัดใน อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ คือ วัตถุประสงค์ เพื่อ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารวัด (๒) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรต่อการบริหารวัดในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และ (๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและแนวทางของการบริหารวัดในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุคิดเป็นร้อยละ ๗๗.๖๐ มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๔๐ มีพรรษาระหว่าง ๕-๑๐ พรรษา คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๔๐ มีวุฒิการศึกษาทางธรรมชั้นเอก คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๒๐ ไม่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๐๐ และมีวุฒิการศึกษาสามัญต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๐๐

^{๑๑๕} พระครูธรรมธะสาธิต ☐ ฐิตปุณโ ☐ (คงวัฒน์), ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓) หน้า ๙๘ – ๑๐๑.

ความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรต่อการบริหารวัดในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เพื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการสาธารณูปการ และด้านการปกครอง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ส่วนด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

แนวทางของการบริหารวัดในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี คือเสนอผู้บริหาร คณะสงฆ์ พระสังฆาธิการ พระสงฆ์ รวมทั้งส่วนงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการจัดฝึกอบรมภารกิจทั้ง ๖ ด้าน เพื่อที่จะทำให้พระสงฆ์ได้มีทักษะและมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการบริหารงานของกิจการคณะสงฆ์ ทั้ง ๖ ด้าน ทำให้การบริหารงานในทุกภาระงานที่พระสงฆ์มีส่วนเกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๑๖}

พระครูใบฎีกาสุนันท์ สุวิชาโน (สอนเล็ก) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการการศึกษาตามแนววิถีพุทธ : กรณีศึกษาโรงเรียนวัดชมนิมิตร อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ (๑) ศึกษาความคิดเห็นของครูและผู้บริหารโรงเรียนที่มีต่อการบริหารจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนวัดชมนิมิตร และ (๒) เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและผู้บริหารที่มีต่อการบริหารจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนวัดชมนิมิตร ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย เป็นผู้ปกครอง มีอายุระหว่าง ๓๖-๔๕ ปี มีการศึกษาระดับปริญญาตรี มีอาชีพเป็นข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ มีรายได้ต่อเดือนระหว่าง ๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท และระดับชั้นที่บุตรหลานเรียนคือระดับประถมศึกษาปีที่ ๖

ความคิดเห็นของครูและผู้บริหารโรงเรียนที่มีต่อการบริหารจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนวัดชมนิมิตร คือ ด้านวิชาการ ด้านบุคลากร ด้านกิจการนักเรียน ด้านธุรการ การเงิน และพัสดุ ด้านอาคารสถานที่ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และด้านจริยธรรมคุณธรรม พบว่า ครูและผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนวัดชมนิมิตร โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน^{๑๑๗}

^{๑๑๖} พระครูนนทคุณพิพัฒน์ (ประเสริฐ อมโร), ความคิดเห็นของภิกษุสามเณรต่อการบริหารวัดใน อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓) หน้า ๑๓๔ – ๑๓๘.

^{๑๑๗} พระครูใบฎีกาสุนันท์ สุวิชาโน (สอนเล็ก), ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการการศึกษาตามแนววิถีพุทธ : กรณีศึกษาโรงเรียนวัดชมนิมิตร อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓) หน้า (๑) – (๒).

พระครูประยุตปญญากร (กวีวิโส) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของ พุทธศาสนิกชนต่อการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร โดยมี วัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ ๑) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการจัดการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของ พุทธศาสนิกชนต่อการจัดการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร และ ๓) เพื่อศึกษา ปัญหา และข้อเสนอแนะของพุทธศาสนิกชนต่อการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย พบว่า พุทธศาสนิกชน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง $\bar{X} = 3$ และเมื่อ (๔๑. พิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พุทธศาสนิกชนมีความคิดเห็นต่อการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับมากในข้อมีการสนับสนุนและให้การช่วยเหลือในการ พัฒนาสถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน ข้อเสนอแนะให้มีการสอนธรรมศึกษา แก่เยาวชนและ บุคคลทั่วไป และข้อมีการจัดสร้างห้องสมุดภายในวัดเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ศึกษาหา ความรู้ ส่วนข้ออื่นๆ พุทธศาสนิกชนมีความคิดเห็นต่อการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ในเขต ปทุมวัน กรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับปานกลาง

การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร พบว่า พุทธศาสนิกชน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน ที่ตั้งไว้

ผลการศึกษาปัญหา และข้อเสนอแนะของพุทธศาสนิกชนต่อการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ปัญหาในการจัดการสงเคราะห์ได้แก่ ปัญหาเรื่อง การขาดแคลนบุคลากร ปัญหาด้านการจัดทุนการศึกษาที่ยังไม่ทั่วถึง ปัญหาด้านสถานที่ในการ จัดการศึกษาสงเคราะห์ ปัญหาด้านความร่วมมือระหว่างพระสังฆาธิการและหน่วยงานของ ภาครัฐ ปัญหาด้านงบประมาณ เป็นต้น ข้อเสนอแนะ ควรเพิ่มบุคลากรให้เพียงพอ ควรมีการ จัดหาทุนสนับสนุนด้านการศึกษาให้ทั่วถึง จัดหาสถานที่เพื่อใช้ในการจัดการศึกษาสงเคราะห์ ควรมีการทำความร่วมมือระหว่างพระสังฆาธิการและหน่วยงานภาครัฐในการจัดการศึกษาสงเคราะห์^{๑๑๘}

พระครูปลัดประเมิน เขมมนโท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของ พุทธศาสนิกชนต่อการรักษาอุโบสถศีล ในเขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ คือ ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการรักษาอุโบสถศีล ในเขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร

^{๑๑๘} พระครูประยุตปญญากร (กวีวิโส), ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓) หน้า ก – ข.

พบว่าพุทธศาสนิกชนผู้เข้ารักษาอุโบสถศีลมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการรักษาอุโบสถศีล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านความศรัทธา มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านสังคม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านอื่นๆ ที่เหลืออยู่ในระดับมาก

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการรักษาอุโบสถศีล ในเขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า พุทธศาสนิกชนกลุ่มตัวอย่าง ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ สถานภาพสมรส ต่างกัน มีความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการรักษาอุโบสถศีล ในเขตจอมทอง แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย ส่วนพุทธศาสนิกชนมีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

ปัญหาอุปสรรค ในการเข้ารักษาอุโบสถศีลของพุทธศาสนิกชนในครั้งนี้ ได้แก่ ระยะการเดินทางเนื่องจากวัดอยู่ห่างไกลบ้านที่อยู่อาศัย สภาพร่างกายไม่เอื้ออำนวยต่อการเข้ารักษาอุโบสถศีล การประสานงานหรือประชาสัมพันธ์ของวัด ยังไม่ดีเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะ ควรใช้เทคนิคทางเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการสอนระยะไกลให้เกิดศรัทธา การเทศน์ บรรยายธรรม ทั้งในวัดและนอกวัดอย่างเหมาะสมเพื่อสร้างศรัทธา และมีการประสานงานหรือประชาสัมพันธ์ให้ได้ทราบทุกครั้ง^{๑๑๙}

พระครูไพศาลพัฒนคุณ (สมพร จิตปัญญ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารงานเทศบาลเมืองตามหลักการบริหารนิยธรรม : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองคูคต จังหวัดปทุมธานี โดยมีวัตถุประสงค์ คือ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานเทศบาล (๒) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารงานเทศบาลเมืองคูคต จังหวัดปทุมธานี ตามหลักการบริหารนิยธรรม และ (๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการบริหารงานเทศบาลเมืองคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า เทศบาลเป็นรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่น การปกครองรูปแบบเทศบาลเป็นการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่น ดำเนินการปกครองตนเอง ตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเกิดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วิวัฒนาการรูปแบบการปกครองท้องถิ่นจนถึงปัจจุบัน มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้ยกเลิกการปกครองท้องถิ่นรูปแบบสุขาภิบาลจนหมดสิ้น ตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ. ๒๕๔๒ ทำให้มีเทศบาลในปัจจุบันทั้งสิ้น ๑,๒๗๖ แห่งเป็นเทศบาลนคร ๒๓ แห่ง เทศบาลเมือง ๑๒๙ แห่ง และเทศบาลตำบล ๑,๑๒๔ แห่ง เทศบาลเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่

^{๑๑๙} พระครูปลัดประเมิน เขมมนโท, ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการรักษาอุโบสถศีล ในเขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า (๑) – (๒).

ประสบความสำเร็จต่อการให้บริการสาธารณะเพื่อแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างดีที่สุด และเพื่อตระหนักถึงบทบาท กระทรวงมหาดไทยจึงกำหนดให้วันที่ ๒๔ เมษายนของทุกปี เป็นวันเทศบาล ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ เป็นต้นมา วันเทศบาลจึงมีความหมายต่อคนเทศบาลที่จะพัฒนาคน พัฒนางานอย่างมุ่งมั่น เคียงข้างการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้บรรลุปรัชญาของเทศบาล คือเป็นของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน

ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานเทศบาลเมืองคูคตตามหลักการบริหารนิยม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๖$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ทั้ง ๗ ด้าน คือ ด้านการหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ ด้านการพร้อมเพรียงกันประชุม ด้านการเคารพข้อบัญญัติระเบียบ กฎเกณฑ์ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านการแสดงความเคารพต่อผู้บังคับบัญชา ด้านการปฏิบัติหน้าที่ตามทำนองคลองธรรม ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ ด้านการพัฒนาและส่งเสริมความสัมพันธ์กับชุมชน พบว่าอยู่ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน

ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารงานเทศบาลตามอธิปไตยของเทศบาลเมืองคูคตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี พบว่า มีการช่วยเหลือผู้เฒ่าอยู่บ้าง แต่ค่อนข้างน้อย การแสดงความเคารพซึ่งกันและกัน มีเฉพาะภายในเทศบาลเท่านั้น เจ้าหน้าที่บางคนแสดงพฤติกรรมไม่เหมาะสม เมื่อประชาชนมีความเดือดร้อน ไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือเท่าที่ควร การทักทายนด้วยน้ำเสียงที่ไม่จริงจัง การให้ข้อมูล บางครั้งไม่ชัดเจนและไม่สุภาพ บางครั้งประชาชนไม่เข้าใจในข้อมูลข่าวสาร มีการถามซ้ำให้เกิดความไม่พอใจ ยังมีการมองผู้อื่นในแง่ลบอยู่บ้าง เจ้าหน้าที่บางคนยังไม่พร้อมที่จะให้บริการประชาชนอยู่เสมอ เจ้าหน้าที่บางคนให้บริการแก่ประชาชนไม่เสมอภาคกัน การเอาใจใส่ในการบริการแก่ประชาชนยังไม่ดีเท่าที่ควร บางครั้งมีความเห็นแก่ลาภสักการะ เจ้าหน้าที่บางคนมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม บางครั้งการให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมยังขาดความพร้อมเพรียง บางครั้งประชาชนก็ไม่มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นในการร่วมกิจกรรม^{๑๒๐}

พระครูศรีนันทวัฒน์ (นันทา นนฺทปญฺโ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นสังกัดเทศบาลนครนนทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์คือ วัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัด

^{๑๒๐} พระครูไพศาลวัฒนคุณ (สมพร ฐิตปญฺโ), ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารงานเทศบาลเมืองตามหลักการบริหารนิยม : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองคูคต จังหวัดปทุมธานี, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า (๑) – (๒).

เทศบาลนครนนทบุรี ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดเทศบาลนครนนทบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดเทศบาลนครนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดเทศบาลนครนนทบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖ นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนและเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ๓๒. การสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดเทศบาลนครนนทบุรี อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านการทำแผนการสอนเท่ากับ ๔.๔๐ ด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้เท่ากับ ๔.๓๕ ด้านการวัดผลและประเมินผลเท่ากับ ๔.๓๒ ด้านการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการสอนเท่ากับ ๔.๒๙ และด้านหลักสูตรเท่ากับ ๔.๒๕

การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดเทศบาลนครนนทบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า นักเรียนที่สังกัดโรงเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนนักเรียนที่มีเพศ และระดับชั้นที่กำลังศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๓๒}

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท

ผู้วิจัยได้ค้นคว้างานวิจัยเกี่ยวกับบทบาท โดยได้นำมาประกอบในส่วนนี้โดยมีจัดเรียงไว้ดังต่อไปนี้

นพรัตน์ สุวรรณผ่อง มุ่งศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่องานสังคมสงเคราะห์จิตเวช โดยพิจารณาบทบาทในการให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาทางด้านจิตใจ บทบาทในการรุดนำมนต์ให้วัดอุโมงค์อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับขวัญและกำลังใจ บทบาทในการสอนวิปัสสนากรรมฐานเพื่อความสงบสุขทางด้านจิตใจบทบาทในการให้อยู่ที่อยู่อาศัยแก่คนที่ไร้ที่พึ่งและผู้เจ็บป่วยและบทบาทในการส่งเสริมจริยธรรมและการพัฒนาทางด้านจิตใจ ผลการวิจัย พบว่าพระสงฆ์มีบทบาทในการให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาทางด้านจิตใจและด้านการส่งเสริมจริยธรรมกับการพัฒนาทางด้านจิตใจเป็นส่วนใหญ่ บทบาทด้านอื่นนั้นมีน้อย สิ่งที่เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงานของพระสงฆ์มากที่สุดในการช่วยเหลือประชาชนก็คือการขาดแคลนทุนทรัพย์

^{๓๒} พระครูศรีนันทวัฒน์ (นันทา นนทบุรี), ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดเทศบาลนครนนทบุรี, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

นอกจากนี้ ยังพบว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่คิดว่ามีความสามารถ มีความพร้อมเหมาะสมที่จะช่วยเหลือประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ว่าจะเป็นในระดับบุคคล กลุ่ม หรือชุมชนก็ตาม^{๑๒๒}

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปัญญา ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” จากผลการวิจัยพบว่าการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย ถึงจะมีการปฏิบัติมากก็จริง แต่บางวัดโดยเฉพาะเจ้าอาวาสยังไม่ค่อยเคร่งครัดเท่าที่ควร ทั้งนี้ควรจะกำหนดเป็นตารางการทำวัตรไว้อย่างชัดเจน และถ้าพระรูปใดไม่ลงมาทำวัตรก็ควรจะมีบทกำหนดลงโทษไว้อย่างชัดเจน นอกจากพระรูปนั้นติดภารกิจจำเป็น เช่น สอนหนังสือในโรงเรียน^{๑๒๓}

พระธนดล นาคพิพัฒน์ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งผลการวิจัย สรุปว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับ มาก ส่วนด้านศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษาวุฒิ การศึกษาทางสามัญ การศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ควรมีการปกครองพระภิกษุ สามเณร ให้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด มีกองทุนส่งเสริมด้านการศึกษาแก่

^{๑๒๒} นวรัตน์ สุวรรณผ่อง, “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ไทยกับงานสังคมสงเคราะห์จิตเวช : ศึกษากรณีวัดที่มีสำนักสมถวิปัสสนากรรมฐานเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔).

^{๑๒๓} พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปัญญา, “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๔.

พระภิกษุ สามเณร ให้พระภิกษุ สามเณร เอาใจใส่ต่อกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา ให้พระภิกษุ สามเณร ดำเนินกิจกรรมบางอย่างภายในวัดอย่างมีระเบียบ^{๑๒๔}

พินิจ ลาภานานนท์ ได้วิจัยเรื่องบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบทว่า ในปัจจุบัน แม้บทบาทของวัด และพระสงฆ์ต่อชุมชนจะสูญหายไปมากตามสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม แต่สำหรับในชนบทบางแห่ง พระสงฆ์ยังสามารถดำรงสถานภาพความเป็นผู้นำชุมชน แต่บทบาทที่มีต่อชุมชนอาจจะมีลักษณะที่ผิดเพี้ยนไปจากเดิม ทว่าบทบาทที่มีประโยชน์มากต่อชุมชนชนบท คือ บทบาทในด้านการพัฒนาชนบท ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในชุมชนชนบทบางแห่ง เมื่อมีงานพัฒนาเข้าไปถึงชุมชน พระสงฆ์ในชุมชนจะเข้าไปร่วมงาน อาจจะเป็นผู้นำในการเสนอความคิดริเริ่ม เป็นศูนย์รวมเรียกความร่วมมือจากประชาชนในกิจกรรมพัฒนาเหล่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่ที่พบเห็นมักจะเป็นโครงการพัฒนาในการสร้างสาธารณะ และสิ่งสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น บ่อน้ำ สะพาน ทำนบ ถนน ศาลา หรือห้องประชุม เป็นต้น เป็นการแสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์เองก็ได้ตื่นตัวในบทบาทด้านการพัฒนาชนบทอยู่บ้างแล้ว ถึงแม้จะเป็นเพียงจำนวนน้อยก็ตาม^{๑๒๕}

พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม ได้วิจัยเรื่องบทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ท่านมีบทบาทในการเผยแผ่ในลักษณะการให้คำแนะนำให้ คำปรึกษา สนทนา ตอบปัญหาข้อข้องใจและแสดงธรรม โดยที่ท่านได้รับฟังจากพระพุทธเจ้า แล้วนำไปถ่ายทอดหรือเผยแผ่แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการที่ ต่าง ๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายข้อความ เปรียบเทียบ และถามตอบ เป็นต้น จนเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใส และยอมรับนับถือพระรัตนตรัยกันอย่างแพร่หลาย แต่ก็มีบางส่วนที่มีได้หันมานับถือพระรัตนตรัย เพราะยังยึดติดอยู่กับลัทธิดั้งเดิม ถึงกระนั้นก็ยังมีความเคารพนับถือในตัวท่านเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งก็เท่ากับว่า ท่านได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่าง ๆ นับว่าเป็นตัวแทนแห่งการประกอบศาสนกิจดำเนินชีวิต และเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี^{๑๒๖}

อภัยพร พงษ์โสภณ ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลุกจิตสำนึกประชาชน เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ศึกษากรณี พระสังฆาธิการ

^{๑๒๔} พระชนดล นาคพิพัฒน์, การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๑๒๕} พินิจ ลาภานานนท์, รายงานการวิจัยบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๕.

^{๑๒๖} พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม, “บทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗).

ระดับเจ้าอาวาส จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการเปิดรับข่าวสารทางสื่อสารมวลชนของพระสงฆ์ และการนำข่าวสารที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ การเลือกใช้วิธีการสื่อสารของพระสงฆ์ในการชี้แนะ และปลูกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะประชากรของพระสงฆ์ ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะประชากรของพระสงฆ์ซึ่งได้แก่ อายุ พรรษา การศึกษาทางโลก และการศึกษาทางธรรม กับการชี้แนะ และปลูกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส ซึ่งจำพรรษาอยู่ในวัดที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน ๒๘๐ รูป ศึกษาประชากรทั้งหมด พบว่า ประชากรพระสงฆ์ติดตามข่าวสารต่างๆ จากหนังสือพิมพ์และวิทยุกระจายเสียงมากที่สุด ประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่ อ่านหนังสือพิมพ์ทุกวัน และเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมทางหนังสือพิมพ์มากที่สุด ในกรณีข่าวสารจากแหล่งสื่อสารมวลชนไม่สอดคล้องกัน พระสงฆ์ส่วนใหญ่จะตกลงใจเชื่อข่าวสารจากหนังสือพิมพ์มากที่สุด และประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่ นำข่าวสารที่ได้จากการอ่าน รับฟังหรือรับชม จากสื่อมวลชนต่างๆ ไปใช้ประโยชน์ในการชี้แนะอบรมสั่งสอนให้ประชาชนในชุมชน^{๑๒๗}

พระมหากษัตริยา นันทเพชร ได้วิจัยเรื่อง ทศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคมโดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ประการแรก เพื่อศึกษาทัศนคติของพระสงฆ์ของพระสงฆ์ผู้ได้รับการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ที่มีต่อบทบาทการพัฒนาสังคม ประการที่สอง เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อทัศนคติของพระสงฆ์ที่ได้รับการศึกษาในระดับปริญญาตรี ประการที่สาม เพื่อศึกษาบทบาทในการพัฒนาสังคมด้านต่างๆ ของพระสงฆ์ในการศึกษาในระดับปริญญาตรีในปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต การเก็บข้อมูลแบบสอบถามโดยใช้วิธีเก็บข้อมูลแบบบังเอิญ จากกลุ่มพระสงฆ์ที่เรียนบาลีเปรียญธรรมเก้าประโยคในโรงเรียนปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ส่วนกลาง วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร และพระนักศึกษาระดับปีที่ ๔ ของมหาลัษณสงฆ์ ๒ แห่งในกรุงเทพมหานคร คือ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย วัดบวรนิเวศ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ จำนวนตัวอย่าง ๑๘๕ ตัวอย่าง และนำข้อมูลวิเคราะห์โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต และค่า F-test จากผลการวิจัย พบว่า พระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกในมหามกุฏราชวิทยาลัยต่างกัน มีทัศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทาง

^{๑๒๗} ธีรพร พงษ์โสภณ, บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลูกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น (ศึกษารณิ พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสจังหวัดกาญจนบุรี), วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิตมหาบัณฑิต (สื่อสารมวลชน), (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙).

สถิติ คือ พระสงฆ์ที่เรียนเอกสังคัมภีรามีทัศนคติเห็นด้วยกับบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม สูงกว่าพระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกภาษาอังกฤษ วิชาเอกศาสนาปรัชญา และวิชาเอก บาลี-สันสกฤต และมีแนวโน้มว่าปัจจัยอื่นๆ เช่น พรรษา สถาบันการศึกษา จำนวนครั้งในการติดตามสื่อโทรทัศน์จะส่งผลให้พระสงฆ์มีทัศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมบางด้านแตกต่างกันด้วย^{๑๒๘}

เริงฤทธิ์ พลนามอินทร์ ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาในจังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ในจังหวัดอุดรธานีมีบทบาทในการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาทั้ง ๓ ด้าน ดังนี้

๑. การพัฒนาด้านวัตถุ พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีบทบาทในการพัฒนาภายในบริเวณวัดเป็นสำคัญ ได้แก่ จัดสร้างห้องน้ำ ห้องส้วม และถังเก็บน้ำฝน เพื่อการจัดการด้านโภชนาการ และสุขภาพอนามัย จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม เพื่อให้การศึกษาแก่บุคคลทุกวัยทุกระดับ การอนุรักษ์ป่าไม้ รวมทั้งการรักษาสภาพแวดล้อมภายในวัด และสร้างศาลาการเปรียญเพื่อสาธารณูปการ ส่วนนอกวัดได้บริจาคเงินเป็นกองทุนการศึกษา หรือสมทบทุนอาหารกลางวัน และสนับสนุนการก่อสร้างศาลาประชาคมในตำบลและหมู่บ้าน

๒. การพัฒนาด้านจิตใจ พระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้อบรมประชาชนในการสวดมนต์รักษาศีลพองๆ กับการแสดงพระธรรมเทศนาในวันพระ อบรมโดยใช้คำคม อุทาหรณ์ และสุภาษิต ประกอบตามโอกาสอันควร จากกลุ่มคนส่วนน้อยไปสู่กลุ่มคนส่วนใหญ่ รวมทั้งแนะนำและชักชวนให้ลด ละ เลิกอบายมุขอีกด้วย

๓. การพัฒนาด้านสังคม พระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้ช่วยกระตุ้นจิตใจประชาชนให้กระทำความดี ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความบริสุทธิ์ ยุติธรรม ร่วมประชุมและให้ข้อเสนอแนะการทำงานแก่คณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อสร้างความสามัคคีและความสงบสุขในชุมชน^{๑๒๙}

พระครูใบฎีกาสุชาติ □ฐิตวโร (พิศาลพันธ์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนมอญ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนชาวมอญ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และเพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางในการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนชาวมอญ ผลการวิจัยพบว่า พระภิกษุสงฆ์ผู้ออกเผยแผ่ธรรม ต้องพึงพาอาศัยบุคคลภายนอกที่เป็นคฤหัสถ์เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุน

^{๑๒๘} พระมหาภุชญา นันทเพชร, ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐).

^{๑๒๙} เริงฤทธิ์ พลนามอินทร์, บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาในจังหวัดอุดรธานี, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาไทยคดีศึกษา, (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐).

หรือที่เรียกว่า อุบาสก อุบาสิกา คือผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นกลุ่มคนที่สำคัญต่อพระพุทธศาสนาสืบเรื่อยมา โดยใช้หลักการในการเผยแผ่นั้นมี ๓ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระที่เผยแผ่ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้ฟังเทศนา และส่วนที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติของผู้แสดงธรรมโดยตรง ซึ่งวิธีการเผยแผ่มีการสอนในหลายรูปแบบ ได้จำแนกวิธีการสอนไว้ ๔ ประเภท คือ การสอนแบบสากัจฉา (แบบสนทนา) การสอนแบบบรรยาย การสอนแบบตอบปัญหา และแบบวางกฎข้อบังคับ ซึ่งการปกครองคณะสงฆ์มีแบบแผนวางไว้เป็นแนวปฏิบัติ ๒ ส่วน คือ ส่วนหลักกำหนดเขตปกครอง และส่วนย่อย เป็นการกำหนดหน้าที่ คุณลักษณะพิเศษ หรือสำนวนลีลาที่ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พอสรุปได้ดังนี้ (๑) เสียงดัง ฟังชัด (๒) มีเนื้อหาเป็นลำดับขั้นตอน นำเสนออย่างมีเหตุมีผล (๓) เนื้อหานำเสนอใกล้ตัว สามารถนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน (๔) เนื้อหาธรรมะมีชีวิตชีวา มองเห็นด้วยภาพด้วยการยกตัวอย่างอุทาหรณ์ (๕) เนื้อหามุ่งชี้แจงความรู้ใหม่ ชวนให้ขบคิดอยู่เสมอ (๖) มีการพัฒนาเนื้อหาไปตามลำดับ (๗) มีเนื้อหาเหมาะสมกับยุคสมัย (๘) ใช้ภาษาธรรมดาในการนำเสนอที่เข้าใจง่าย (๑๐) มีความสอดคล้องกับพุทธวิธีในการสื่อสาร (๑๑) มีความสอดคล้องกับหลักนิเทศศาสตร์

บทบาทของพระสงฆ์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนชาวมอญ โดยเผยแผ่ผ่านกิจการคณะสงฆ์ ๖ ด้าน บทบาทด้านการเผยแผ่ วิธีการเผยแผ่ที่นำมาใช้เพื่อการเผยแผ่ ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาธรรม บรรยายธรรม สัมโมทนิยกลา การให้อโวาท เอกสาร หนังสือ เทปธรรม และคิดคำคมตามต้นไม้ โดยแบ่งการเผยแผ่ ๒ ด้าน คือ การเผยแผ่ในวัด โดยใช้ประเพณีเป็นสื่อกลาง และการเผยแผ่นอกวัด ส่งเสริมให้พระภิกษุสงฆ์ให้ไปบรรยายธรรมตามสถานที่ต่าง ๆ

รูปแบบการนำเสนอโดยการใช้สื่อในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนชาวมอญ คือการใช้สื่อในการเผยแผ่ ๓ วิธีการคือ การใช้สื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การใช้สื่อมวลชนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในรูปแบบการใช้สื่อมวลชน ได้แก่ สื่อวิทยุโทรทัศน์ สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือคู่มือประกอบภาพ หนังสือสวดมนต์ การใช้สื่อเฉพาะกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นสื่อที่ช่วยวางรากฐานทางศีลธรรมได้เป็นอย่างดี แยกประเภทได้แก่ การสร้างวัดถ้ำมงคล บทความ แถบบันทึกเสียง

แนวทางในการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนมอญ แยกออกเป็นแนวทางได้สองแนวทางด้วยกัน คือ แนวทางการเผยแผ่ในเชิงรุก และแนวทางการเผยแผ่ในเชิงรับ^{๑๓๐}

^{๑๓๐} พระครูใบฎีกาสุชาติ ฐิตวโร (พิศาลพันธุ์), บทบาทของพระสงฆ์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนมอญ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓) หน้า ก - ค.

พระครูปลัดทะเล มหณฺณโว (ทั้งมอบหมาย) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระวินยาศิการตามทัศนะของพระสงฆ์ในเขตพญาไท กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาบทบาทของพระวินยาศิการตามทัศนะของพระสงฆ์ในเขตพญาไท กรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาบทบาทของพระวินยาศิการตามทัศนะของพระสงฆ์ในเขตพญาไท กรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และเพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานของพระวินยาศิการในเขตพญาไท กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นพระภิกษุจำนวน ๓๐๙ รูป พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ ๒๙.๑๓ มีอายุอยู่ในช่วง ๒๖ – ๓๕ ร้อยละ ๓๙.๔๘ มีจำนวนพรรษาน้อยกว่า ๕ พรรษา ร้อยละ ๖๔.๗๒ มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ ๕๑.๔๖ มีวุฒิการศึกษาทางธรรมระดับนักธรรมเอก ร้อยละ ๖๓.๑๑ ไม่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ร้อยละ ๙๔.๑๗ เป็นพระลูกวัด โดยมีทัศนะเกี่ยวกับบทบาทของพระวินยาศิการในเขตพญาไท กรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก) $\bar{X} = ๓.๖๕$ อันดับแรกได้แก่ ด้านกระบวนการทางยุติธรรม (กฎหมาย) ($\bar{X} = ๓.๘๑$) รองลงมาด้านภาวะผู้นำและด้านการประสานงานการมีส่วนร่วม ($\bar{X} = ๓.๖๔$) และสุดท้ายด้านหน้าที่ ($\bar{X} = ๓.๔๙$) ปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ของพระวินยาศิการ ส่วนใหญ่ขาดความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่ พระวินยาศิการบางรูป ไม่เข้าใจบทบาทตัวเอง และไม่มีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ ตลอดถึงจำนวนในการปฏิบัติหน้าที่ของพระวินยาศิการยังไม่เพียงพอต่อการงาน ส่วนข้อเสนอแนะในบทบาท คือ พระวินยาศิการต้องเข้มแข็ง ตั้งใจทำงานให้สมกับคำว่าผู้นำ มีความรับผิดชอบเอาใจใส่ต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ควรเลือกผู้ที่ชอบ และรักพร้อมทั้งเต็มใจที่จะเป็นพระวินยาศิการ พระวินยาศิการต้องมีจิตสำนึกต่อหน้าที่เสมอ ควรให้ผู้ที่จะเป็นพระวินยาศิการที่จะได้รับการแต่งตั้งให้เข้าใจบทบาทความเป็นผู้นำที่จะต้องทำ และพร้อมที่จะทำงานด้วยความเต็มใจ^{๓๓๑}

พระครูปลัดสมชาย อภิวัฒน์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานการศึกษา จังหวัดจันทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ คือ (๑) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับงานการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย (๒) ศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานการศึกษาในจังหวัดจันทบุรี และ (๓) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารงานการศึกษาในจังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า การศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษา พระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรมบาลี แผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมพระภิกษุสงฆ์ สามเณรศึกษาพระปริยัติธรรมทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัยในปัจจุบันการศึกษาของภิกษุสงฆ์แบ่งออกเป็น ๕ ประเภท คือ ๑) การศึกษาพระปริยัติธรรม

^{๓๓๑}พระครูปลัดทะเล มหณฺณโว (ทั้งมอบหมาย), บทบาทของพระวินยาศิการตามทัศนะของพระสงฆ์ในเขตพญาไท กรุงเทพมหานคร, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓) หน้า ก – ข.

แผนกธรรม ๒) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ๓) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ๔) การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ๕) การศึกษาวิปัสสนาธุระ

บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานการศึกษา จังหวัดจันทบุรี โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๓๔) และเมื่อจำแนกเป็นแต่ละรายการแล้ว พบว่า รายการที่ว่ามีการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมในวัด, ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณร ได้ศึกษาพระปริยัติธรรม ณ สำนักเรียนอื่นถ้าที่วัดไม่ได้จัดการศึกษา, มีการควบคุมเร่งรัดให้มีการเรียนการสอนนักธรรม ในหลักสูตรนักธรรมตามคำสั่งของมหาเถรสมาคม และมีการยกย่องและเชิดชูเกียรติแก่ผู้สอบนักธรรมได้ในแต่ละชั้น มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๗๗, ๓.๖๖, ๓.๙๔ และ ๓.๕๑ ตามลำดับ) ส่วนรายการอื่นๆ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

ส่วนปัญหา และอุปสรรค พบว่า ไม่มีงบประมาณสนับสนุนในการศึกษาจากทางภาครัฐไม่เพียงพอ และขาดแหล่งความรู้ข้อมูลข่าวสารด้านเทคโนโลยีภายในวัด

ข้อเสนอแนะควรดำเนินการดังนี้ ควรสนับสนุนให้วัดจัดการเรียนการสอนบาลี และนักธรรมอย่างเป็นระบบ ควรส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนและนักเรียนเรียนธรรมศึกษาอย่างทั่วถึง และองค์กรภาครัฐและเอกชนและควรเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนด้านทุนทรัพย์ในการเรียนการสอนธรรมและบาลี^{๑๓๒}

พระครูวิสุทธินนทคุณ (ทวี สุทฺธวโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของวัดที่พึงประสงค์ตามความคิดเห็นของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดในอำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ คือ วัดวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดความหมายและบทบาทของวัด ๒) เพื่อศึกษาบทบาทของวัดที่พึงประสงค์ตามความคิดเห็นของประชาชนในอำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางการแก้ไข เกี่ยวกับบทบาทของวัดที่พึงประสงค์ตามความคิดเห็นของประชาชนในอำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของวัดที่พึงประสงค์ตามความคิดเห็นของประชาชนในอำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดที่พึงประสงค์ในเขตอำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓๐ พิจารณาเป็นรายและเมื่อ ๓๒. ด้าน พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดที่พึงประสงค์ในเขตอำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านย่อย พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓๑ จัดเมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้านย่อย พบว่า ด้านกา ๓๑.

^{๑๓๒} พระครูปลัดสมชาย อภิวัฒน์, บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานการศึกษา จังหวัดจันทบุรี, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า (๑) – (๒).

การศึกษาภายในวัดแก่งพระภิกษุ สามเณร เท่ากับ ๓ด้านการอบรมศีลธรรมแก่ประชาชน ๖๑. ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ส่วน ๖๑.๓และด้านการให้คำแนะนำปรึกษา ๗๒.๓ ด้านอื่นๆ ที่เหลือ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

ปัญหาเกี่ยวกับบทบาทของวัดที่พึงประสงค์ในเขตอำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี ส่วนมากจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับการจัดหาทุนทรัพย์ และบุคลากรในการให้ความรู้แก่ประชาชน ผู้สนใจหลักธรรม กล่าวคือ พระสงฆ์ขาดบุคลากรหลักในการให้ความรู้แก่ประชาชนและไม่มีความรู้ที่หลากหลายในแต่ละด้านเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ครบ ดังนั้น จึงทำให้การบริหารจัดการซึ่งรวมไปถึงผลตอบสนองต่อความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ของวัดในเขตอำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรีที่พึงประสงค์จึงอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำถ้าเปรียบเทียบกับอย่างอื่นแล้ว ฉะนั้นจึงต้องมีการปรับปรุงหรือแก้ไข ปัญหาเหล่านี้ให้ดีขึ้น เพื่อที่จะตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนดังกล่าวแล้ว

ส่วนแนวทางการแก้ไขปัญหเกี่ยวกับบทบาทของวัดที่พึงประสงค์ในเขตอำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี นั้น ก็ควรที่จะจัดหาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในแต่ละด้านที่ประชาชนมีความต้องการให้ช่วยเหลือ กล่าวคือ บุคลากรที่มีความรู้ทางด้านหลักธรรมทางพุทธศาสนาอย่างดียิ่ง รวมไปถึงผู้ที่มีความรู้ด้านการบริหารจัดการ ด้านการเผยแผ่ และด้านอื่น ๆ อีก เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนต่อไป^{๓๓๓}

พระครูสุวรรณวรการ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี โดยมีวัตถุประสงค์ คือ (๑) ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี ด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สาธารณสุข และสิ่งแวดล้อมและ (๒) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษานักธรรมชั้นเอก วุฒิเปรียญธรรม ๑-๒ - ป.ธ.๓ วุฒิการศึกษาสามัญระดับปริญญาตรี มีพรรษา มากกว่า ๓๐ พรรษา มีตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาส และระยะจำพรรษาอยู่ในวัดปัจจุบันมากกว่า ๒๐ ปี

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานีซึ่งมีทั้งหมด ๔ ด้านได้แก่ การพัฒนาชุมชนด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสาธารณสุข และด้าน

^{๓๓๓} พระครูวิสุทธินนทคุณ (ทวี สุทฺธวโร), บทบาทของวัดที่พึงประสงค์ตามความคิดเห็นของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดในอำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก-ข.

สิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี ด้านวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก^{๑๓๔}

พระครูอาทรธัญญาหุริรักษ์ (□ □ ตสีโล) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารงานเผยแผ่ของคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี โดยมีวัตถุประสงค์ คือ ๑) ศึกษากิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ (๒) ศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ในจังหวัดปทุมธานีและ (๓) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ในจังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า การเผยแผ่ศาสนาธรรม เป็นการประกาศหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา แก่ประชาชน โดยมุ่งเน้นให้ประชาชน ได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม แล้วน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยวิธีที่ภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ศาสนาธรรมในปัจจุบันมีหลายวิธี ได้แก่ การเทศนาธรรม ปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สันทนาธรรม การสอนวิปัสสนากรรมฐานและการใช้สื่อประกอบการสอนธรรมะจะเลือกใช้วิธีใดขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้รับ โดยมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นงานที่มีความสำคัญในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ในจังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๘$) และเมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า ทุกข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

ปัญหา อุปสรรค ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ในจังหวัดปทุมธานี คือ มีการจัดอบรมความรู้ให้แก่พระภิกษุสามเณรที่จะทำหน้าที่ในการเผยแผ่ค่อนข้างน้อย ทำให้พระภิกษุและสามเณรขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชนขาดงบประมาณในการดำเนินการด้านเผยแผ่ บุคลากรด้านการเผยแผ่มีไม่มากนักขาดทีมงานที่เข้มแข็ง เพื่อช่วยกันทำงานด้านเผยแผ่ อีกทั้งยังไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควรผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ ยังบกพร่องในเรื่องอาจารย์หรือความประพฤติ การเผยแผ่ยังไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควรและในการเผยแผ่พระศาสนาบางครั้งไม่สอดคล้องกับความต้องการของพุทธศาสนิกชน

แนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ในจังหวัดปทุมธานี คือควรเพิ่มการจัดอบรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่พระภิกษุสามเณรภายในวัดให้มากกว่านี้เพื่อให้พระภิกษุและสามเณรสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชนได้ถูกต้องตรงตาม

^{๑๓๔} พระครูสุวรรณธรรการ, ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก-ข.

หลักธรรมในพระพุทธศาสนา ควรตั้งทุนมูลนิธิเพื่อเตรียมดำเนินการเผยแผ่ไว้โดยเฉพาะ ควรจัดหาบุคลากรด้านการเผยแผ่เพิ่มเติม ต้องเริ่มต้นสร้างทีมงานในกลุ่มพระเผยแผ่ด้วยกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกัน ควรมีการฝึกฝนอบรมในเรื่องอาจาระความประพฤติตลอดถึงฝ่ายปกครองก็ต้องดูแล พระภิกษุสามเณรอย่างเคร่งครัด^{๑๓๕}

พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี โดยมีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ๒) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการแก้ปัญหาในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล หลักที่ใช้ในการบริหารครั้งนั้น คือ พระธรรมวินัย พระพุทธเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์โดยธรรมมาธิปไตย กล่าวคือ ทรงแสดงธรรมและบัญญัติพระวินัย เพื่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์และการพระพุทธศาสนา ปัจจุบันการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เป็นไปตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๕ ข้อที่ ๕ ว่าด้วยเรื่อง การ ได้แก่ กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนา หรือเพราะเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี ๖ ฝ่าย คือ ๑) การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม ๒) การศาสนศึกษา ๓) การศึกษาสงเคราะห์ ๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕) การสาธารณูปการ และ ๖) การสาธารณสงเคราะห์

การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อบทบาทการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๑$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการแก้ปัญหาในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี พบว่า ปัญหาที่สำคัญได้แก่ พระสงฆ์บางรูปไม่เข้าใจพระธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์ และผู้ปกครองขาดการเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณร มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วางกฎระเบียบและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทางปกครอง แนวทางในการแก้ไขปัญหา ได้แก่ ควรอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่าง

^{๑๓๕} พระครูอาทรธัญญานุรักษ์ (□□ฐิตสีโล อุปถัมภ์), บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารงานเผยแผ่ของคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า (๑) – (๒).

ที่ดี และมีการดูแลพระสงฆ์ภายในวัดอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกันและเป็นธรรม รวมทั้งมีการยกย่องและชมเชยพระสงฆ์ที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ กิจวัตรอย่างสม่ำเสมอ^{๑๓๖}

สรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาทางด้านจิตใจและด้านการส่งเสริมจริยธรรมกับการพัฒนาทางด้านจิตใจเป็นส่วนใหญ่ บทบาทด้านอื่นนั้นมีน้อยสิ่งที่เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงานของพระสงฆ์มากที่สุดในการช่วยเหลือประชาชนก็คือการขาดแคลนทุนทรัพย์ นอกจากนี้ ยังพบว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่คิดว่ามีความสามารถ มีความพร้อมเหมาะสมที่จะช่วยเหลือประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ว่าจะเป็นในระดับบุคคล กลุ่มหรือชุมชนก็ตาม

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนพบว่า มีผู้ทำการวิจัยไว้ ดังนี้

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน ได้ศึกษาเรื่องหลักธรรมาภิบาลกับการบริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ดำรงตำแหน่งเป็นครูผู้สอน และเป็นเพศหญิงมีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี มีอายุ ๕๐ ปีขึ้นไป และมีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ๒๐ ปีขึ้นไป การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร พบว่า ครูผู้สอนมีการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบการใช้หลักธรรมาภิบาล ระหว่างผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร พบว่า มีการใช้หลักธรรมาภิบาลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ การนำหลักการและแนวการบริหารสถานศึกษาที่เหมาะสม และสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล พบว่าผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงานทั้ง ๖ งานของสถานศึกษาเป็นอย่างดี มีความเหมาะสมในระดับมากและมากที่สุด^{๑๓๗}

^{๑๓๖} พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร) , บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก-ข.

^{๑๓๗} ชัยวัฒน์ อัดพัฒน, หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๔).

ปรากฏ บุตรโยจันโท ได้ศึกษาเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของบุคลากรในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่าการปฏิบัติตนเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาทั้ง ๖ งาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งการประพฤติตนจะต้องปฏิบัติตัวดีจึงจะได้ชื่อว่าเป็นผู้บริหารที่มีคุณธรรม ซึ่งส่งผลให้เป็นที่รัก นับถือ ยกย่อง ศรัทธาของครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน^{๑๓๘}

พระชาติ ชาติวิโร ได้ศึกษาเรื่องผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของอนุศาสนาจารย์ในฐานะศาสนาจารย์ ในฐานะเป็นผู้สอนศีลธรรมในกองทัพ : ศึกษากรณีกองทัพบก ผลการวิจัยพบว่า ทหารที่ได้รับการอบรมศีลธรรมมีการนำหลักธรรมอิทธิบาท ๔ อันเป็นคุณเครื่องให้เกิดความสำเร็จความประสงค์มาใช้ในการประกอบกิจการงานดังนี้ (๑) การทำงานให้สำเร็จด้วยความสมบูรณ์จะต้องอาศัยความขยันเห็นด้วยจำนวน ๑๙๔ นาย คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๕ ไม่แน่ใจ ๗ นาย คิดเป็นร้อยละ ๓.๕ ไม่เห็นด้วยจำนวน ๖ นาย คิดเป็นร้อยละ ๓, (๒) การทำงานให้สำเร็จด้วยความสมบูรณ์จำเป็นต้องอาศัยความขยันเห็นด้วยจำนวน ๑๙๔ นาย คิดเป็นร้อยละ ๙๗ ไม่แน่ใจ ๔ นาย คิดเป็นร้อยละ ๒ ไม่เห็นด้วยจำนวน ๒ นาย คิดเป็นร้อยละ ๑, (๓) การปฏิบัติหน้าที่การงานด้วยความซื่อสัตย์ เอาใจใส่ ใฝ่ใจ ขยัน ถือว่าเป็นหัวใจของการงานเห็นด้วยจำนวน ๑๙๕ นาย คิดเป็นร้อยละ ๙๗.๕ ไม่แน่ใจ ๓ นาย คิดเป็นร้อยละ ๑.๕ ไม่เห็นด้วย ๖ นาย คิดเป็นร้อยละ ๑, (๔) งานส่วนรวมมีผู้รับผิดชอบหลายคน ไม่จำเป็นที่ท่านต้องตั้งใจทำและทุ่มเทให้กับงานนั้นเห็นด้วยจำนวน ๒๓ นาย คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๕ ไม่แน่ใจ ๑๐ นาย คิดเป็นร้อยละ ๕ ไม่เห็นด้วยจำนวน ๑๖๗ นาย คิดเป็นร้อยละ ๘๓.๕^{๑๓๙}

พระราชวรชิตลิก (อดุลย์) ได้ศึกษาเรื่องกระบวนการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมเขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๔ ผลการวิจัยพบว่า (๑) ผู้บริหารและครูสอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับการปฏิบัติงานในกระบวนการบริหารงานบุคคลอยู่ในระดับปานกลาง (๒) ผู้บริหารและครูสอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการบริหารงานบุคคลไม่แตกต่างกัน (๓) ผู้บริหารและครูสอนที่มีอายุพรรษาและวุฒิการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการบริหารงานบุคคลไม่แตกต่างกัน ส่วนผู้บริหารและครูสอนที่มีประสบการณ์จริง อายุจริง และวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่

^{๑๓๘} ปรากฏ บุตรโยจันโท, “คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของบุคลากรในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๘).

^{๑๓๙} พระชาติ ชาติวิโร, ผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของอนุศาสนาจารย์ ในฐานะศาสนาจารย์ ในฐานะเป็นผู้สอนศีลธรรมในกองทัพ : ศึกษากรณีกองทัพบก, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘๖.

ระดับ ๐.๐๕ (๔) ปัญหาการบริหารงานบุคคล ได้แก่ระบบการคัดเลือกบุคคลขาดความชัดเจน บุคคลขาดขวัญกำลังใจและโรงเรียนมีงบประมาณน้อยข้อเสนอนี้ คือ ควรมีหน่วยงานเฉพาะ ดำเนินงานบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรม^{๑๔๐}

พชณี แสงนิล ได้ศึกษาเรื่องครูและหลักธรรมของครูตามแนวพุทธปรัชญา ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดของพุทธปรัชญาตั้งอยู่บนพื้นฐานของสัจธรรม มีจุดสนใจอยู่ที่การพัฒนาคนและการรู้เท่าทันธรรมชาติอันแท้จริงของมนุษย์ จึงมีวิธีการและแนวคิดที่สอดคล้องกับความเป็นจริงในชีวิตของบุคคลและสังคมสามารถนำหลักการมาประยุกต์ใช้กับครูซึ่งมีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนาบุคคลและสังคมได้อย่างเหมาะสม สำหรับหลักธรรมในการพัฒนาตนของครูเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมคุณภาพของครูในด้านคุณธรรมความรู้และวิชาการให้สามารถทำหน้าที่ครูได้อย่างมีประสิทธิภาพได้แก่หลักอิทธิบาท ๔ พรหมวิหาร ๔ และสัปปุริสธรรม ๗ เป็นต้น^{๑๔๑}

สถิต รัชปต์ย์ ได้ศึกษาเรื่องการประยุกต์หลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาคฤหัสถ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอภัยภูเบศร์ ผลการวิจัยพบว่า ความเข้าใจในองค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ อันประกอบไปด้วย จันทะคือความพอใจ วิริยะ คือความเพียร จิตตะ คือเอาใจฝักใฝ่ วิมังสา คือความไตร่ตรอง โดยนักศึกษามากกว่าร้อยละ ๗๘.๓๕ มีความเข้าใจความหมายที่ถูกต้องตรงกัน ด้วยวิธีปฏิบัติพบว่า นักศึกษาคฤหัสถ์ส่วนใหญ่ให้ทัศนะที่คล้ายคลึงกันว่า ในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น เป้าหมายที่ตั้งไว้คือการประสบผลสำเร็จในสิ่งที่ทำ ต้องเริ่มที่จันทะให้เกิดขึ้นในใจของตนเองก่อน คือชอบอยากที่จะทำในสิ่งนั้น จากนั้นจะต้องใช้วิริยะ คือความเพียรพยายาม มีความอดทนไม่ทอดทิ้ง พยายามทำอย่างสุดความสามารถ เพื่อให้งานหรือสิ่งที่ทำให้สำเร็จ หากเกิดปัญหาหรืออุปสรรคก็ควรจะใช้วิมังสา คือการไตร่ตรองหาเหตุผลวิเคราะห์ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นพยายามแก้ไขปัญหานั้นเพื่อให้ปัญหานั้นผ่อนคลายหรือสิ้นสุดลงไปการทำงานหรือสิ่งที่ทำนั้นก็จะประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพสูงสุด^{๑๔๒}

^{๑๔๐} พระราชวรดิฐ (อดุลย์), “กระบวนการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓).

^{๑๔๑} พชณี แสงนิล, “ครูและหลักธรรมของครูตามแนวพุทธปรัชญา”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๑๕๗.

^{๑๔๒} สถิต รัชปต์ย์, “การประยุกต์หลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษา คฤหัสถ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอภัยภูเบศร์”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๘), หน้า ๘๔.

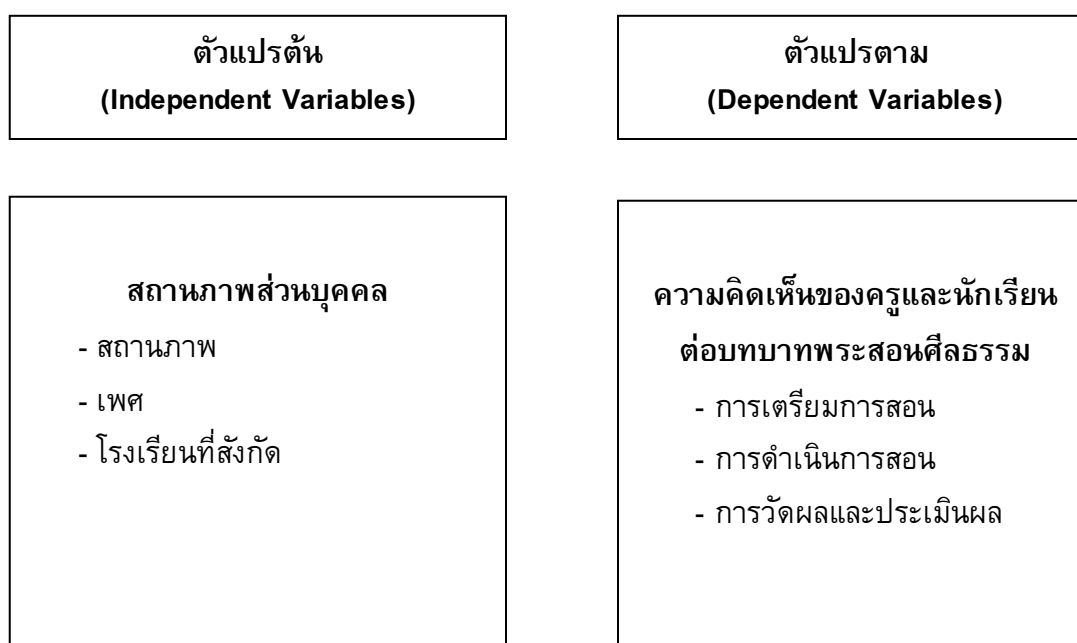
สรุปได้ว่า องค์ประกอบในการจัดการ การศาสนศึกษาจะดีหรือไม่ประการใด ขึ้นอยู่กับเจ้าสำนักเรียน หรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา และ ครูอาจารย์ผู้บริหารการศาสนศึกษา ที่ได้ช่วยแบกรับภาระการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนา และ คณะสงฆ์ การจัดการศาสนศึกษานั้นแผนกที่ประสบปัญหามาก คือ การจัดการศึกษาแผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครู นักเรียน และอุปสรรคอื่นๆ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลี อันเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรง เพื่อให้พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้และ องค์ประกอบในการจัดการ การศาสนศึกษาจะดีหรือไม่ประการใด ขึ้นอยู่กับเจ้าสำนักเรียน หรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา และ ครูอาจารย์ผู้บริหารการศาสนศึกษา ที่ได้ช่วยแบกรับภาระการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนา และคณะสงฆ์ การจัดการศาสนศึกษานั้นแผนกที่ประสบปัญหามาก คือ การจัดการศึกษาแผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครู นักเรียน และอุปสรรคอื่นๆ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลี อันเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรง เพื่อให้พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วย ตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ เพศ และโรงเรียนที่สังกัด

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทพระสอนศีลธรรม จำนวน ๓ ด้าน ประกอบด้วย (๑) การเตรียมการสอน (๒) การดำเนินการสอน (๓) การวัดผลและประเมินผล

แผนภาพที่ ๒.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม” ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งเป็นวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ได้แก่ ครูและนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจำนวน ๕ แห่ง จากโรงเรียนมัธยมทั้งหมด ๕ แห่ง ซึ่งมีจำนวนประชากรครูและนักเรียนรวมทั้งสิ้น ๒,๖๑๕ คน^๑

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยผู้วิจัยได้ทำการสุ่มมาจากประชากรทั้งหมด ๒,๖๑๕ คน^๒ โดยการเปิดตารางของมอร์แกน^๓ ซึ่งใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๓๕ คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย โดยคิดประชากรและกลุ่มตัวอย่างดังนี้

^๑ สถิติจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต ๒ พ.ศ.๒๕๕๓

^๒ เรื่องเดียวกัน

^๓ สุวีย์ ศิริโกคาภิรมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี: ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๐.

โรงเรียน	ประชากร	กลุ่ม ตัวอย่าง	กลุ่ม ตัวอย่างที่ เป็นครู	กลุ่ม ตัวอย่างที่ เป็นนักเรียน
โรงเรียนปรีดารามวิทยาคม	๕๗๙	๗๔	๒๔	๕๐
โรงเรียน ภ.ป.ร.ราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์	๕๒๖	๖๗	๒๑	๔๖
โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา	๕๖๗	๗๓	๒๓	๕๐
โรงเรียนสามพรานวิทยา	๖๒๑	๘๐	๒๕	๕๔
โรงเรียนวัดท่าพูด	๓๒๒	๔๑	๑๔	๒๘
	๒,๖๑๕	๓๓๕	๑๐๗	๒๒๘

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยมีขั้นตอนลักษณะและการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือแบบสอบถาม

- ๑) ศึกษาหลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดเห็นและบทบาทของพระสอนศีลธรรมโดยทั่วไป จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เคยมีผู้ดำเนินการวิจัยเอาไว้
- ๒) กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย
- ๓) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
- ๔) สร้างเครื่องมือ
- ๕) นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข
- ๖) นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ
- ๗) ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือการวิจัย
- ๘) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

ลักษณะของเครื่องมือสำหรับการแจกแบบสอบถาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของความคิดเห็นของครูและนักเรียนตอบหาทศพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม มีวัตถุประสงค์เพื่อเพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนตอบหาทศพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม และเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและตอบหาทศพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สุดท้ายคือเพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ตอบหาทศพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ เพศ โรงเรียนที่สังกัด

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับแบบสอบถามความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีตอบหาทศพระที่สอนศีลธรรม โดยที่ผู้ตอบแบบสอบถามจะต้องแสดงความคิดเห็นจากคำถามที่ผู้วิจัยกำหนดเกี่ยวกับแบบสอบถามความคิดเห็นของครูและนักเรียน ที่มีตอบหาทศพระที่สอนศีลธรรม ซึ่งมีลักษณะเป็น มาตราส่วนประเมินค่า (Numerical Rating Scale)^๔ มี ๕ ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕	หมายถึง	มากที่สุด
๔	หมายถึง	มาก
๓	หมายถึง	ปานกลาง
๒	หมายถึง	น้อย
๑	หมายถึง	น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่างๆ ที่มีตอบหาทศพระที่สอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๙ - ๑๔๐.

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอ
 ประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำ
 แบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความ
 เห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน เพื่อ
 พิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจน
 ภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item-Objective
 Congruence Index : IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญจะต้องประเมินด้วยคะแนน ๓ ระดับ คือ

+๑	=	สอดคล้อง
๐	=	ไม่แน่ใจ
- ๑	=	ไม่สอดคล้อง

$$\text{สูตรที่ใช้ในการคำนวณ} \quad IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ	R	=	ผลคูณของคะแนนกับจำนวนผู้เชี่ยวชาญในแต่ละ ระดับความสอดคล้อง
	N	=	จำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

ค่า IOC มีค่าระหว่าง - ๑ ถึง ๑ ข้อคำถามที่ดีควรมีค่า IOC ใกล้ ๑ ส่วน
 ข้อที่มีค่า IOC ต่ำกว่า ๐.๕ ควรมีการปรับปรุงแก้ไข^๕ ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ
 ได้แก่

๑) พระมหาสม กลยาโณ,ดร.	ผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์
๒) พระมหาโยตะ ปยุตโต	อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ วัดไร่ขิง
คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓) อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต	หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔) อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณิต	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^๕ สุวิมล ติรภานนท์, การสร้างเครื่องมือวัดตัวแปรในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ :
 แนวทางสู่การปฏิบัติ, หน้า ๑๖๕ – ๑๖๖.

๕) อาจารย์ วันชัย สุขตาม

อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try-out) กับครูและนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)^๖ ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .๙๕๘๘

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

๑) การรวบรวมเอกสาร ผู้วิจัยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสอนศีลธรรมที่มีต่อครูและนักเรียนในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม

๒) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม และขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้อำนวยการโรงเรียนทั้ง ๕ โรงเรียน ได้แก่

๑. ผู้อำนวยการโรงเรียนปรีดารามวิทยาคม
๒. ผู้อำนวยการโรงเรียน ภ.ป.ร.ราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์
๓. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา
๔. ผู้อำนวยการโรงเรียนสามพราณวิทยา และ
๕. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดท่าพุท

เพื่อขอความร่วมมือไปยังครูและนักเรียนที่อยู่ในสังกัดเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล หลังจากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓) ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำการแจกแบบสอบถามการสุ่มแบบบังเอิญ (Convenience or Accidental Sampling) กับกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครูและนักเรียน จำนวน ๓๓๕ คน ในการแจกแบบสอบถามผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองพร้อมผู้ช่วยการวิจัย ระหว่างวันที่ ๑-๓๑ เมษายน พ.ศ.๒๕๕๔ รวมใช้ระยะเวลา ๑ เดือน

^๖ Lee J Cronbach., **Essentials of psychological testing**, 4th ed., (New York: Harper & Row), 1971.

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. นำแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ความถูกต้อง ในการตอบแบบสอบถามแล้วนำมาคัดเลือกฉบับที่สมบูรณ์และถูกต้องเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยการบันทึกคะแนนแต่ละข้อของแต่ละคนลงในแบบลงรหัส (Coding Form)

๒. ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ข้อมูลทั่วไปใช้ค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) ของข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

๒) ระดับความคิดเห็นใช้สถิติการวิเคราะห์เป็นค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของคะแนน จากการตอบแบบสอบถามของครูและนักเรียนในโรงเรียนอำเภอสามปราน จังหวัดนครปฐม ที่มีตอบทบาทของพระสอนศีลธรรม

๓) แปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์^๗ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๔.๕๐ – ๕.๐๐	หมายความว่า	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๓.๕๐ – ๔.๔๙	หมายความว่า	มาก
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๒.๕๐ – ๓.๔๙	หมายความว่า	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๑.๕๐ – ๒.๔๙	หมายความว่า	น้อย
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๑.๐๐ – ๑.๔๙	หมายความว่า	น้อยที่สุด

๓. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนตอบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามปราน จังหวัดนครปฐม วิเคราะห์โดยการทดสอบค่าที (t – test)

๔. ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามปราน จังหวัดนครปฐม จากคำถามปลายเปิดนำเสนอโดยเขียนเป็นความเรียงประกอบตาราง

^๗ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ผู้ศึกษานำแบบสอบถามที่รวบรวมได้ มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปมาวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ โดยแบ่งการนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น ๕ ส่วน ดังต่อไปนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๔.๓ ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๔.๔ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ ต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๔.๕ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย (Body of Knowledge)

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของครูและนักเรียนตอบทบทวนครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม มีรายละเอียดดังตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวน และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n = ๓๓๕)

ข้อมูลส่วนบุคคล	ครู (๑๐๗ คน)		นักเรียน (๒๒๘ คน)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
๑. เพศ				
- ชาย	๓๖	๓๓.๖	๑๐๗	๔๖.๙
- หญิง	๗๑	๖๖.๔	๑๒๑	๕๓.๑
๒. โรงเรียนที่สังกัด				
- โรงเรียนปรีดารามวิทยาคม	๒๔	๒๒.๔	๕๐	๒๑.๙
- โรงเรียน ภ.ป.ร.ราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์	๒๑	๑๙.๖	๔๖	๒๐.๒
- โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา	๒๓	๒๑.๕	๕๐	๒๑.๙
- โรงเรียนสามพรานวิทยา	๒๕	๒๓.๔	๕๔	๒๓.๗
- โรงเรียนวัดท่าพุท	๑๔	๑๓.๑	๒๘	๑๒.๓
รวม	๑๐๗	๑๐๐.๐	๒๒๘	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑พบว่า ครู เป็นเพศหญิงมากที่สุด จำนวน ๗๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๔ และอยู่ในสังกัดโรงเรียนสามพรานวิทยามากที่สุด จำนวน ๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๔ สำหรับนักเรียน เป็นเพศหญิงมากที่สุด จำนวน ๑๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๑ และอยู่ในสังกัดโรงเรียนสามพรานวิทยามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๗

๔.๒ ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม และจำแนกรายด้าน ประกอบด้วย ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) การเตรียมการสอน ๒) การดำเนินการสอน ๓) การวัดผลและการประเมินผล

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐมโดยภาพรวม

(n = ๓๓๕)

ความคิดเห็นของครูและนักเรียน ต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม	ระดับความคิดเห็น								
	ครู (๑๐๗)			นักเรียน (๒๒๘)			ครูและนักเรียน (๓๓๕)		
	$\bar{X}$	S.D	การแปลผล	$\bar{X}$	S.D	การแปลผล	$\bar{X}$	S.D	การแปลผล
๑. ด้านการเตรียมการสอน	๓.๔๕	๐.๔๓	ปานกลาง	๓.๕๖	๐.๓๙	มาก	๓.๓๘	๐.๕๖	ปานกลาง
๒. ด้านการดำเนินการสอน	๓.๕๓	๐.๒๗	มาก	๓.๔๗	๐.๕๘	ปานกลาง	๓.๕๔	๐.๖๔	มาก
๓. ด้านการวัดผลและการประเมินผล	๓.๖๒	๐.๓๕	มาก	๓.๘๒	๐.๒๙	มาก	๓.๕๗	๐.๔๓	มาก
ภาพรวม	๓.๕๓	๐.๓๕	มาก	๓.๖๒	๐.๔๒	มาก	๓.๕๐	๐.๕๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐมโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๐$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๓.๕๗$) ด้านการวัดผลและการประเมินผล ค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = ๓.๓๘$) ด้านการเตรียมการสอน

ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐมโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.53$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.62$) ด้านการวัดผลและการประเมินผล ค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.45$) ด้านการเตรียมการสอน

นักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐมโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.62$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.82$) ด้านการวัดผลและการประเมินผล ค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.47$) ด้านการเตรียมการสอน

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา
ในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ด้านการเตรียมการสอน

(n = ๓๓๕)

๑.ด้านการเตรียมการสอน	ระดับความคิดเห็น								
	ครู (๑๐๗)			นักเรียน (๒๒๘)			ครูและนักเรียน (๓๓๕)		
	$\bar{X}$	S.D	การแปลผล	$\bar{X}$	S.D	การแปลผล	$\bar{X}$	S.D	การแปลผล
๑. เตรียมความพร้อมล่วงหน้าเกี่ยวกับหนังสือ แบบเรียน ตำรา เอกสาร	๓.๕๓	๐.๘๙	มาก	๓.๕๙	๐.๖๔	มาก	๓.๕๖	๐.๗๗	มาก
๒. ศึกษาหาความรู้ต่างๆ มาส่งเสริมในด้าน เนื้อหาวิชา	๓.๖๒	๐.๖๘	มาก	๓.๗๘	๐.๕๘	มาก	๓.๗๐	๐.๖๓	มาก
๓. มีความกระตือรือร้นในการสอน	๓.๗๑	๐.๘๓	มาก	๓.๘๓	๐.๘๖	มาก	๓.๗๗	๐.๘๕	มาก
๔. มีการเตรียมสื่อประกอบการสอน	๓.๘๑	๐.๔๓	มาก	๓.๘๔	๐.๕๖	มาก	๓.๘๓	๐.๕๐	มาก
ภาพรวม	๓.๖๗	๐.๗๑	มาก	๓.๗๖	๐.๖๖	มาก	๓.๗๒	๐.๖๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัด
นครปฐมโดยภาพรวม ด้านการเตรียมการสอน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๗๒) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = ๓.๘๓) ด้านมีการ
เตรียมสื่อประกอบการสอน ค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X}$ = ๓.๕๖) ด้านเตรียมความพร้อมล่วงหน้าเกี่ยวกับหนังสือแบบเรียน ตำรา เอกสาร

ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ด้านการเตรียมการสอน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.67$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.81$) ด้านมีการเตรียมสื่อประกอบการสอน ค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.53$) ด้านเตรียมความพร้อมล่วงหน้าเกี่ยวกับหนังสือแบบเรียน ตำรา เอกสาร

นักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ด้านการเตรียมการสอน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.76$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.84$) ด้านมีการเตรียมสื่อประกอบการสอน ค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.59$) เตรียมความพร้อมล่วงหน้าเกี่ยวกับหนังสือแบบเรียน ตำรา เอกสาร

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา
ในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ด้านการดำเนินการสอน

(n = ๓๓๕)

๒. ด้านการดำเนินการสอน	ระดับความคิดเห็น								
	ครู (๑๐๗)			นักเรียน (๒๒๘)			ครูและนักเรียน (๓๓๕)		
	$\bar{X}$	S.D	การแปลผล	$\bar{X}$	S.D	การแปลผล	$\bar{X}$	S.D	การแปลผล
๑. การนำสื่อการเรียนมาใช้ในการสอน มีความ ประสานสัมพันธ์กับเนื้อหาของบทเรียน	๓.๗๓	๐.๘๙	มาก	๓.๖๙	๐.๖๔	มาก	๓.๗๑	๐.๗๗	มาก
๒. การใช้ภาษาชัดเจน ถูกต้องตามหลัก ภาษาไทย	๓.๘๔	๐.๖๘	มาก	๓.๗๘	๐.๕๘	มาก	๓.๘๑	๐.๖๓	มาก
๓. มีการสอดแทรกจริยธรรมและคุณธรรม ควบคู่ไปกับการเรียนการสอน	๓.๘๓	๐.๘๓	มาก	๓.๖๒	๐.๘๖	มาก	๓.๗๓	๐.๘๕	มาก
๔. มีความแม่นยำในเนื้อหาทำให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้ที่ถูกต้อง	๓.๒๕	๐.๔๓	ปานกลาง	๓.๓๔	๐.๕๖	ปานกลาง	๓.๓๐	๐.๕๐	ปานกลาง
๕. มีการสรุปบทเรียนทุกครั้งหลังการสอน	๓.๖๒	๐.๘๖	มาก	๓.๘๒	๐.๔๓	มาก	๓.๗๒	๐.๖๕	มาก
ภาพรวม	๓.๖๕	๐.๗๔	มาก	๓.๖๕	๐.๖๑	มาก	๓.๖๕	๐.๖๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐมโดยภาพรวม ด้านการดำเนินการสอน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.65$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.81$) ด้านมีการใช้ภาษาชัดเจน ถูกต้องตามหลักภาษาไทย ค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.30$) ด้านมีความแม่นยำในเนื้อหาทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้อง

ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ด้านการดำเนินการสอนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.65$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.84$) ด้านการใช้ภาษาชัดเจน ถูกต้องตามหลักภาษาไทย ค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.25$) ด้านมีความแม่นยำในเนื้อหาทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้อง

นักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ด้านการดำเนินการสอนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.65$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.82$) ด้านมีการสรุปบทเรียนทุกครั้งหลังการสอน ค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.34$) ด้านมีความแม่นยำในเนื้อหาทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้อง

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอ
สามพราน จังหวัดนครปฐม ด้านการวัดผลและการประเมินผล (n = ๓๓๕)

๓. ด้านการวัดผลและ การประเมินผลการเรียน	ระดับความคิดเห็น								
	ครู (๑๐๗)			นักเรียน (๒๒๘)			ครูและนักเรียน (๓๓๕)		
	$\bar{X}$	S.D	การแปล ผล	$\bar{X}$	S.D	การแปลผล	$\bar{X}$	S.D	การแปล ผล
๑. มีการประเมินผลก่อนเรียน เพื่อทดสอบ ความรู้พื้นฐานของผู้เรียน	๔.๔๒	๐.๕๐	มาก	๔.๖๒	๐.๖๘	มากที่สุด	๔.๕๒	๐.๕๙	มากที่สุด
๒. จัดทำแบบทดสอบ เพื่อเป็นการฝึกหัดและ ทบทวนบทเรียนให้เหมาะสมกับความสามารถ และความสนใจของนักเรียนเป็นระยะๆ	๔.๗๐	๐.๕๔	มากที่สุด	๔.๖๐	๐.๖๘	มากที่สุด	๔.๖๕	๐.๖๑	มากที่สุด
๓. ข้อสอบเน้นความคิดความเข้าใจอย่างมีเหตุผล	๔.๒๖	๐.๕๖	มาก	๔.๕๔	๐.๖๙	มากที่สุด	๔.๔๐	๐.๖๓	มาก
๔. รูปแบบการประเมินความรู้ทางด้านทฤษฎีและ ด้านปฏิบัติมีความเหมาะสม	๔.๒๐	๐.๖๑	มาก	๔.๓๒	๐.๖๙	มาก	๔.๒๖	๐.๖๕	มาก
๕. นำหลักเกณฑ์ในการสร้างข้อสอบและวิเคราะห์ ข้อสอบเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวัดและ ประเมินผลการเรียนการสอน	๔.๔๘	๐.๖๕	มาก	๔.๕๓	๐.๕๘	มากที่สุด	๔.๕๑	๐.๖๒	มากที่สุด
๖. การวัดและประเมินผลเหมาะสมกับเนื้อหาวิชา	๔.๖๘	๐.๕๙	มากที่สุด	๔.๓๖	๐.๖๙	มาก	๔.๕๒	๐.๖๔	มากที่สุด
ภาพรวม	๔.๔๖	๐.๕๘	มาก	๔.๕๐	๐.๖๗	มากที่สุด	๔.๔๘	๐.๖๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐมโดยภาพรวม ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๘$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๔.๖๕$) ด้านมีจัดทำแบบทดสอบ เพื่อเป็นการฝึกหัดและ ทบทวนบทเรียน ให้เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของนักเรียนเป็นระยะๆ ค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = ๔.๒๖$) ด้านรูปแบบการประเมินความรู้ทางด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติมีความเหมาะสม

ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๖$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๔.๗๐$) ด้านจัดทำแบบทดสอบ เพื่อเป็นการฝึกหัดและทบทวนบทเรียนให้เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของนักเรียนเป็นระยะๆ ค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = ๔.๒๐$) ด้านรูปแบบการประเมินความรู้ทางด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติมีความเหมาะสม

นักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๕๐$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๔.๖๒$) ด้านมีการประเมินผลก่อนเรียน เพื่อทดสอบ ความรู้พื้นฐานของผู้เรียน ค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = ๔.๓๒$) ด้านรูปแบบการประเมินความรู้ทางด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติมีความเหมาะสม

๔.๓ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

สมมติฐานที่ ๑ ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ด้านการเตรียมการสอนแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๑ เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ด้านการเตรียมการสอน

(n = ๓๓๕)

สถานภาพ	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig
ครู	๑๐๗	๓.๘๑	๐.๔๓	๐.๔๗๗	๐.๔๙
นักเรียน	๒๒๘	๓.๘๔	๐.๕๖		
รวม	๓๓๕.๐๐	๓.๘๓	๐.๕๐		

จากตารางที่ ๔.๑๑ จากการศึกษาพบว่า ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐมด้านการเตรียมการสอน ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ ๑

สมมติฐานที่ ๒ ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ด้านการดำเนินการสอนแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๒ เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ด้านการดำเนินการสอน

(n = ๓๓๕)

สถานภาพ	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig
ครู	๑๐๗	๓.๖๕	๐.๗๔	๐.๔๔๗	๐.๕๑
นักเรียน	๒๒๘	๓.๖๕	๐.๖๑		
รวม	๓๓๕	๓.๖๕	๐.๖๘		

จากตารางที่ ๔.๑๒ จากการศึกษาพบว่าครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐมด้านการดำเนินการสอน ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ ๒

สมมติฐานที่ ๓ ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียนแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๓ เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน

(n = ๓๓๕)

สถานภาพ	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig
ครู	๑๐๗	๓.๔๖	๐.๘๒๘	๐.๔๖๒	๐.๙๙
นักเรียน	๒๒๘	๓.๔๖	๐.๘๒๘		
รวม	๓๓๕	๓.๔๖	๐.๘๓		

จากตารางที่ ๔.๑๓ จากการศึกษาพบว่าครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ ๓

๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
มัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม

ตารางที่ ๔.๑๙ แสดงปัญหา อุปสรรคต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา
อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ตามความคิดเห็นของครู

บทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัด นครปฐม	ปัญหาและอุปสรรค
(๑) การเตรียมการสอน	- การเดินทางของครูพระสอนศีลธรรมไม่สะดวก - ไม่มีการประชุมร่วมกันของทั้งสองฝ่ายในการจัดการเรียนการสอน
(๒) การดำเนินการสอน	- การพัฒนาสื่อการสอนของครูพระสอนศีลธรรมยังไม่ทันสมัย - การจัดเวลาในการเรียนศีลธรรมของโรงเรียนไม่เหมาะสมกับช่วงเวลา - จำนวนครูพระสอนศีลธรรม ไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน
(๓) การวัดผลและการประเมินผลการเรียน	- ครูพระสอนศีลธรรมยังไม่มีเอกภาพในการวัดผลและประเมินผล

ตารางที่ ๔.๒๐ แสดงข้อเสนอแนะต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ตามความคิดเห็นของครู

บทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัด นครปฐม	ข้อเสนอแนะ
(๑) การเตรียมการสอน	- ควรเพิ่มจำนวนครูพระสอนศีลธรรมให้มากขึ้น เพื่อให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียน - ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนาสื่อการสอนให้ทันสมัย และเพิ่มเทคนิคการสอนให้สอดคล้องกับวัยและความต้องการของเด็กนักเรียน - ควรมีการประชุมร่วมกันระหว่างครูพระสอนศีลธรรมและผู้บริหารของโรงเรียนเพื่อให้การเรียนศีลธรรมสอดคล้องและเหมาะสมกับหลักสูตร
(๒) การดำเนินการสอน	- ควรเพิ่มเวลาเรียนศีลธรรมให้มากกว่าเดิม - ควรจัดหาสื่อและวัสดุอุปกรณ์ให้สอดคล้องและครอบคลุมเนื้อหาวิชา - ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนาสื่อการสอนให้ทันสมัย และเพิ่มเทคนิคการสอนให้สอดคล้องกับวัยและความต้องการของเด็กนักเรียน
(๓) การวัดผลและการประเมินผลการเรียน	- โรงเรียนต้องปล่อยให้ครูพระสอนศีลธรรมทำการประเมินการเรียนการสอนอย่างเป็นกลางไม่แทรกแซง

ตารางที่ ๔.๒๑ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
มัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ตามความคิดเห็นของนักเรียน

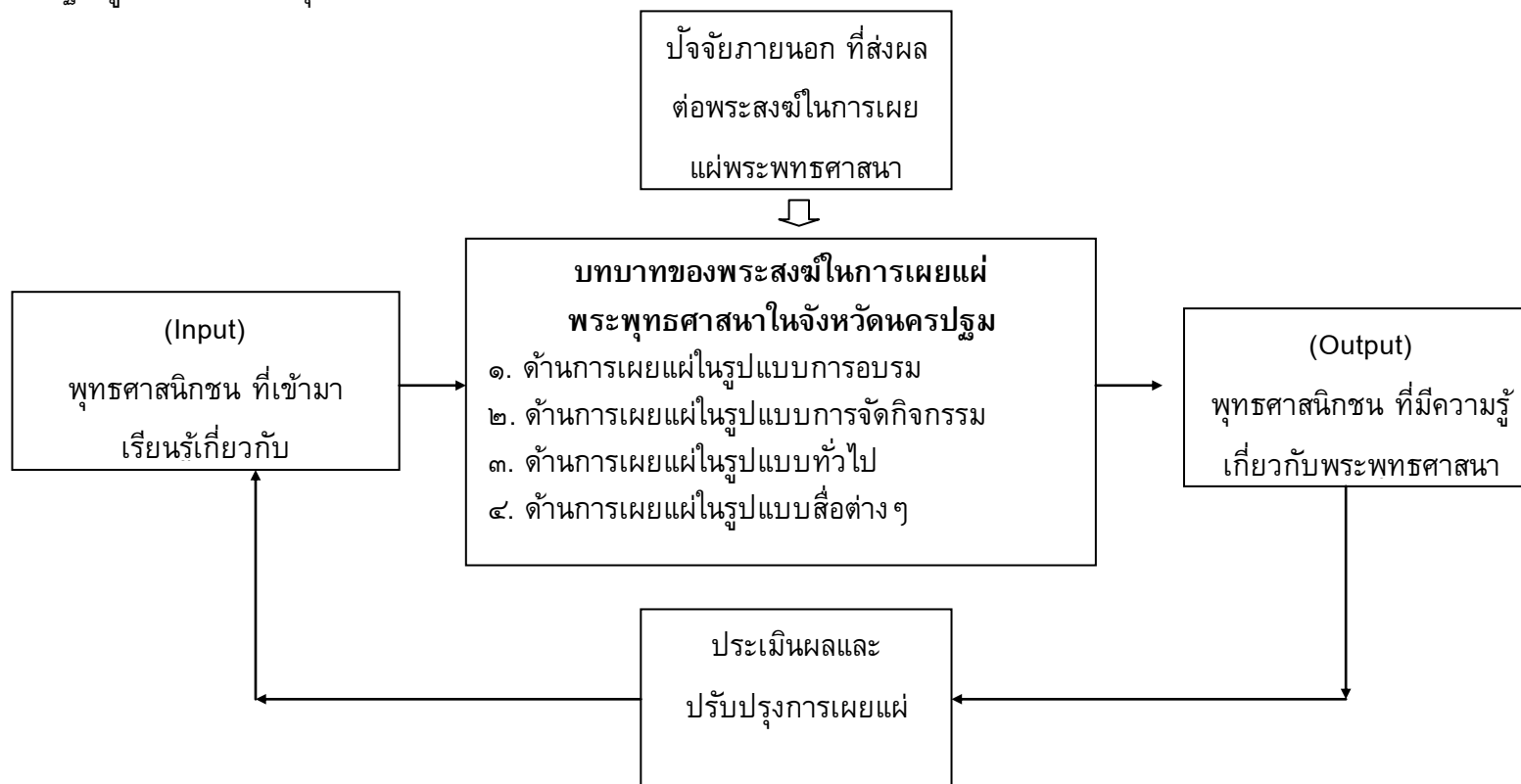
บทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัด นครปฐม	ปัญหาและอุปสรรค
(๑) การเตรียมการสอน	- การเดินทางของครูพระสอนศีลธรรมไม่สะดวกเนื่องจากโรงเรียนอยู่ห่างไกล - จำนวนครูพระสอนศีลธรรม ไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน ทำให้การสอนไม่ทั่วถึง - สื่อการสอนของครูพระสอนศีลธรรมมีน้อย - สื่อการสอนของครูพระสอนศีลธรรมยังไม่ทันสมัยเท่าที่ควร ทำให้ไม่น่าสนใจเท่าที่ควร
(๒) การดำเนินการสอน	- การจัดเวลาในการเรียนศีลธรรมของโรงเรียนไม่เหมาะสมกับช่วงเวลา และเวลาในการสอนน้อยกว่าช่วงเวลาดปกติ เนื่องจากโรงเรียนยังไม่ให้ความสำคัญกับการเรียนศีลธรรม
(๓) การวัดผลและการประเมินผลการเรียน	-

ตารางที่ ๔.๒๒ แสดงข้อเสนอแนะต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ตามความคิดเห็นของนักเรียน

บทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัด นครปฐม	ข้อเสนอแนะ
(๑) การเตรียมการสอน	โรงเรียนควรสนับสนุนสื่อการสอนของครูพระสอนศีลธรรม ควรมีการนำสื่อที่ทันสมัยและน่าสนใจมาสอน เพื่อดึงดูดความสนใจของนักเรียนให้มากกว่านี้
(๒) การดำเนินการสอน	- ควรเพิ่มเวลาเรียนศีลธรรมให้มากกว่าเดิม - ควรเพิ่มจำนวนครูพระสอนศีลธรรมให้มากขึ้น เพื่อให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียน
(๓) การวัดผลและกาประเมินผลการเรียน	-

๔.๕ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ผู้ศึกษาสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๑ แสดงสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๑ แสดงให้เห็นถึงผลการวิจัยทั้งหมด โดยศึกษาจากความคิดเห็นของครูและนักเรียนจาก ๕ โรงเรียน ซึ่งภาพรวมของความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมนั้นอยู่ในระดับมาก และเมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างครูและนักเรียน เพศชายกับเพศหญิง และระหว่างโรงเรียนทั้ง ๕ แล้วนั้น พบว่า ผลการเปรียบเทียบระหว่างครูกับนักเรียนนั้นแตกต่างกัน ระหว่างเพศนั้นไม่แตกต่างกัน และระหว่างโรงเรียนนั้นแตกต่างกัน และ

ผลสรุปของการวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ พบว่าครูและนักเรียนมีความคิดเห็นในเรื่องดังกล่าวที่ใกล้เคียงกันพอสมควรโดยเฉพาะครูพระสอนศีลธรรมเข้าสอนไม่ตรงต่อเวลา และ จำนวนครูพระสอนศีลธรรมไม่สอดคล้องกับจำนวนของนักเรียนทำให้ครูพระสอนศีลธรรมมีปัญหาในด้านการเรียนสอนพอสมควร ซึ่งจากองค์ความรู้ใหม่ทำให้ทราบถึงข้อเสนอแนะ ที่จะนำมาปรับปรุงการสอนศีลธรรมในโรงเรียน ได้แก่ ควรมีการสนับสนุนการเดินทางของครูพระสอนศีลธรรม- ควรมีการเพิ่มค่าตอบแทนให้แก่ครูพระสอนศีลธรรม ครูพระสอนศีลธรรมควรเข้มงวดมากกว่านี้โรงเรียนควรสนับสนุนสื่อการสอนของครูพระสอนศีลธรรม ควรมีการนำสื่อที่ทันสมัยและน่าสนใจมาสอน เพื่อดึงดูดความสนใจของนักเรียนให้มากกว่านี้ ควรเพิ่มเวลาเรียนศีลธรรมให้มากกว่าเดิม ควรเพิ่มจำนวนครูพระสอนศีลธรรมให้มากขึ้น เพื่อให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียน

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

๑. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ๒. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ๓. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ครูและนักเรียนในอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม จำนวน ๓๓๕ คน ซึ่งผู้ศึกษาทำการสำรวจ (Survey Research) และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires)

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อหาค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการหาค่าที (t-test) ซึ่งสามารถสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ครู เป็นเพศหญิงมากที่สุด จำนวน ๗๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๙.๙ และอยู่ในสังกัดโรงเรียนสามพรานวิทยามากที่สุด จำนวน ๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐

สำหรับนักเรียน เป็นเพศหญิงมากที่สุด จำนวน ๑๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๑ และอยู่ในโรงเรียนสามพรานวิทยามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๔

๕.๑.๒ ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๖ และเมื่อพิจารณาแต่ละด้านย่อย พบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรม อยู่ในระดับมากทุกด้าน ยกเว้นด้านคุณธรรมและจริยธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด

สำหรับนักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๑ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านย่อย พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรม อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ด้านการเตรียมการสอน

ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ด้านการเตรียมการสอน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๔ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรม ด้านการเตรียมการสอน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

สำหรับ นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ด้านการเตรียมการสอน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมด้านการเตรียมการสอน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ด้านการดำเนินการสอน

ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ด้านการดำเนินการสอน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด ในข้อมีการสอดแทรกจริยธรรมและคุณธรรมควบคู่ไปกับการเรียนการสอน ส่วนข้ออื่นๆ อยู่ในระดับมาก

สำหรับนักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ด้านการดำเนินการสอน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๔ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมด้านการดำเนินการสอน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน

ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๒ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรม ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

สำหรับนักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน อยู่ในระดับ

มาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๓ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรม ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๕.๑.๓ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม เป็นรายด้าน ดังนี้

ด้านการเตรียมการสอน ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ด้านการเตรียมการสอน ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ ๑

ด้านการดำเนินการสอน ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐมด้านการดำเนินการสอน ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ ๑

ด้านการวัดผลและการประเมินผล ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐมด้านการวัดผลและการประเมินผล ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ ๑

๕.๑.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม

ครู มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ดังนี้

๑. จำนวนครูพระสอนศีลธรรมไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียนทำให้การสอนไม่ทั่วถึง

๒. การเดินทางของครูพระสอนศีลธรรมไม่สะดวกเนื่องจากโรงเรียนอยู่ห่างไกล

๓. การจัดเวลาในการเรียนศีลธรรมของโรงเรียนไม่เหมาะสมกับช่วงเวลา

๔. การจัดทำแผนการสอนของพระสอนศีลธรรมและหลักสูตรไม่สอดคล้องกัน

๕. ค่าตอบแทนที่ให้แก่ครูพระสอนศีลธรรมไม่เพียงพอ

๖. สื่อการสอนของครูพระสอนศีลธรรมมีน้อย

๗. การพัฒนาสื่อการสอนยังไม่ทันสมัยเท่าที่ควร

๘. ครูพระยังไม่มีเอกภาพในการวัดผลและประเมินผล

๙. ครูพระติดกิจนิมนต์

๑๐. ครูพระสอนศีลธรรมมีปัญหาในเรื่องการควบคุมดูแลเด็ก

ข้อเสนอแนะของครู มีความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ดังนี้

๑. ควรเพิ่มจำนวนครูพระสอนศีลธรรมให้มากขึ้น
๒. ควรมีการรับส่งครูพระสอนศีลธรรม
๓. ควรเพิ่มเวลาเรียนศีลธรรมให้มากกว่าเดิม
๔. ควรมีการประชุมร่วมกันระหว่างครูพระสอนศีลธรรมและผู้บริหารของโรงเรียน
๕. ควรมีการเพิ่มค่าตอบแทนให้แก่ครูพระสอนศีลธรรม
๖. ควรจัดหาสื่อและวัสดุอุปกรณ์ให้สอดคล้องและครอบคลุมเนื้อหาวิชา
๗. ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนาสื่อการสอนให้ทันสมัย และเพิ่มเทคนิคการสอนให้สอดคล้องกับวัยและความต้องการของเด็กนักเรียน

นักเรียน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ดังนี้

๑. สื่อการสอนของครูพระสอนศีลธรรมมีน้อย
๒. สื่อการสอนของครูพระสอนศีลธรรมยังไม่ทันสมัยเท่าที่ควร ทำให้ไม่น่าสนใจเท่าที่ควร
๓. การจัดเวลาในการเรียนธรรมศึกษาของโรงเรียนไม่เหมาะสมกับช่วงเวลา และเวลาในการสอนน้อยกว่าช่วงเวลาปกติ เนื่องจากโรงเรียนยังไม่ให้ความสำคัญกับการเรียนธรรมศึกษา
๔. การเดินทางของครูพระสอนศีลธรรมไม่สะดวก
๕. จำนวนครูพระสอนศีลธรรมไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน
๖. ครูพระสอนศีลธรรมไม่มีเวลามาสอนในช่วงเวลาที่กำหนด
๗. ครูพระสอนศีลธรรมใจดีเกินไป

ข้อเสนอแนะของนักเรียน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ดังนี้

๑. ควรมีการนำสื่อที่ทันสมัยและน่าสนใจมาสอน
๒. ควรเพิ่มจำนวนครูพระสอนศีลธรรมให้มากขึ้น
๓. ควรเพิ่มเวลาเรียนธรรมศึกษาให้มากกว่าเดิม
๔. ควรมีการสนับสนุนการเดินทางของครูพระสอนศีลธรรม
๕. ควรมีการเพิ่มค่าตอบแทนให้แก่ครูพระสอนศีลธรรม

๖. ครูพระสอนศีลธรรมควรเข้มงวดมากกว่านี้
๗. โรงเรียนควรสนับสนุนสื่อการสอนของครูพระสอนศีลธรรม

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูล การวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ทั้ง ๓ ด้าน คือ ๑) การเตรียมการสอน ๒) การดำเนินการสอน ๓) การวัดผลและประเมินผล มีประเด็นการอภิปรายดังนี้

๕.๒.๑ ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม

จากการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าครูพระสอนศีลธรรมมีความเต็มใจที่จะถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ และเรื่องราวในพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องให้กับนักเรียนอย่างเต็มความสามารถและเต็มเวลา เพื่อให้นักเรียนสามารถเข้าใจหลักธรรมคำสอนและสามารถนำเอาหลักธรรมคำสอนต่างๆ ไปปรับใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ในชีวิตประจำวันได้ เมื่อท่านได้มีโอกาสเข้าไปสอนธรรมศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนในโรงเรียน ท่านยังเป็นผู้มีส่วนช่วยในการส่งเสริมให้เกิดการจัดกิจกรรมทางศาสนาซึ่งจะทำให้เด็กนักเรียนได้มีโอกาสในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ด้วย ซึ่งจะช่วยให้คนในชุมชนมีความรู้ในเรื่องพระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งเป็นไปตามที่ **ชัยอนันต์ สมุทวณิช**^๑ ผู้บังคับการราชวชิรวิทยาลัย ได้เคยเสนอว่า “การสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้ได้ผลต้องนำไปบูรณาการเข้ากับชีวิตจริง เพื่ออบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กๆ ไม่มุ่งสอนเฉพาะวิชาการแต่ควรสอนเรื่องคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา โดยนิมนต์พระมาสอนที่โรงเรียน เพื่อให้เป็นแบบอย่างทางธรรมศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชน ด้วยการสอนให้รู้ ทำ ให้ดู อยู่ให้เห็น” เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

๑) **ด้านการเตรียมการสอน** ผลการศึกษาพบว่า ครูมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อ และนักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าครูพระสอนศีลธรรมเป็นผู้ที่เพียบพร้อมไปด้วยความรู้ความสามารถในการเตรียมการสอนเป็นอย่างดี อันเนื่องมาจากครูพระสอนศีลธรรมนั้นมีความกระตือรือร้นในการสอนเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ประกอบกับท่านได้เตรียมความพร้อมในการสอนก่อนล่วงหน้าและศึกษาหาความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับ

^๑พระมหาไชยา ชยสิทธิ (เสนแสนยา), “ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาพระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๖๘.

แบบเรียน ตำรา เอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

๒) ด้านการดำเนินการสอน ผลการศึกษาพบว่า ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่าการสอนของท่านได้สอดแทรกเนื้อหาสาระเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา หลักธรรม และคำสอนต่างๆ ซึ่งบางเรื่องอาจเป็นเรื่องยากที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจได้ ฉะนั้นครูพระสอนศีลธรรมจึงต้องเตรียมเนื้อหาและวิธีการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน ท่านจึงต้องมีเทคนิคและวิธีการสอนเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้เรียนซึ่งก็สอดคล้องกับหลักคำสอน ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสว่า วิธีการสอนมีหลากหลายรูปแบบเพื่อให้เหมาะสมกับบุคคล ซึ่งวิธีที่พระองค์พบหรือใช้บ่อย^๒ คือ (๑) แบบสากัจฉาหรือสนทนา (๒) แบบบรรยาย (๓) แบบตอบปัญหา และ (๔) แบบวางกฎข้อบังคับ วิธีการสอนจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการสอนของครูพระสอนศีลธรรมที่ต้องเอาใจใส่เป็นพิเศษจึงทำให้ครูพระสอนศีลธรรมต้องเตรียมความพร้อมในด้านเนื้อหา อุปกรณ์ และเทคนิคต่างๆ ในการสอนเพื่อให้ผู้เรียนสนใจเรียนมากยิ่งขึ้น การนำเข้าสู่บทเรียนเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการสอน ครูพระสอนศีลธรรมต้องใช้ถ้อยคำและท่วงทำนองที่น่าฟังและดึงดูดความสนใจของผู้เรียนตลอดจนความแม่นยำของเนื้อหาและภาษาที่ชัดเจนไม่กำกวม รวมทั้งสื่อที่ประกอบการสอนต้องมีความสัมพันธ์กับเนื้อหาที่เรียน มีการใช้เทคนิคในการตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดและปฏิภาณไหวพริบในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นตลอดจนความพยายามที่จะสอดแทรกจริยธรรมเพื่อการอบรมควบคู่ไปในขณะที่มีการเรียน ซึ่งจะเสริมสร้างกำลังใจและความมั่นใจให้กับผู้เรียนอันจะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถใช้หลักธรรมคำสอนไปแก้ปัญหาต่างๆ ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง

๓) ด้านการวัดผลและการประเมินผล ผลการศึกษาพบว่า ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่า การวัดและประเมินผลมีความหลากหลายเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ซึ่งจะเป็นสิ่งบ่งชี้ที่สำคัญว่าผู้เรียนสามารถนำสิ่งที่เรียนไปใช้แก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันได้หรือไม่ การวัดความรู้ของผู้เรียนอาจทำโดยใช้แบบสอบถามก่อนการเรียน และหลังจากที่เรียนจบแล้วก็ได้ ซึ่งจะทำให้ครูพระภิกษุผู้สอน ธรรมศึกษาเห็นความแตกต่างของผู้เรียนว่าผู้เรียนมีความพัฒนาการหรือมีความเข้าใจในสิ่งที่เรียนเพิ่มขึ้นมากน้อยเพียงใด และมีจุดใดบ้างที่ผู้เรียนยังไม่เข้าใจหรือมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงซึ่งจะทำให้ครูพระสอนศีลธรรมสามารถที่จะเข้าถึงผู้เรียนได้มากขึ้นและเข้าใจผู้เรียน ได้อย่างลึกซึ้ง ซึ่งจะทำให้สัมพันธภาพระหว่างครูพระสอนศีลธรรมได้มากขึ้นและเข้าใจผู้เรียนได้อย่างลึกซึ้ง ซึ่งจะทำให้สัมพันธภาพระหว่างครูพระสอนศีลธรรมและผู้เรียนมีความใกล้ชิดกันมากขึ้นเกิดความ

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๘), หน้า ๔๗ – ๕๑.

ไว้วางใจและเชื่อใจมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลดีต่อการโน้มน้าวจิตใจผู้เรียนให้ประพฤติปฏิบัติตามในแบบอย่างที่ดีต่อไป

๕.๒.๒ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม

ครู และนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ไม่แตกต่างกันในทุกด้าน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่า สถานภาพของครูและนักเรียน ไม่มีผลต่อการแสดงความคิดเห็น อาจเป็นเพราะครูได้สังเกตการสอนธรรมศึกษาของพระสงฆ์ โดยตลอด จึงมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกับ นักเรียน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า

การเตรียมการสอน ครูและนักเรียน มีความคิดเห็น ไม่แตกต่างกัน อาจเป็นเพราะผู้บริหาร ครูอาจารย์ และนักเรียน มีความคิดเห็นว่า บทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ด้านสื่อการสอนอยู่ในระดับมากทุกข้อ คือ เรื่องการใช้สื่อการสอนที่ทันสมัยสอดคล้องกับเนื้อหาสาระ เรื่องจัดทำแผนการสอน/แผนกิจกรรมร่วมกับอาจารย์พี่เลี้ยง เรื่องใช้วิธีการสอนที่หลากหลายสอดคล้องกับเนื้อหาสาระ เรื่องมีการจัดลำดับขั้นตอนกิจกรรมการเรียนการสอน เรื่องชี้แจงจุดประสงค์ของการเรียนให้นักเรียนทราบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **สงวนศรี วิรัชชัย** ได้แบ่งลักษณะบทบาทออกเป็น ๕ ประเภท คือ ๑) บทบาทที่กำหนด หมายถึง บทบาทที่สังคม กลุ่ม หรือองค์กรกำหนดไว้ว่าเป็นรูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม กลุ่ม หรือองค์กรนั้นๆ ๒) บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง หมายถึงบทบาทหรือรูปแบบของพฤติกรรมที่คนอื่น (ผู้เกี่ยวข้อง) คาดหวังว่าผู้อยู่ในตำแหน่งจะถือปฏิบัติ เช่น นักเรียนคาดหวังว่าครูจะช่วยอธิบายปัญหาข้อข้องใจเกี่ยวกับบทเรียนให้กับตน เป็นต้น บทบาทนี้มักจะสอดคล้องกับบทบาทที่กำหนด ๓) บทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลผู้อยู่ในตำแหน่งคิด และเชื่อว่าเป็นบทบาทของตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่ ๔) บทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึงพฤติกรรมที่ผู้อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติหรือแสดงออกมาให้เห็น ซึ่งมักเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทตามความคิดของเจ้าตัวผู้อยู่ในตำแหน่ง ๕) บทบาทผู้อื่นรับรู้ หมายถึงรูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อื่นได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติบทบาทของผู้อื่นในตำแหน่ง^๓ และซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ **ทิตยา สุวรรณชฎ** ได้กล่าวว่า บทบาทเป็นลักษณะพฤติกรรมที่กำหนด และยังแบ่งหน้าที่ออกเป็น “บทบาทตามอุดมคติ” (Ideal role) หรือบทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งของสังคมควรปฏิบัติ และเป็นผลรวมของบทบาทตามอุดมคติ บุคลิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งอารมณ์ขณะแสดงบทบาทและอุปกรณ์ของผู้ดำรง

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓-๒๔.

ตำแหน่งที่มีอยู่ ปฏิบัติของผู้อยู่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ชิตยา สุวรรณชฎ ได้กล่าวสรุปฐานะตำแหน่ง และบทบาททางสังคมไว้ดังนี้ คือ ๑) มีสถานภาพ (Status) อยู่จริงในสังคม และมีอยู่ก่อนตัวคนจะเข้าไปครอง ๒) มีบทบาทที่ควรจะเป็นประจำอยู่ในแต่ละตำแหน่ง ๓) วัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณี ในสังคมนั้นๆ เป็นส่วนหนึ่งซึ่งสำคัญในการกำหนดฐานะ ตำแหน่ง และบทบาทที่ควรจะเป็น ๔) ฐานะตำแหน่งและบทบาทนั้นได้มาจากการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ในสังคมนั้น ๕) บทบาทที่ควรจะเป็นนั้นไม่แน่นอนเสมอไปว่าจะเหมือนกัน พฤติกรรมที่เป็นจริงของคนที่ครองฐานตำแหน่ง เพราะพฤติกรรมจริงเป็นผลของปฏิบัติของคนที่ครองตำแหน่งที่มีบทบาทที่ควรจะเป็นบุคลิกภาพของตนเอง และของคนอื่นที่เข้าร่วมพฤติกรรม และเครื่องกระตุ้น (Stimulus) ที่มีอยู่ในเวลาและสถานที่ที่เกิดการติดต่อทางสังคม^๔ และซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาบุญเลิศ ธมฺมทสฺสี ได้ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชวิทยาคม (หลวงพ่อกุณ ปริสุทฺโธ) พบว่า วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ของหลวงพ่อกุณ หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ท่านใช้ในการเผยแผ่หรือประกาศและวิธีการ เผยแผ่ที่ใช้บ่อยที่สุด คือการสนทนาธรรมและการตอบคำถาม ถือว่าเป็นวิธีการที่ท่านใช้สื่อถึง ผู้ฟังง่ายที่สุด ไม่ต้องมีพิธีรีตองมากมาย ตลอดถึงการใช้บุคลิกลักษณะคือท่านั้น การพูดภาษาพื้นบ้านและการสร้างอารมณ์ขันให้แก่ผู้ฟังอยู่เสมอ ความสัมฤทธิ์ผลในการเผยแผ่ที่มีคนทุกชนชั้นตั้งแต่กษัตริย์ คนรวย คนจนต่างพากันเข้าไปกราบนมัสการ และทัศนคติของคนเหล่านั้น ที่มีต่อหลวงพ่อกุณ^๕

ด้านการดำเนินการสอน พบว่า ครูและนักเรียนมีความคิดเห็น ไม่แตกต่างกัน อาจเป็นเพราะเรื่องเหล่านี้เป็นสิ่งที่ครูทุกคนจะต้องปฏิบัติในฐานะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้แก่นักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ **มัทนา เหลืองนาคทองดี**^๖ ศึกษาเรื่อง “ความรู้ความเข้าใจในการบริหารองค์กรตามหลักธรรมาภิบาลของนักธุรกิจไทย” พบว่าผู้บริหารระดับสูงและผู้บริหารระดับกลางมีความคิดเห็นที่ดีต่อการนำหลักธรรมาภิบาล มา

^๔ชิตยา สุวรรณชฎ, **พัฒนาการ : ความคาดหวังบทบาทของพัฒนาการ คณะกรรมการหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ระดับตำบล**: ส่วนท้องถิ่น สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๔๓.

^๕พระมหาบุญเลิศ ธมฺมทสฺสี, “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชวิทยาคม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนาสตมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), บทคัดย่อ.

^๖มัทนา เหลืองนาคทองดี, “ความรู้ความเข้าใจในการบริหารองค์กร ตามหลักธรรมาภิบาลของนักธุรกิจไทย”, **เอกสารวิจัย**, (หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักรภาครัฐร่วมเอกชน รุ่นที่ ๑๔, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๔๕), หน้า ๗๐.

ใช้ในการบริหารองค์กรมากกว่าผู้บริหารระดับล่าง เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ **เกียรติกศักดิ์ ศรีสมพงษ์**^๗ ที่ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม” และพบว่า ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารแตกต่างกัน

ด้านการวัดผลและการประเมินผล พบว่า ครูและนักเรียนมีความคิดเห็น ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับเนื้อหาสาระ เรื่องการจัดลำดับขั้นตอนกิจกรรมการเรียนการสอน เรื่องชี้แจงจุดประสงค์ของการเรียนให้นักเรียนทราบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **สงวนศรี วิรัชชัย** ได้แบ่งลักษณะบทบาทออกเป็น ๕ ประเภท คือ ๑) บทบาทที่กำหนด หมายถึง บทบาทที่สังคม กลุ่ม หรือองค์กรกำหนดไว้ว่าเป็นรูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม กลุ่ม หรือองค์กรนั้นๆ ๒) บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง หมายถึงบทบาท หรือรูปแบบของพฤติกรรมที่คนอื่น (ผู้เกี่ยวข้อง) คาดหวังว่าผู้อยู่ในตำแหน่งจะถือปฏิบัติ เช่น นักเรียนคาดหวังว่าครูจะช่วยอธิบายปัญหาข้อข้องใจเกี่ยวกับบทเรียนให้กับตน เป็นต้น บทบาทนี้มักจะสอดคล้องกับบทบาทที่กำหนด ๓) บทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลผู้อยู่ในตำแหน่งคิด และเชื่อว่าเป็นบทบาทของตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่ ๔) บทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึงพฤติกรรมที่ผู้อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติ หรือแสดงออกมาให้เห็น ซึ่งมักเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทตามความคิดของเจ้าตัวผู้อยู่ในตำแหน่ง ๕) บทบาทผู้อื่นรับรู้ หมายถึงรูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อื่นได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติบทบาทของผู้อื่นในตำแหน่ง^๘

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า พระสอนศีลธรรมเป็นผู้หนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เยาวชน ฉะนั้นโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความสำคัญและตระหนักถึงความจำเป็นในการเข้าไปมีส่วนร่วมของครูพระสอนศีลธรรมในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเยาวชนให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้ โดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องให้ความสำคัญและสนใจในเรื่องครูผู้สอน นักเรียน สถานศึกษา สื่อการสอน การวัดผลที่ได้ประสิทธิภาพและการจัดการหลักสูตรที่ต้องมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับหลักสูตรสามัญและสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ ตลอดจน

^๗เกียรติกศักดิ์ ศรีสมพงษ์, “การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม”, วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี), ๒๕๔๘.

^๘เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓-๒๔.

งบประมาณในการดำเนินการ ควรจัดให้มีความเหมาะสม และควรมีการวางรูปแบบการจัดการเรียนการสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้เป็นแบบอย่างเดียวกันและเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันของสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เพื่อให้เยาวชนเป็นผู้ที่มีความรู้คู่คุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งจะทำให้สังคมและประเทศชาติมีความเจริญสืบไป

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติ

โรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา อันได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานพระพุทธศาสนา และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูพระสอนศีลธรรมมีความรู้ในด้านต่าง ๆ มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนทั้งในแง่ของวิชาการ เทคโนโลยี ตลอดจนเครื่องมือที่ทันสมัยต่าง ๆ เพื่อให้พระสอนศีลธรรมมีความรอบรู้มากขึ้นและสามารถที่จะนำเอาวิวัฒนาการต่าง ๆ ที่ทันสมัยเหล่านั้นมาผนวกเข้ากับวิชาสามัญที่มีการเรียนการสอนในโรงเรียนและสามารถสอดแทรกหลักธรรมต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะทำให้การสอนศีลธรรมมีประสิทธิภาพมากขึ้น และทำให้ครูพระสอนศีลธรรมมีความตื่นตัวมากขึ้นด้วยเช่นกัน

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑. การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
๒. การศึกษาเชิงพัฒนาเพื่อส่งเสริมและกระตุ้นให้ครูพระสอนศีลธรรมมีความตื่นตัวและมีความพร้อมในการสอนมากยิ่งขึ้น
๓. การศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งเสริมความสามารถในการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
๔. การมีการศึกษาความคิดเห็นของครูพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนและสอดคล้องกับหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ
๕. การศึกษาประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่าง ๆ ทั่วประเทศ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ :

(๑) หนังสือ :

กมลรัตน์ หล้าสูงษ์. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๗.

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือครูจริยศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เล่ม ๙. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๒.

กระทรวงศึกษาธิการ. ประวัติการศึกษาของสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๗.

คณะผู้วิจัยสวนดุสิตโพล. บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. รายงานการวิจัย. สวนดุสิตโพล มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๐.

คะเนนิตย์จันทร์บุตร. สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย". งานวิจัยภาควิชาประวัติศาสตร์. คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูอุบลราชธานี, ๒๕๓๐.

คำหมาน คนไค (นามแฝง). ๑๙๙ กระบวนท่าของครุฑมีอาชีพอ. กรุงเทพมหานคร : สายธาร, ๒๕๔๔.

คุณ โทชน์. พุทธศาสนากับชีวิต. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗.

จรินทร์ ยังสังข์. บทบาทของพระสงฆ์ในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๖.

จำเรียง ภาวิจิตร. สังคมวิทยา มานุษยวิทยาสำหรับครู. กรุงเทพมหานคร : สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๕.

จำลอง เงินดี. เอกสารคำสอนวิชาจิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๔.

จำลอง เงินดี. เอกสารคำสอนวิชาจิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย

เกษตรศาสตร์, ๒๕๓๔.

จิตรจำนง สุภาพ. ทฤษฎีชีวิต. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การพิมพ์พลชัย, ๒๕๔๔.

ชัยพร วิชชาวุธ และ ชีระพร อุวรรณโณ. แนวคิดและพัฒนาการใหม่ในการปลูกฝัง

จริยธรรมในความรู้คู่คุณธรรม. รวบรวมโดยไพฑูรย์ สินลารัตน์ และประนอม

รอดคำดี. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ประดิษฐ์ พรหมเสนา. การนำวิธีสอนในสมัยพุทธกาลมาใช้สอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา.

วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

๒๕๒๓.

สุริยวิภา ไชยพันธ์. การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่นักเรียน. งานมาตรฐาน

การศึกษาฝ่ายบริหารวิชาการ : RBAC. ๒๕๕๒.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. การวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม ในชุดฝึกอบรมทางไกล หลักสูตรการ

บริหารสำหรับหัวหน้าส่วนราชการในส่วนภูมิภาค วิชาพัฒนาจริยธรรม

ผู้ได้บังคับบัญชา. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ สถาบันพัฒนาผู้บริหาร

การศึกษา. ๒๕๓๖.

ธีรศักดิ์ อัครบวร. ความเป็นครูไทย. กรุงเทพมหานคร : ก.พลพิมพ์ (1996) จำกัด. ๒๕๔๔.

นพมาศ ธีรเวคิน. จิตวิทยาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย

ธรรมศาสตร์. ๒๕๓๗.

บุญเรียง ขจรศิลป์. วิธีวิจัยการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : พิชญา พรินดี,

๒๕๓๔.

ปกรณณ์ คุณนารักษ์. ปัญหาสังคม. ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๖.

ประภาเพ็ญ สุวรรณ. การจัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐.

ประภาศรี สีหอำไพ. พื้นฐานการศึกษาและจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและ

เอกสารทางวิชาการ, ๒๕๓๑.

ประเวศ วะสี. พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์ดี. ๒๕๓๖.

ประสพสุข พันธุ์ประยูร. บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ทางภาคเหนือของ

ไทย. รายงานการวิจัย. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. จิตวิทยาสังคม กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล,

๒๕๓๒.

พนัส หันนาคินทร์. การศึกษาของไทย. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๒๗.

พระครูวินัยธรประจักษ์ จุกกธมฺโม. กระบวนการเรียนรู้แบบ “อริยสัจ ๔.” ของ

พระพุทธศาสนาเป็นต้นแบบที่มุ่งผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยแท้จริง. สุรินทร์ :

โรงพิมพ์ศิริรัตน์ออฟเซต, ๒๕๔๕.

พระเทพปริยัตสฐี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ). การคณะสงฆ์และการพระศาสนา.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต). พุทธศาสนาในเอเชีย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). ทิศทางการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน.

กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก, ๒๕๔๓.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). สืบสานวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.

๒๕๓๗.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). สถานการณ์พระพุทธศาสนาพลิกหายหน้าเป็นพัฒนา.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

๒๕๓๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). พุทธวิธีในการสอน. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก,

๒๕๔๘.

พระมหาอดิศร ถิรสีโล. ความเป็นครูไทย. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินต์ติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๐.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). คุณธรรมสำหรับนักบริหาร. กรุงเทพมหานคร :

มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑.

พระราชวรมนี (ประยูร ปยุตฺโต). การศึกษาของคณะสงฆ์ : ปัญหาที่รอทางออก.

กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง. ๒๕๒๙.

พระราชวรมนี (ประยูร ปยุตฺโต). การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องการพัฒนา

กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๐.

พระราชวรมนี (ประยูร ปยุตฺโต). พุทธธรรม ฉบับขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๓.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

พัชราภรณ์ พลสุวัต. การศึกษาสมรรถภาพความเป็นครูของนักศึกษาฝึกสอน คณะศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง. โครงการวิจัยภาควิชาหลักสูตรและการสอน.

คณะศึกษาศาสตร์ :มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๓.

พุทธทาสภิกขุ. เป้าหมายของการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ลิ้มเชียง. มปป. หน้า ๑๕.
อำนาจ บัวศิริ. รวมข้อคิดเห็นและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ด้าน

การพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๘.

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช. วิภุตในพระพุทธศาสนา. เชียงใหม่ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๓๔.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๓.

กรุงเทพมหานคร : ชวนการพิมพ์, ๒๕๓๙.

มัทนา เหลืองนาคทองดี. “ความรู้ความเข้าใจในการบริหารองค์กรตามหลักธรรมาภิบาลของนัก
ธุรกิจไทย”. เอกสารวิจัย. หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักรภาครัฐร่วมเอกชน รุ่นที่
๑๔. วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. ๒๕๔๕. หน้า ๗๐.

พินิจ ลาภานันท์. บทบาทของพระในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๒๙.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร :
บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์. ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมสังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้น
ติ้ง กรุ๊ป จำกัด. ๒๕๔๖.

วัฒนา พัฒนพงศ์. พระสงฆ์กับบทบาททางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ๒๕๒๖.

วิจิตร เกิดวิเศษฐ์ และปรีชา ช่างขวัญยืน. หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา ส.๐๑๑๒-ส.๐๑๑๓.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๓๓.

วิเชียร รักการ วัฒนธรรมและพฤติกรรมของไทย. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์,
๒๕๒๙.

วิเชียร เกตุสิงห์. หลักการสร้างและวิเคราะห์เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.

พระบัญญัติ อนุตตโร. ก่อธรรณน้ำจะหยุดไหล. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง,
๒๕๓๓.

สมบูรณ์ สุขสำราญ. การพัฒนาตามแนวพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา.
หน้า ๔.

สมบูรณ์ สุขสำราญ. การพัฒนาตามแนวพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา.
กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๓๐.

สุชา จันทรเฒ. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๒๐.

สุชา และสุรางค์ จันทรเฒ. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐.

- สุชีพ ปุญญานุภาพ. **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มูลนิธิมหาจุฬาราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๔๑.
- สุทธิพงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ. **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา. ๒๕๔๑.
- สุพัตรา สุภาพ. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๒. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๔๕.
- สุภัททา ปิณฑะแพทย์. "แนวทางการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม" ใน **รวมบทความวิชาการและประสบการณ์การสอนแทรกคุณธรรมจริยธรรมในการสอน**. (สาขาวิชาระบบสารสนเทศคอมพิวเตอร์ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรังสิต. ๒๕๕๒).
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด. ๒๕๔๐.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **คิดเป็นทำเป็นตามแนวพุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอรุณการพิมพ์. พ.ศ. ๒๕๔๑.
- แสง จันทรงาม. **ศาสนาในล้านนาไทย**. เชียงใหม่ : ทิพยเนตรการพิมพ์. ๒๕๓๑.
- อภิชัย พันธเสน. **ความหวังทางออกและทางเลือกใหม่**. แพร่พิทยา อินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล, ๒๕๒๐.
- อมรา พงศาพิชญ์. **วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมนุษยวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- อุทัย หิรัญโต. **สังคมวิทยาประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์. ๒๕๒๙.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

- เกียรติศักดิ์ ศรีสมพงษ์. "การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี". **วิทยานิพนธ์ปริญญาการบริหารการศึกษามหาบัณฑิต**. (กาญจนบุรี : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี. ๒๕๔๘).
- ธัญพร พงษ์โสภณ. **บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลูกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น (ศึกษากรณี พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสจังหวัดกาญจนบุรี)**. **วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิตมหาบัณฑิต (สื่อสารมวลชน)**. (มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์. ๒๕๓๙).

กรณีการ โอมุณ. “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น เฉพาะกรณีโครงการสหบาล
ข้าว หมู่บ้านท่าสว่าง อ.เมือง จ.สุรินทร์”. **วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต**.
(บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๑๖).

โคจิ โนสุ. “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีในจังหวัดสงขลา”.
ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒสงขลา. ๒๕๓๐).

จรัส กาอินทร์. “ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๔๐).

จุไรรัตน์ แสนใจรักษ์. “พัฒนาการการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย พ.ศ. ๒๔๘๙-๒๕๒๗”. **วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. (คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๓๑).

เจียมพงษ์ วงศ์ธรรม. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม”. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์
ศาสตรมหาบัณฑิต**. (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๑๙).

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน. “หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร.
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔).

นวรรตน์ สุวรรณผ่อง. “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ไทยกับงานสังคมสงเคราะห์จิตเวช :
ศึกษากรณีวัดที่มีสำนักสมถวิปัสสนากรรมฐานเขตกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์
สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**. (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔).

บุญหนา จิมาโนงและคณะ. “การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถาน
ศึกษาเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙”. **รายงานการวิจัย**. (กรุงเทพมหานคร :
โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๑).

ประจวบ ประเสริฐสังข์. “ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของพระธรรมจาริก : ศึกษาเฉพาะกรณี
พระธรรมจาริกที่ปฏิบัติงานในจังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์
ศาสตรมหาบัณฑิต**. (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐).

ปราการ บุตรโยจันโท. “คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของ
บุคลากรในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร
มหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๘).

ปรีชา กันธิยะ. “การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม”.

วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. (สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๑).

ปัญญา จอมนาสวน. “ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้บริหาร ครู และนักเรียนเกี่ยวกับบาปที่เป็นจริง และบทบาทที่คาดหวังของครูพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาจริยธรรมสำหรับนักเรียน โรงเรียนในโครงการจริยศึกษา ศูนย์เผยแผ่ธรรม จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขายุทธศาสตร์ การพัฒนา).** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๙).

พระครูใบฎีกาสุธาติ จิตวโร (พิศาลพันธ์). “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในชุมชนมอญ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

พระครูปลัดทะเล มหณฺณโว(ทั้งมอบหมาย). “บทบาทของพระวินยธิการตามทัศนะของพระสงฆ์ในเขตพญาไท กรุงเทพมหานคร. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

พระครูปลัดสมชาย อภิวัฒน. “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานการศาสนศึกษา จังหวัดจันทบุรี”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

พระครูวิสุทธินนทคุณ (ทวี สุทธิวิโส). “บทบาทของวัดที่พึงประสงค์ตามความคิดเห็นของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดในอำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธบัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ชีรปญโญ. “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

พระครูสุวรรณรการ. ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

พระครูอาทรธัญญานุรักษ์ (□□ฐิตสีโล อุปลักษณะ). บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารงาน
เผยแผ่ของคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี. **วิทยานิพนธ์ปริญา
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย. ๒๕๕๓).

พระคำเขียน สุวณโณ ในการพัฒนาชุมชน. รายงานการวิจัย. (สถาบันไทยคดี มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์. ๒๕๓๖).

พระชาลี ชาตวิโร. ผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของอนุศาสนาจารย์ ในฐานะศาสนาจารย์ ใน
ฐานะเป็นผู้สอนศีลธรรมในกองทัพ : ศึกษากรณีกองทัพบก. **วิทยานิพนธ์ศาส
ศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑).

พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร). บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของ
จังหวัดปทุมธานี. **วิทยานิพนธ์ปริญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. (สาขาวิชาการ
จัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

พระชนดล นาคพิพัฒน์. การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

พระมหากฤษฏา นันทเพชร. “ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม. **วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม**. (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,
๒๕๕๐).

พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม. “บทบาทของพระอาณัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. (บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗).

พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม. “บทบาทของพระอาณัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗).

พระมหาไชยา ชยสิทธิ (เสนแสนยา). “ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียน
ที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

พระมหาอุทัย เหล่าเลิศ. “ผลของคุณภาพชีวิตการทำงานและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่มีต่อการ
ปฏิบัติงานของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดนครปฐม”. **วิทยานิพนธ์ศึกษา
ศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาพัฒนศึกษา)**. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร,
๒๕๕๐).

พระราชวรดิฐ (อดุลย์). “กระบวนการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, ๒๕๔๓).

พจน์ แสงนิล. “ครูและหลักธรรมของครูตามแนวพุทธปรัชญา”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓).

พินิจ ลาภานนท์. **รายงานการวิจัยบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท**. (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙).

มัทนา เหลืองนาททองดี. “ความรู้ความเข้าใจในการบริหารองค์กรตามหลักธรรมาภิบาลของนักธุรกิจไทย”. **เอกสารวิจัย**. หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักรภาครัฐร่วมเอกชน รุ่นที่ ๑๔. วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. ๒๕๔๕, หน้า ๗๐.

เริงฤทธิ์ พลนามอินทร์. **บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาในจังหวัดอุดรธานี**. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาไทยคดีศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐.

วงศ์กร เจียมเผ่า. “บทบาทของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการอบรมและปลูกฝังจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชนเพื่อป้องกันปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน : ศึกษาจากความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่กำลังศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์”. **วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต** (สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม). คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๙.

สถิต รัชปต์ย์. “การประยุกต์หลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาคฤหัสถ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๘.

สายันต์ นามเมือง. “บทบาทของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร”. **ภาคินพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘.

สายันต์ หวานคำ. “บทบาทของพระสงฆ์ในงานสวัสดิการสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสงฆ์ที่ได้รับรางวัลดีเด่น”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๒.

ศรีไพร ชื่นชม. “ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับรูปแบบภาวะผู้นำกับการใช้โรงเรียนเพื่อพัฒนาชุมชนกรณีศึกษา : ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษา ประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาสังคมสงเคราะห์ทางการศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘.

(๒) บทความในวารสาร :

วารุณี ธนวรานิธิ และคณะ. ผลการใช้เทคนิคแม่แบบที่มีต่อแรงจูงใจในการประกอบอาชีพอิสระ
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบางกะปิ กรุงเทพมหานคร. วารสารการ
วิจัยทางการศึกษา. (ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๓๖) : ๑๘-๒๓.

ประมวล เพ็งจันทร์. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ : ควรต่อเติมหรือสร้างใหม่. วารสารปัญญา. ปีที่
๑๔. ฉบับที่ ๖ (เดือนตุลาคม ๒๕๓๙) : ๗-๙.

สนิท สมัครการ. วิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของสังคมไทย. ม.ป.ป. : ๖๔-๖๖.

(๓) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์ :

พระราชวรมนี่ (ประยุทธ์ ปยุตโต). การสัมมนาเรื่องพุทธศาสนากับสังคมไทยในปัจจุบัน.

กรุงเทพมหานคร : พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๑๓.
(อัดสำเนา).

สถิติจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต ๒ พ.ศ. ๒๕๕๓

วรรณพร มุมกระโทก. รายงานการใช้สื่อประสมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของ

นักเรียนชั้นอนุบาล ๒ โรงเรียนเทศบาล ๒. (วัดศรีบุรียรัตนาราม). กองการศึกษา
เทศบาลเมืองสระบุรี. มปป.

(๔) อินเทอร์เน็ต :

กรมการศาสนา. เข้าถึงวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๓. www.khondee/net/home/i.

<http://www.arit.rru.ac.th/arit>, เข้าถึงวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๕๓.

๒. ภาษาอังกฤษ :

Anonymus, **Merriam-Webster's Collegiate Dictionary**, (Merriam-Webster incorporated
: Massachusetts, 1996), pp. 12 - 15.

Best, J.W., **Research in Education**, (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice Hall Inc,
1977.

Fled M.P. man, **Psychology in the Industrial Environment**, London : Butterworth and
Co., Ltd., 1971.

Good ,C.V., **Dictionary of Education**, (New York : McGraw-Hill Book Company, 1973.

Hurlock E., **Adolescent Development**. New York : McGraw-Hill Book, 1995

Isaak, A.C., **Scope and Methods of Political Science : An Introduction to the**

Methodology of Political Inquiry, Illinois : The Dorsey Press, 1981.

Luthans Freeman, **Organization Behavioral**, Singapore : McGraw-Hill, 1995.

Mary L. Good, **Integrating the Individual and the Organization**, New York : Wiley, 2006.

Merriam-Webster's Collegiate Dictionary, 10th ed., Merriam-Webster incorporated : Massachusetts, 1996).

Nunally Jum C., อ้างในพระครูปลัดทรงศักดิ์ กนฺตวิโร (บำรุงราษฎร์), “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหาร วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขารัฐประศาสนศาสตร์)**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒.

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร., โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๔๑๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๑๐

วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขออนุมัติตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหาสม กลยาโณ, ดร.

ด้วย พระครูวรดิตถานุยุต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๔๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามปราน จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

๐๘๓๓/๖๖/๑๖

๑๓ ก.ค. ๕๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร.,โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๙๑๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๑๐

วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.ยุทนา ปราณิต

ด้วย พระครูวรดิตถานุยุต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๔๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ดร.ยุทนา

(ดร.ยุทนา ปราณิต)

๐๑ ก.ค. ๕๔

บันทึกข้อความ

สำนักงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร., โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๔๑๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๑๐

วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต

ด้วย พระครูวรดิตถานุยุต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๔๔๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(ดร.พิเชฐ ทังโต)
๑๓ ก.ค. ๕๔

บันทึกข้อความ

เรื่อง พระคัมภีร์ธรรมศาสตร์

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร., โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๔๑๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๑๐

วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหาโยตะ ปยุตโต

๑๑
๐๕๕๕๕๕ ๙

ด้วย พระครูวรดิตถานุกูล รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๔๔๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธพิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ดร.จก/คธ.

นพ.ปรมา/คธ.ม.ร.บ. : ศธ.๖๑๐๕.๒(๕)/๐๑๐
จก.

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร., โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๙๑๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๑๐

วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์วันชัย สุขตาม

ด้วย พระครูวรดิตถานุยุต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๔๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

นางฉวี
สุขตาม
5 มิ 54

ภาคผนวก ข

ผลการหาดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (IOC)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๑๓

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม

๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดดอนหวาย
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวรดิตถญาณุต ฉายา คเวสโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๓๓๔๐๔๔๔๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากครูและนักเรียนภายในโรงเรียนของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน

นายอานนท์ นรมาตร์ โทร. ๐๘๙-๒๒๙-๔๑๔๔

5 ก.ย. 54

**ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง(IOC) ของแบบสอบถามเกี่ยวกับ
ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
มัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม**

ข้อ	ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทพระสอนศีลธรรม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	(๑) การเตรียมการสอน								
๑	เตรียมความพร้อมล่วงหน้าเกี่ยวกับหนังสือแบบเรียน ตำรา เอกสาร	๑	๑	๑	๐	๐	๓	๐.๐๖	ใช้ได้
๒	ศึกษาหาความรู้ต่างๆ มาส่งเสริมในด้านเนื้อหาวิชา	๑	๑	๑	๐	๐	๓	๐.๐๖	ใช้ได้
๓	มีความกระตือรือร้นในการสอน	๑	๑	๑	๐	๐	๓	๐.๐๖	ใช้ได้
๔	มีการเตรียมสื่อประกอบการสอน	๑	๑	๑	๐	๐	๓	๐.๐๖	ใช้ได้
	(๒) การดำเนินการสอน								
๑	การนำสื่อการเรียนมาใช้ในการสอน มีความประสานสัมพันธ์กับเนื้อหาของบทเรียน	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๐๘	ใช้ได้
๒	การใช้ภาษาชัดเจน ถูกต้องตามหลักภาษาไทย	๑	๑	๑	๐	๐	๓	๐.๐๖	ใช้ได้
๓	มีการสอดแทรกจริยธรรมและคุณธรรมควบคู่ไปกับการเรียนการสอน	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๐๘	ใช้ได้
๔	มีความแม่นยำในเนื้อหาทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้อง	๑	๑	๑	๐	๐	๓	๐.๐๖	ใช้ได้
๕	มีการสรุปบทเรียนทุกครั้งหลังการสอน	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๐๘	ใช้ได้
	(๓) การวัดผลและการประเมินผลการเรียน								
๑	มีการประเมินผลก่อนเรียน เพื่อทดสอบความรู้พื้นฐานของผู้เรียน	๑	๑	๑	๐	๐	๓	๐.๐๖	ใช้ได้
๒	จัดทำแบบทดสอบ เพื่อเป็นการฝึกหัดและทบทวนบทเรียนให้เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของนักเรียนเป็นระยะๆ	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๐๘	ใช้ได้
๓	ข้อสอบเน้นความคิดความเข้าใจอย่างมีเหตุผล	๑	๑	๑	๐	๐	๓	๐.๐๖	ใช้ได้
๔	รูปแบบการประเมินความรู้ทางด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติมีความเหมาะสม	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๐๘	ใช้ได้

ข้อ	ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทพระสอนศีลธรรม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๕	นำหลักเกณฑ์ในการสร้างข้อสอบและวิเคราะห์ข้อสอบเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๐๘	ใช้ได้
๖	การวัดและประเมินผลเหมาะสมกับเนื้อหาวิชา	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๐๘	ใช้ได้

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

N of Cases = 30.0

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Alpha if Item Deleted
A1	69.8667	253.9816	.7255	.9007	.9569
A2	69.8000	263.3379	.3943	.8119	.9601
A3	70.0000	250.6207	.6463	.7609	.9577
A4	70.3667	254.3092	.7221	.7938	.9569
A5	70.0667	263.0989	.3264	.9162	.9612
A6	70.3000	240.4241	.7855	.9148	.9560
B1	70.1667	254.2126	.5126	.9172	.9595
B2	70.1667	249.1782	.7688	.9108	.9562
B3	70.4667	244.3954	.7660	.9285	.9561
B4	70.2667	248.4092	.7398	.8049	.9565
C1	70.2333	240.0471	.8714	.9676	.9546
C2	70.4000	246.9379	.7960	.8934	.9558
C3	70.2333	250.2540	.6825	.9534	.9572
C4	70.4333	246.3920	.8786	.9632	.9549
C5	70.2000	247.6828	.7624	.9128	.9562
E1	70.3000	254.8379	.6073	.9175	.9580
E2	70.2667	247.5126	.8542	.9309	.9552
E3	70.4333	245.8402	.7845	.9546	.9559
E4	70.2667	246.2713	.7583	.9126	.9562
E5	69.9667	250.8609	.6882	.8795	.9571
E6	70.4667	242.9471	.8524	.9147	.9550

Reliability Coefficients 21 items

Alpha = .9588 Standardized item alpha = .9587

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๓๐

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม

๑๔ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียน ภ.ป.ร.ราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวรดิตถานุยุต ฉายา คเวสโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๔๕ นิสิต
ปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทพระ
สอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากครูและนักเรียนภายในโรงเรียน
ของท่าน จึงขออนุญาตจากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวม
ข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ประสานงาน

นายอานนท์ นรมาตร โทร. ๐๘-๙๒๒๙-๔๑๙๔

๑. อ.สุรพล
๒. อ.อดิศักดิ์
๓. อ.วิภาดา
๔. อ.วิภาดา

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/ ๐๓๐

โรงเรียนปริคารามวิทยาคม
อ.สามพราน จ.นครปฐม
เลขรับ ๙๙
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๑๕ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนปริคารามวิทยาคม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวรดิตถาณยุต ฉายา คเวสโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๔๕ นิสิต
ศรีัญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทพระ
สอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากครูและนักเรียนภายในโรงเรียน
ของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวม
ข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ

ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม
☒ เพื่อทราบ
☐ เห็นควรพิจารณา
☒ เห็นควรมอบ
 ลงชื่อ...
 ...

- ผอ.กลุ่มงานบริหารทั่วไป
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

16 กย 54

ประสานงาน

นายอานนท์ นรมาตร์ โทร. ๐๘-๙๒๒๔-๔๑๔๔

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๓๐

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม

๑๔ กันยายน ๒๕๕๔

เลขที่ 805 / 2554
วันที่ 20 ก.ย. 2554
☐ วิชา
☐ วิชา
☐ วิชา
☐ วิชา

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดท่าพูด
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวรดิตถานุยุต ฉายา คเวสโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๔๔๕ นิสิต
ปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทพระ
สอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากครูและนักเรียนภายในโรงเรียน
ของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวม
ข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระครูวรดิตถานุยุต ขอดจากอนุเคราะห์

เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นส. ชลรัฐ

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ประสานงาน

นายอานนท์ นรมาตร โทร. ๐๘-๙๒๒๙-๔๑๙๔

20 7.01.54

เลขรับ.....0391

วันที่.....16 ก.พ. 2554

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๓๐

เวลา.....
หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๑๔ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวรดิตถาณยุต ฉายา คเวสโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๔๔๕ นิสิต
ปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทพระ
สอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากครูและนักเรียนภายในโรงเรียน
ของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวม
ข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

1 ผู้อำนวยการ
เพื่อโปรดทราบ/สั่งการ จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

รวมมอบ

☒ ฝ่ายวิชาการ☐ ฝ่ายงบประมาณ☐ ฝ่ายบุคลากร☐ ฝ่ายบริหารทั่วไป☐ งาน.....

๒๓ 16 ก.พ. 2554
ประธานงาน

นายอานนท์ นรมาตร์ โทร. ๐๘-๙๒๒๙-๔๑๙๔

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

☐ ทราบ - ๑๕ ก.พ.☐ มอบตามเสนอ☒ มอบ อ.วิมล อ.ทองแดง อ.ดร.กมล

ดำเนินการ

17, ก.พ., 55

9 ก.พ. 55

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๓๐

โรงเรียนสามพรานวิทยา
เลขรับ ๖๒๑/๒๕๖๕
วันที่ 16 ก.ย. ๕๕
เวลา.....

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๑๔ กันยายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนสามพรานวิทยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวรดิตถาณุต ฉายา คเวสโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๕ นิสิต
ปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทพระ
สอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากครูและนักเรียนภายในโรงเรียน
ของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวม
ข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียน ผู้อำนวยการเพื่อโปรด

- () ทราบ
() เห็นควรแจ้ง
(✓) เห็นควรมอบ ฝ่ายบริหารวิชาการ

.....

.....

16 ก.ย. 2554

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ประสานงาน

นายอานนท์ นรมาตร์ โทร. ๐๘-๙๒๒๙-๔๑๔๔

(✓) ทราบ () เห็นชอบตามเสนอ

(✓) มอบ ☒ ฝ่ายบริหารวิชาการ☐ ฝ่ายบริหารบุคคล☐ ฝ่ายบริหารงบประมาณ☐ ฝ่ายบริหารทั่วไป

16 ก.ย. 2555

ภาคผนวก ง

แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถาม

ศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม

คำชี้แจง :

๑. แบบสอบถามเพื่อการวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม อันจะเป็นประโยชน์และเพิ่มประสิทธิภาพในการสอนศีลธรรมของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหา อุปสรรคและพัฒนาบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อไป

ซึ่งแบบสอบถามชุดนี้ประกอบด้วยข้อคำถามทั้งหมด ๓ ตอน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ ๒ แบบสอบถามความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม

ส่วนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม

ผู้ศึกษา หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงจะได้รับความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี จึงขออนุโมทนาขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

พระครูวรดิตถาณยุต

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ส่วนที่ ๑ : สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

๑. สถานภาพ

☐ ครู

☐ นักเรียน

๒. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

๓. โรงเรียนที่สังกัด

☐ โรงเรียนปรีดารามวิทยาคม

☐ โรงเรียน ภ.ป.ร.ราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์

☐ โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา

☐ โรงเรียนสามพรานวิทยา

☐ โรงเรียนวัดท่าพุด

ส่วนที่ ๒ : แบบสอบถามความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
มัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อ บทบาทครูพระสอนศีลธรรม	ระดับความคิดเห็น				
	เห็น ด้วย มาก ที่สุด (๕)	เห็น ด้วย มาก (๔)	ไม่ แน่ใจ (๓)	เห็น ด้วย น้อย (๒)	เห็น ด้วย น้อย ที่สุด (๑)
(๑) การเตรียมการสอน					
๑. เตรียมความพร้อมล่วงหน้าเกี่ยวกับหนังสือ แบบเรียน ตำรา เอกสาร					
๒. ศึกษาหาความรู้ต่าง ๆ มาส่งเสริมในด้าน เนื้อหาวิชา					
๓. มีความกระตือรือร้นในการสอน					
๔. มีการเตรียมสื่อประกอบการสอน					
(๒) การดำเนินการสอน					
๑. การนำสื่อการเรียนมาใช้ในการสอน มีความ ประสานสัมพันธ์กับเนื้อหาของบทเรียน					
๒. การใช้ภาษาชัดเจน ถูกต้องตามหลักภาษาไทย					
๓. มีการสอดแทรกจริยธรรมและคุณธรรมควบคู่ ไปกับการเรียนการสอน					
๔. มีความแม่นยำในเนื้อหาทำให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้ที่ถูกต้อง					
๕. มีการสรุปบทเรียนทุกครั้งหลังการสอน					
(๓) การวัดผลและการประเมินผลการเรียน					
๑. มีการประเมินผลก่อนเรียน เพื่อทดสอบความรู้ พื้นฐานของผู้เรียน					
๒. จัดทำแบบทดสอบ เพื่อเป็นการฝึกหัดและ ทบทวนบทเรียนให้เหมาะสมกับความสามารถและ					

ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรม	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วยมากที่สุด (๕)	เห็นด้วยมาก (๔)	ไม่แน่ใจ (๓)	เห็นด้วยน้อย (๒)	เห็นด้วยน้อยที่สุด (๑)
ความสนใจของนักเรียนเป็นระยะๆ					
๓. ข้อสอบเน้นความคิดความเข้าใจอย่างมีเหตุผล					
๔. รูปแบบการประเมินความรู้ทางด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติมีความเหมาะสม					
๕. นำหลักเกณฑ์ในการสร้างข้อสอบและวิเคราะห์ข้อสอบเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน					
๖. การวัดและประเมินผลเหมาะสมกับเนื้อหาวิชา					

ส่วนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
มัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม

๑. ท่านคิดว่าอะไรคือ ปัญหาและอุปสรรคในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน
มัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ของครูพระสอนศีลธรรม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒. ท่านคิดว่าจะแก้ไขสภาพปัญหาและข้อจำกัดดังกล่าวนี้ได้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขออนุโมทนาขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ : พระครูวรดิตถานุยุต (สังเวย คเวสโก)

เกิด : วันที่ ๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๗

สถานที่เกิด : ๗๓ หมู่ ๑๐ ตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

การศึกษา : นักธรรมชั้นเอก, พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

อุปสมบท : วันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๒๙

สังกัด : วัดท่าพูด ตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

หน้าที่ : เจ้าอาวาสวัดท่าพูด, เจ้าคณะตำบลบ้านใหม่

ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดท่าพูด ตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๗๓๒๑๐ โทรศัพท์ ๐๓๔ - ๒๘๘๘๕๒